Coperta: AL. SZATMARY

OTILIA CAZIMIR

SCRIERI ÎN PROZĂ

(Vol. II)

EDITURA JUNIMEA
1972

PRIETENII MEI SCRIITORI...

Cu domnul Ibrăileanu peste Dealu – Cioarei

CUVÎNT ÎNAINTE

Pe aceşti „prieteni ai mei scriitori" — dintre care mulţi nu mai sînt pe această lume, iar pe cei cîţiva, rămaşi, nu i-am văzut de ani şi ani de zile — eu nu mi-am permis să-i judec, sau să le răstălmăcesc faptele şi vorbele. Pe atunci eram prea tînără în comparaţie cu ei, prea mică şi neînsemnată. Mi-au făcut cinstea, cu care mă mîndresc, de a mă fi socotit prietena lor. A le scormoni acum intenţiile, a le atribui gînduri pe care nu mi le-au încredinţat mi s-ar părea o neiertată lipsă de respect faţă de memoria lor.

Prin urmare, mă mulţumesc să-i prezint aşa cum i-am cunoscut, într-o serie de simple relatări, în care nu intervin decît cu dragostea pe care le-am purtat-o şi le-o port încă, lăsînd altora sarcina aridă de a-i diseca şi comenta.

Nu ofer cititorului decît un material documentar, însă de o desăvîrşită autenticitate, îndrăznesc să cred că nu-i ofer prea puţin. Dacă acest material a ieşit, totuşi, „literatură", de vină nu e numai deformaţia profesională, cît emoţia cu care l-am scris şi dorinţa ca aceste crîmpeie de viaţă să pătrundă şi în sufletele altora, tot atît de adînc, cum au pătruns în sufletul meu.

Poate că mărturisirile de mai sus sînt, oarecum, prea sentimentale. Le-am socotit însă necesare, atît ca să fiu bine înţeleasă, dar mai ales ca să subliniez valoarea — mai mult omenească decît literară, şi deloc critică — a modestei mele contribuţii.

Iaşi, 1958—1959

AUTOAREA

VREMEA CELEI DINTÎI TINEREȚI, VREMEA BĂTRÎNEI *VIEȚI ROMÂNEȘTI*

Întîi și-ntîi am cunoscut revista, și abia pe urmă pe directorul ei. Îmi adunasem toată colecția, de la începutul începutului, și, orice lecții aș fi avut pentru a doua zi, răsfoiam în fiecare seară cîte un număr (chiar cînd era triplu), de la prima pînă la ultima pagină. M-am pomenit apoi colaboratoare a *Vieții românești,* și am primit, fără să știu, botezul literelor, alegîndu-mă cu numele pe care-l port de-atîta timp, încît mi l-am uitat pe celălalt. Și numai într-un tîrziu am pășit, cu adîncă sfială, pragul redacției din strada Cuza-Vodă, 42.

Ajungeai, printr-un gang, într-o curte umedă și plină de întuneric, unde George Topîrceanu obișnuia să tragă cu pușca în șobolani. Din curte intrai în „redacție", o încăpere adîncă și îngustă, cu masa cît ea, „masa umbrelor", deasupra căreia ardea în permanență un bec cu abajurul verde. Acolo, în fund, am dat cu ochii de o fantomă bărboasă și sumbră, cu nasul ascuțit și cu obrajii de ceară. M-am tras îndărăt și nu m-am mai oprit pînă-n stradă. George Topîrceanu a venit după mine, rîzînd :

— Tare mai ești prostuță ! Doar e domnul Ibrăileanu...

Știam. Îl mai văzusem de cîteva ori, de departe, în casa unei prietene. Știam că avea obrazul străveziu și subțire, părul în vînt, barba răvășită și ochii mobili, obo-

sitor de vii. Și mai știam că, în clipa cînd o să mă întîlnesc față în față cu el, o să intru în pămînt...

Dar n-am intrat în pămînt : am fugit.

Nu mult după această întîmplare, la școală, în ora de limba română, o colegă își spunea lecția :

— În *Scriitori și curente,* Ibrăileanu zice...

Am sărit arsă. O fetișcană de vîrsta mea își permitea să-i spună pe nume, cu dezinvoltură, profesorului Ibrăileanu, care scrisese *Spiritul critic în cultura românească !* Și am strigat, înecîndu-mă de indignare :

— Domnul Ibrăileanu, domnișoară !

Cînd, în sfîrșit, l-am cunoscut, domnul Ibrăileanu mi-a întins mîna — cea mai expresivă mînă pe care am văzut-o vreodată, cu degete subțiri și ascuțite — de parcă ne mai întîlnisem și ieri, și alaltăieri, măsurînd cu ochii, amuzat, pe cea mai mică și mai speriată dintre colaboratoarele de pe-atunci ale revistei.

— Otilia-Cunegunda-Brunchilda... dar n-ai de loc aerul că ai coborît dintr-o legendă nordică !

Peste puțin, m-am surprins rîzînd. Mă auzeam — și nu-mi venea a crede că eu eram aceea care-și permitea să rîdă, să rîdă cu glas, în fața domnului Ibrăileanu...

— Ai citit *Doit et avoir ?* (în românește îi zice idiot : *Dare și avere !)* N-ai citit-o ? Am să ți-o împrumut. E o carte bucșită de viață, de viață așa cum e viața : banală și tragică. Îmi place. Că eu, Otilia-Cunegunda, m-am săturat de literatură... Dar nu, dumitale nu poate să-ți placă o carte ca asta, nu încă. Nu ți-o mai împrumut, degeaba. Ai să te simți obligată s-o citești, ba poate chiar să-mi spui că ți-a plăcut : cu alte cuvinte, să fii ipocrită. ... Ești tînără, nu-ți trebuie viața din cărți. Viață — ai destulă. Îți trebuie literatură dumitale...

În biblioteca vastă cu cărți pînă-n tavan, în aerul vînăt de fum de tutun, în lumina scăzută a storurilor coborîte...

— Ești fericită... Știi că ai inimă, că ai creier, că ai ficat. Știi — pentru că ai învățat la anatomie. Dar nu le simți. E ca și cum nu le-ai avea. Asta e tinerețea, asta e fericirea — fericirea toată, fericirea inconștientă de animal sănătos. În ziua cînd începi a simți ce-i în tine,

cînd începi a trăi terorizat de tot ce se petrece înăuntrul tău, atunci s-a isprăvit cu viața : atunci începi să mori... Nu-ți doresc să ajungi curînd ziua aceea, Otilia-Brunchilda-Cunegunda-Rodoguna !

Se plimbă agitat, fumează țigară după țigară și are rîsul acela rău, dușmănos sie însuși, nu altora, de care mi-e întotdeauna frică : în fața mea e C. Vraja...

— Desigur, taci... Și cînd ai ști ce rău îmi pare că nu ești, cît de cît, mahalagioaică ! (Știi, am ajuns la convingerea că astăzi bărbații sînt „mahalagioaice", nu femeile). N-ai idee cît m-ar amuza dacă mi-ai povesti acum, de pildă, că madam cutare (pe care n-o cunosc) își înșeală bărbatul (pe care nu-l știu) cu tînărul ofițer cutare (de care habar n-am). Tare aș vrea să știu cine se mai însoară în tîrgul ăsta, ce zestre ia, ce logodnă s-a mai stricat și cine a mai divorțat... Că asta e viața, Otilia-Cunegunda. Restul nu-i decît literatură...

Reverurile redingotei care-i servește de haină de casă sînt pline de scrum. Mîna cu țigara tremură ușor, și ochii neliniștiți își opresc o clipă asupra mea privirea neagră ascuțită.

— Restul nu-i decît literatură...

Vara la mănăstire.

Pe înserat, la cîte-o cotitură a pîrăului, se ivește uneori în marginea pădurii o vedenie întunecată, cu pelerina largă fîlfîind și cu pălăria mare trasă pe ochi. Asta înseamnă că, în ziua aceea, domnul Ibrăileanu s-a sculat „mai de dimineață" și că doamna Ibrăileanu a scăpat, cu un ceas mai devreme, să alunge cu nuiaua cocoșul maicii Tecla — că ține morțiș, blestematul, să cînte numaidecît sub fereastra chiliei în care-și odihnește insomnia marele ei tovarăș de viață.

Dar într-o zi s-a întîmplat ceva cu totul neobișnuit : domnul Ibrăileanu m-a luat la plimbare, cu trăsura, de la Agapia la Văratec. În vederea acestui eveniment, s-a și sculat cu noaptea în cap : la două după amiază !

Bineînțeles că n-am dormit toată noaptea și că m-am prezentat la întîlnire cu o oră mai devreme.

... Preparativele nu se mai sfîrşesc. Trăsura îşi sună clopoţeii la portiţă, a drum lung. Doamna Ibrăileanu îmi aduce un pled, îngrijorată :

— Să nu răcească...

În sfîrşit, iese pe cerdac şi domnul Ibrăileanu. E vesel.

— Mergem, Otilia-Brunchilda, şi-l luăm cu noi şi pe Costică Botez — pe capră, ca să tacă din gură. Iar la Văratec mergem s-o vedem şi pe madam Moscu, care-i cea mai bună prietenă şi cea mai mare doftoroaie de pe lume... Tăiem drumul peste Dealu-Cioarei (nu-i aşa că-i zice frumos : Dealu-Cioarei ?), şi ieşim în şoseaua Bălţăteştilor. Să te uiţi bine la drum : pe-acolo mi-o plimb eu pe Adela. Şi vreau să-mi spui, cînd ţi-oi da să-mi citeşti manuscrisul, dacă am reuşit să prind psihologia peisajului.

Ne întoarcem. Se înserează uşor. Clopoţeii parcă-s cu limba legată, verdele adînc al pădurii năvăleşte în drum. Începe să fie umed, şi domnul Ibrăileanu se strînge în pelerină. I-e frig şi pare trist. Mă pomenesc gîndindu-mă, ca doamna Ibrăileanu :

— Să nu răcească...

Dar nu îndrăznesc să-i pun pledul pe genunchi, să nu se supere.

Trecem pe lîngă prisaca mănăstirească din Filioara. Locul e mai deschis, şi soarele pune încă pulbere subţire pe creştetul livezilor.

— Îţi place aici ?

— Tare-mi place, domnule Ibrăileanu ! Dacă aş şti că mă dă la prisacă, m-aş călugări la Agapia...

Îi rîd ochii. Mă bucur.

— Bravo, Otilia-Cunegunda ! Aşa să faci. Să te călugăreşti. Am să stărui eu pe lîngă mitropolit să te pună mai mare peste prisacă. Are să-ţi zică maica Agafia, sau maica Anghelina, sau maica Agnia, cum ai să vrei. Parcă tot Agnia e mai frumos... Şi ai să fii maică stupăriţă în drumul mănăstirii. Ai să trăieşti între albine. ai să faci poezii şi ai să mi le trimiţi mie, să ţi le public în *Viaţa românească*. Iar eu am să vin aici în fiecare vară, şi ai să-mi alegi cel mai frumos fagure din pri-

sacă, şi avem să stăm de vorbă pe băncuţa din livadă. Am să te întreb :

— Ce mai faci şi cum te împaci cu viaţa şi cu albinele, măicuţă Agnia-Otilia-Brunchilda-Cunegunda-Rodoguna ?...

Înainte de a părăsi Iaşul ca să plece la Bucureşti, să întinerească şi să adopte ortografia academică, bătrîna *Viaţa românească* îşi luase un aer uşor parvenit. Avea localul nou pe strada Alecsandri — local propriu ! — la uşă, în locul lui Simion cel ursuz, te întîmpina cu barbetele, cu zîmbetele şi cu ploconenile lui, ca un majordom de casă mare, noul prieten al scriitorilor, moş Neculai, iar George Topîrceanu, în locul şobolanilor din curtea vechii redacţii, împuşca acum ciorile de pe biserica Sfîntului Ilie.

— Iaca, o mai vinit şi duduiţa pi la noi... se bucura cînd mă vedea, moş Neculai.

„Noi" însemna : el, *Viaţa românească,* domnul Ibrăileanu şi ceilalţi, mai mărunţi.

Şi totuşi, aceeaşi timiditate mă împiedica să rămîn la şedinţele redacţionale, să deschid gura, chiar cînd aveam ceva de spus — şi, mai ales, să citesc acolo, în faţa tuturor, manuscrisul pe care-l aduceam între filele unei cărţi în aparenţă inofensive. Ca să nu mă întorc cu el acasă, îmi făceam de lucru pe lîngă masa secretarului de redacţie, îl strecuram printre plicurile sosite cu poşta — şi plecam.

Şi în timp ce coboram amîndoi scările, George Topîrceanu îmi spunea rîzînd, ca şi întîia oară :

— Tot prostuţă ai rămas ! Dar ce-o să zică domnul Ibrăileanu ?...

Şi vorbele lui, în care nu era umbră de supărare, mă făceau fericită — pe vremea aceea.

În ultima toamnă pe care a mai petrecut-o la Iaşi, domnul Ibrăileanu a venit, într-o zi, să mă vadă. Poate să-şi ia rămas bun...

Nu eram acasă.

S-a coborît totuşi din trăsură, s-a uitat lung la casa cu viţa înroşită, la grădina cu cele din urmă flori. Şi i-a spus prietenului care-l însoţea :

— Tare-mi place ! Flori, cărărușă cotită prin iarbă, stive de lemne pentru iarnă... Pregătiri gospodărești de viață...

Prietenul care-l însoțea era Ionel Teodoreanu.

Apoi a chemat femeia și mi-a lăsat vorbă :

— Să-i spui Otiliei-Cunegunda-Brunchilda (ai să ții minte ?) — să-i spui că a căutat-o profesorul Emil Codrescu...

Apăruse *Adela*.

„ȚI-ADUCI AMINTE, TEOFILE..."

Povestea mea ar trebui să înceapă, așa cum încep poveștile, cu „a fost odată".

A fost odată, demult, o fată tare prostuță. Făcea poezii, dar se sfia să-și mărturisească păcatul, mai ales că se temea de directoarea liceului, care nu le permitea fetelor ei să se țină de „prostii" — adică de literatură.

Dar într-o zi, fata și-a luat inima în dinți și, sărind dincolo de cal, a trimis la o revistă care nu era de nasul ei, la *Viața românească,* o poezioară iscălită cu trei steluțe. Era, bineînțeles, o poezie de dragoste...

Înduioșați, probabil, de naivitatea școlăriței anonime (îmi declinasem, într-o scrisoare, toate titlurile), directorul revistei, domnul Ibrăileanu, împreună cu cel mai mare povestitor al timpurilor noastre, Mihail Sadoveanu, au găsit cu cale să-i dea un nume. Cel dintîi mi-a zis „Cazimir", celălalt „Otilia".

Și trebuie să mărturisesc, după atîta amar de ani, că numele acesta, pe care totuși l-am purtat cu cinste, nu mi-a plăcut niciodată. Găsesc că n-am nimic comun cu eroinele vechilor legende germane, iar cea dintîi „Otilie" pe care am cunoscut-o — fetița lîngă care am stat în bancă în primele clase primare — era proastă, grasă și buboasă... De drept, după bunicul dinspre tată, preotul

Gavriil Casian din Cotu-Vameşului, ar fi trebuit să mă cheme Alexandrina Casian, cum am şi iscălit uneori.

Astăzi, debutanta anonimă de atunci, care se aventura în literatură cu trei steluțe în frunte, „ține minte de demult", cum zicea mama. Amintirile ei vin „din depărtări și din trecut", aşa cum venea cocostîrcul albastru... Pesemne că de aceea sînt şi atît de dulci, dar şi atît de triste.

Am înaintea mea o fotografie, cu data de 5 iulie 1928, făcută „la deal".

(„La deal" însemna, pentru George Topîrceanu, la via de la Copou a lui Mihail Sadoveanu).

În fund, cerul alburiu de peste dealurile Aroneanului, cîțiva copaci şi o plasă de volei.

La mijloc, „conu Mihai", îmbrăcat în alb (jucase volei cu copiii), cu şapca în mînă, cu părul în vînt, tinereşte, şi cu acea destindere în atitudine şi în expresie pe care nu mulți au avut fericirea să i-o cunoască.

La stînga lui, George Topîrceanu — citadin din cap pînă-n picioare, cochet ca totdeauna și, ca totdeauna, cu ochi trişti. Iar la dreapta, eu — cea de-atunci : nu tocmai arătoasă şi destul de stingherită.

Noi trei — aşa cum am fost de-atîtea ori pînă în ziua cînd „tînărul nostru prieten" ne-a părăsit.

Și din noi trei, cel mai tînăr era, fără îndoială, Mihail Sadoveanu.

Zi cenuşie de toamnă...

Pe dealurile de la Sîrca, trei vînători şi doi încurcă-lume. Vînătorii erau Mihail Sadoveanu, George Topîrceanu şi Demostene Botez. Încurcă-lume, Miti Sadoveanu și cu mine.

Un popas în vale, în jurul unui şervet întins peste țepii grîului cosit, apoi vînătorii au plecat spre dealurile aspre, cu păpuşoi în zdrențe. Miti s-a mai învîrtit o vreme, grozav de preocupat, în jurul maşinuței lui Demostene, apoi s-a furişat binișor pe urmele celorlalți.

Singură între gorgane, lîngă automobilul încremenit. Din cînd în cînd, cîte o puşcă pocnea înfundat, „ca un dop" — cum zicea George Topîrceanu — sau şi mai uşor, cu zgomotul mic şi fără ecou pe care-l faci cînd pocneşti din frunză.

De la o vreme s-a înserat, păpuşoii de aur mucegăit au început să foşnească, iar mie să-mi fie frică de banditul Suhan, care hălăduia atunci pe locurile acelea, și de tătarii îngropați sub gorgane. Dacă-i vine gust vreunuia să iasă de-acolo, plin de țărînă și încărcat de iatagane, cu cal și cu nevastă cu tot, să se uite la „Skoda" lui Demostene ? ...

Într-un tîrziu, cei plecați s-au întors prin pîcla ușoară a înserării. De undeva, s-a apropiat de ei şi Miti. Mihail Sadoveanu nu i-a spus nimic. I-a aruncat doar o căutătură albastră, și băiatul, roșu pînă în vîrful urechilor, a rămas în urmă.

Îi văd și acum coborînd de pe gorgane, unul după altul : cei trei. Și dintre toți, cel mai sprinten era, fără îndoială, Mihail Sadoveanu.

Cînd a trecut vremea ? ...

Mihail Sadoveanu împlinea cincizeci de ani.

După sărbătoarea oficială am plecat, vreo douăzeci de prieteni, în cîteva mașini, la Fălticeni, să-l sărbătorim „direct la sursă", cum spunea nu știu care dintre noi, cu sărmăluțe cît măslinele meșterite după rețeta specială a cucoanei Catincuța, cu pui rumeniți la țiglă și cu vin de la Oișie.

Din cei patru care am făcut drumul în aceeași mașină, pe o zi de toamnă aurie „care nu se mai află", doi nu mai sînt. Am făcut popas la Mircești, apoi la Hanul Ancuței. La Mircești ne-au întîmpinat cu bucurie, cu mirare, dar și cu ușoară spaimă la acel ceas al dimineții, sora mea doctorița și bărbatul ei — care nici ei nu mai sînt pe această lume.

Nu știu cîți mai lipsesc astăzi din cei care ne-am adunat atunci în jurul mesei întinse de la Fălticeni. Erau acolo și cucoana Catincuța cea blîndă și dulce, și Miti, și Lucia, și Mihu — băiețelul cu mustăcioară ascuțită și cu ochi de soare... Eram mulți, de la bătrînii profesori ai sărbătoritului pînă la prietena mea Profirița. Și toți eram veseli, și toți eram fericiți...

Dar cel mai vesel și mai fericit dintre noi era, fără îndoială, Mihail Sadoveanu.

Eram la Viena, cu George Topîrceanu bolnav.

Într-o piaţă mică, tapisată toată cu ziare, aşteptam tramvaiul care ne duce în fiecare dimineaţă la Blutambulanz-Klinik.

— *Telegraph ! Telegraph !...*

O droaie de nemţişori bălai, toţi de aceeaşi statură şi cu acelaşi glas ascuţit, năvăleau buluc de pe o străduţă, fiecare cu teancul lui de ziare subsuoară, umplînd piaţa cu larmă şi cu miros acru de cerneală tipografică.

În aceeaşi clipă, apăreau la chioşcuri şi ziarele din ţară.

Deodată, l-am văzut pe George Topîrceanu pălind. M-am aplecat peste umărul lui : *Dimineaţa* îi tremura în mîini. Era vorba despre agresiunea de la Iaşi împotriva rectorului Bratu, căruia „băieţii" îi dăduseră un mic avertisment nevinovat tăindu-i o ureche...

A trecut un tramvai şi l-am lăsat să treacă. George Topîrceanu nu era prea agitat. Am luat-o încet, pe jos, spre dantela de piatră a lui Votif-Kirche.

— Linişteşte-te, pentru Dumnezeu !

— Dar nu înţelegi că s-ar putea să-i vină rîndul şi lui conu Mihai — şi eu nu-s lîngă el, să-l apăr ?...

În aceeaşi noapte, în timpul puţinelor ceasuri de răgaz pe care i le lăsa suferinţa, George Topîrceanu a scris în „caietul verde" scrisoarea — aproape postumă — către marele său prieten.

— Măcar atît să fac pentru el... măcar atît...

Scria la masă, sub abajurul care punea umbre adînci pe figura lui subţiată. Din cînd în cînd, îi încălzeam pe calorifer cîte un şervet umed şi-i schimbam compresa, sau îi număram picăturile în păhăruţ.

— Du-te şi te culcă, îmi spunea fără convingere, ştiind bine că nu mă duceam la culcare decît spre dimineaţă.

În ziuă mi-a întins caietul. Era înspăimîntător de palid, părul i se lipise de tîmplele ude şi toată viaţa i se adunase, deznădăjduită, în ochii adînci şi strălucitori, neînchipuit de trişti...

Cînd ne-am întors de la Viena, am avut amîndoi aceeaşi impresie : că eram mai singuri la Bucureşti, la un

pas de prieteni și de cunoscuți, decît acolo, departe, printre străini.

George Topîrceanu nu voia să vadă pe nimeni — sau, mai precis, nu voia să fie văzut de nimeni : nici măcar de Corneliu Mihailescu, prietenul lui de totdeauna, nici măcar de Mihail Sadoveanu.

— Ne oprim în București numai atît cît să te odihnești. (Nu zicea : să ne odihnim). Pe urmă plecăm la Iași, cît mai repede, să-mi încep tratamentul. L-am rugat și pe Ion să nu spună nimănui că m-am întors, te rog și pe tine...

La hotelul unde fratele lui, Ion Mateescu, ne oprise camere, n-a stat decît atît cît și-a schimbat hainele, apoi a ieșit singur în oraș, să-și scoată de la armurier pușca „Toledo", pe care și-o cumpărase cînd trecusem spre Viena și care-i era atît de dragă încît uneori, acolo, o visa, și să se fotografieze pentru permisul de liberă călătorie pe căile ferate, pe care trebuia să și-l schimbe.

— Tu să nu ieși. Cînd mă-ntorc, cer să ne aducă dejunul sus. Odihnește-te, te rog. Ai slăbit și tu și nu vreau să te vadă mama așa, să-i pară rău că te-a lăsat cu mine ...

Am alergat la fereastră să-l văd plecînd. I se adusese o mașină. Ca să se poată urca, trebuia să pună întîi genunchiul pe scară ...

Adevărul asupra bolii care-l dobora nu-l știam decît eu. I-l scrisesem și fratelui său, dar el refuza să-l creadă. Eram singură cu spaima mea, cu sfîșierea mea...

Cînd s-a întors, George Topîrceanu făcea tot ce putea ca să pară bine dispus. Ni s-a adus dejunul în odaia mea. A cerut icre negre și șampanie. Era agitat.

— La Iași nu mai mîncăm împreună ... de aceea vreau să sărbătorim ultimul nostru dejun. Pînă mă fac sănătos, bineînțeles ... Ți-aduci aminte ce bine era la „Zur Linde" ? Să nu uiți ... Nu te uita așa la mine : după ce mă vindec, mergem iarăși la Viena. Cînd te gîndești că n-am fost la operă ! ...

Vorbea mult, dar nu mînca mai nimic.

Mă uitam la el cu inima strînsă. Și totuși, în ziua aceea l-am mințit. I-am spus că trebuie să mă duc la coafor, să nu mă vadă mama așa, ca de la drum.

— Ai dreptate ... Dar să nu întîrzii.

Cum am ieşit, am alergat într-un suflet la Mihail Sadoveanu : să nu mai fiu singură, măcar o clipă.

L-am găsit în birou. Lucra. A ridicat ochii și a înțeles. Nici nu era greu să înțeleagă ...

— E rău ?

— De tot

— ? ...

Întrebarea ochilor nespus de albaştri a plutit o clipă în aerul care începuse a mirosi a liliac. Era în ziua de 31 martie 1937, şi ferestrele erau larg deschise spre grădină.

Duşmanului cumplit, nici Mihail Sadoveanu, nici eu nu i-am spus pe nume. Am plecat fruntea.

— Da.

Cum stătea la birou, şi-a acoperit ochii cu palma şi a rămas nemişcat. Nu-i vedeam decît gura strînsă, cu colţurile coborîte.

Şi deodată, pe hîrtia acoperită cu scrisul cunoscut, mărunţel şi subţire, au căzut două lacrimi mari, apoi încă două ...

Mihail Sadoveanu plîngea.

Puteam să plec. Aveam ce-mi trebuia : nu mai eram singură ...

— Trebuie să mă duc să nu afle ... S-ar supăra.

Nu plîngeam. Mă deprinsesem să nu plîng.

Ochii care s-au ridicat spre mine erau umezi şi grei.

— Îţi mulţumesc. Să nu-ţi pară rău că ai venit. O să am eu grijă de toate ... Şi în curînd am să vin la Iaşi, să-l văd. Ca din întîmplare ... Mulţumesc, Otilia.

Din uşă, s-a uitat lung în urma mea. L-am auzit spunîndu-mi încet, dar atît de limpede, de parcă-mi spunea la ureche :

— Trebuie să fii tare ... Are atîta nevoie !

La poartă am întors capul. Uşa rămăsese deschisă, dar Mihail Sadoveanu nu mai era acolo.

A doua zi dimineaţă, plecam cu George Topîrceanu spre Iaşi. Şi cu toate că eram singuri, mi se părea că sîntem iarăşi noi trei.

Ne-am întîlnit pentru cea din urmă oară, noi trei, pe marginea mormîntului deschis al „tînărului nostru prieten". El — nu mai era : capacul greu îi pecetluise în veşnicul întuneric zîmbetul amar.

— Să ne facem ultima datorie... mi-a spus atunci Mihail Sadoveanu, aplecîndu-se să ridice de jos o mînă de ţărînă.

Am gemut, încercînd să scap din mîinile prietene care mă sprijineau — ca şi cum mai aveam nevoie de vreun sprijin.

— Nu, asta eu nu pot s-o fac !

Şi dintre toţi ochii care s-au îndreptat în clipa aceea spre mine, ai lui Mihail Sadoveanu erau, fără îndoială, cei mai trişti.

Nu ştiu ce mă face să evoc, după atîta vreme, toate aceste fericite şi sfîşietoare amintiri — mănunchi de flori bătute de brumă — învăluite în dulcele păienjeniş al morţii.

Dar tot trebuie să le spun odată cuiva.

Şi cred că nimănui nu i le-aş fi putut închina, mai adînc şi mai smerit, decît aceluia care a fost de-atîtea ori al treilea între noi doi...

PRIETENUL NOSTRU PANAIT

NOI ÎN' DE NOI

1931. Ajun de Bobotează.

Prin burniţa măruntă, înserarea se ţesea pe nesimţite : cenuşiu în cenuşiu. Lumina umedă a becurilor înflorea roşcat, topită în ceaţă, fără contur.

În librăria plină de lume a intrat Panait Istrati. Toţi şi-au întors capul spre el. Purta căciulă de astrahan pusă căzăceşte pe-o sprînceană şi haină de piele, blănită, strînsă tare la mijloc. M-a văzut :

— Ce cumperi ?

— Hîrtie, bineînţeles ...

— Vii cu noi la masă, la doctorul Mironescu.

Nu era o întrebare. Aşa hotărîse el, aşa trebuia să fie.

— Cu care „noi" ?

— Cu Marga, cu mine şi cu Topîrceanu.

— Dar doctorul nu m-a invitat !

— Îl cunoşti ?

— De cînd eram mică.

— Atunci plăteşte ce ai de plătit şi hai. Marga ne aşteaptă în stradă, cu trăsura.

— Măcar să trimit acasă un bileţel, să nu se alarmeze mama.

Panait m-a măsurat pieziș prin ochelari, apoi m-a întrebat răstit :

— Mă rog, ești minoră ?

— Vai, nu !

Mîinile lui mari, mutilate de muncă, s-au înălțat indignate spre tavanul vînăt de fum. Vorbea cu cineva de-acolo, de sus, fără să se uite la mine și mai tare decît aș fi dorit :

— În loc să fi colindat pîn-acum lumea, să se fi luat de piept cu viața, să fi trăit, să fi suferit — dumneaei îi scrie mame-sii bilețele cînd rămîne seara-n oraș într-o casă de oameni cumsecade ! ... Și asta are pretenția că-i scriitoare ! Ce scrii dumneata, mă rog ? Poezioare de șerbet de trandafiri garnisite cu zahăr ars ? ...

Clienții librăriei — și librăria era totdeauna plină — începuseră să se uite cam lung la noi. Cîțiva, mai indiscreți, se și apropiaseră. Atunci Panait m-a apucat de braț, autoritar :

— Ai să mergi și n-ai să trimiți acasă nici un bilețel, auzi ? Să te-aștepte mamă-ta. Să se deprindă... Las', că te dezbăr eu pe dumneata de mofturile astea !

După masă, George Topîrceanu i-a citit lui Panait, care nu cunoștea nimic din ce scrisesem, *Descîntecul de dragoste :*

Peste zarea ca brîndușa,
Seara-și scutură cenușa.
Sus, în tei,
Iese-o stea cu puiul ei...

Cînd a terminat, Panait și-a scos ochelarii, și i-a pus la loc și iar i-a scos. Pe urmă a sărit de la locul lui.

— Să trăiești, fată ! ... Dar cum ți-a venit în minte chestia asta, cu steaua și cu puiul ei ? ... Ai dreptate, așa ceva nu putea să scrie decît o fată care stă cu mamă-sa și care, cînd întîrzie cîteodată seara în oraș, îi trimite bilețele, să nu se alarmeze, săraca... Apoi s-a scotocit prin buzunare : Uite stiloul și o foaie de hîrtie. Scrie-i mame-tii și spune-i că-i sărut mîna. Găsesc eu o trăsură

să ducă bilețelul acasă. Că pe-aici trec multe, și încă nu-i tîrziu... Și să nu fii supărată pe mine. Acuma te-nțeleg :

Sus, în tei
Iese-o stea cu puiul ei...

Ridicase un deget în sus, spre teiul și spre stelele care nu erau nicăieri și-i rîdeau ochii prin ochelari, copilărește.

Erau trei.
Azi, nu mai este nici unul...

Noapte, tîrziu. Doctorul Mironescu fuma pe gînduri. Panait Istrati „bea" cafea din ceșcuța lui cît un degetar, care totuși îi ajungea de cu seară pînă a doua zi dimineață. Fuma și el țigară după țigară.

Iar George Topîrceanu citea...

Din tot ce scrisese Topîrceanu, Panait nu cunoștea decît proza lui. Poezii, nu prea citea. Asculta acum pentru întîia oară, cu coatele pe masă și cu tîmpla în palmă, *Balada morții.*

Și poate că niciodată nu și-a „spus" George Topîrceanu balada favorită mai impresionant, cu glas mai învăluit și mai trist, ca în noaptea aceea de ajun de Bobotează, cu ploaie la ferestre :

Și de-atunci, lîngă mormînt,
Plopi cu frunza rară
S-au zbătut ușor în vînt
Zile lungi de vară...

După ce a tăcut, a rămas cu ochii pe carte și cu fruntea plecată — ca în fața unui mormînt.

Doctorul a oftat cu glas, și-a scos ochelarii și i-a șters, tacticos, cu batista. Iar Panait s-a ridicat încet și, cu părul răvășit, cu ochii umezi, s-a apropiat de cel care tăcuse :

— Frate...

Și l-a sărutat.

Și noi eram tot trei.

Marga Istrati se ghemuise pe un divan, adunată asupră-și de parcă se instalase acolo pentru veșnicie — frumoasă fără păcat cu surîsul ei enigmatic de idol oriental.

După ce ne hrănise cu tiranie, de parcă am fi răbdat de foame o săptămînă, Iulia Mironescu se liniștise și făcea cafele după cafele la mașinuța ei nouă de alamă, cu ibrice multe, de toate mărimile.

— Dumneata nu mai vrei o cafea, Panait ?

— Nu, doctoriță Iulia, îmi ajunge. M-am deprins să mă mulțumesc cu puțin : cu o cafea o duc pînă dimineață, cu o jumătate de plămîn — cine știe pînă cînd...

Eu ? Eram — și nu eram acolo : rămăsesem pe Topolog, lîngă groapa mortului uitat...

Ne dăduse la fiecare cîte un exemplar, cu autograf, din ultima lui carte : *Le refrain de la fosse* — povestea Nerantului, mica sacagiță de pe ulița grecească a Brăilei.

— Ce înseamnă „neranțula" pe grecește ? l-a întrebat George Topîrceanu.

— Naramză.

Și Panait Istrati ne-a cîntat cîntecul vechi al Neranțulei :

Kato stè yialò
Katò sto perighiali...

Înalt și uscat, cu ochelari în rame groase și negre, cu o șuviță de păr căzută peste frunte, cu nu știu ce aristocrație în toată ținuta lui — haimanaua de pe vremuri a ulițelor brăilene își cînta și-și dănțuia cîntecul copilăriei, cîntecul puilor de greci din mahalaua lor, sărind sprinten peste un șanț imaginar plin pînă sus cu apa zăpezilor topite de soarele primăverii :

Narantzula fundotı,
Narantzula mu condı...

Un singur epitet, care ar părea ciudat pentru oricine nu l-a cunoscut mai de-aproape pe Panait, i se potrivea atunci : era fermecător.

În ochii trişti şi iscoditori i se aprinsese, curată, toată lumina depărtatei lui copilării.

Dincolo de storuri, ceaţa înălbea ferestrele.

Cei trei povesteau :

— La noi la Tazlău...

— La noi pe Topolog...

— La noi la Brăila...

Şi noi, cele trei, ascultam.

Am plecat.

Doctorul Mironescu a ieşit să ne petreacă, cu paltonul între umeri şi cu capul gol în burniţă.

— Vrei să răceşti ?

— Numai pînă la colţ... Numai pînă la stîlpul cela... Numai pînă la Corso.

L-am alungat îndărăt acasă.

Dar ceilalţi doi, Panait Istrati şi George Topîrceanu, nu puseseră încă la cale nici ţara, nici literatura.

— Frate Topîrcene...

— Frate Panait...

Am făcut un popas pe Lăpuşneanu, sprijiniţi de bara unei vitrine cu păpuşi. Cînd am ajuns în Piaţa Unirii, am trezit din somn un birjar : trebuia să mă duc, singură, mai departe decît toţi.

Dar Panait mai avea ceva de spus. Şi a spus, cu piciorul pe scara trăsurii. Apoi a mai avut ceva de spus şi Topîrceanu. Şi iarăşi şi-a mai adus aminte Panait de nu ştiu ce...

Se luminase de-a binelea. Birjarul adormise pe capră, şi Marga în picioare, cu capul sub umărul lui Panait.

Şi prin burniţa subţiată începeau să se legene, albi, fulgi mari de omăt...

CEAI „DE CUCOANE"...

În Iaşul snob de pe vremea aceea, Panait Istrati ajunsese la un moment dat un personaj monden. Doamnele din elită umblau moarte să-l aibă, ca număr de mare atracţie, la ceaiurile lor simandicoase : scriitor în limba franceză cunoscut în toată Europa, prieten cu Romain

Rolland, cu un trecut zbuciumat — era mai mult decît le trebuia ca să-şi piardă capul.

— Închipuieşte-ţi că Ninette *ne l'a pas encore eu chez elle !* căina cîte una cu ipocrizie pe cîte-o prietenă, ca să dea a înţelege că ea, mai fericită, *l'avait eu.*

Şi Panait primea invitaţiile, făcea cuvenitele onoruri bufetului totdeauna ales (nu era mîncăcios, dimpotrivă, dar îi plăceau lucrurile bune, ca oricărui om care-a fost multă vreme lipsit de ele), glumea, rîdea, vorbea... *Oh, mais il est charmant !* se mira cîte-o cucoană care, citind-o pe *Kira Kiralina,* se aştepta să vadă intrîndu-i în salon un soi de troglodit, aşa ceva ca banditul Terente, care hălăduise nu demult prin bălţile Brăilei.

— Nu te-ai mai săturat de-atîtea ceaiuri „de cucoane“? îl întreba George Topîrceanu, obligat, din prietenie să-l însoţească.

Panait îi răspundea, cu un anumit zîmbet :

— Ba m-am cam săturat eu, dar ce vrei să fac? Le face atîta plăcere, săracele...

Odată, la un ceai, unde invitatele îl exasperaseră cu întrebări destul de indiscrete privitoare la trecutul lui, cu discuţii literare interminabile şi cu cereri de autografe „în franţuzeşte, vă rog !“ Panait Istrati, răzbit, s-a gîndit să le mai potolească un pic entuziasmul. Şi cum tocmai atunci intra pe uşă o subretă, toată numai dantele albe înfoiate cu drotul („ca o gîscă albă din cele creţe“, cum zicea Panait), aducînd un platou uriaş încărcat cu bunătăţi, prietenul nostru a strecurat spre George Topîrceanu o privire iute peste ochelari, şi-a dres glasul şi a început, răspicat :

— Cînd eram eu slugă la un grecotei bogat de la Brăila, nu rîvneam la altceva decît să mă lese şi pe mine să duc, măcar o dată, tablaua de argint la boieri, în salon... Dar ţi-ai găsit ! Eram rufos şi nespălat, şi grecul ştia că mi-aş fi vîrît degetele prin toate chiselele lui cu cofeturi...

Stăpîna casei s-a îngălbenit, apoi a izbucnit într-un rîs exagerat de vesel :

— Ce drăguţ eşti, maestre ! Şi ce imaginaţie !...

Atunci George Topîrceanu, care mai demult plănuia ceva, a prins curaj. Lui Panait îi plăcuse grozav Wal-

terul lui — un pistolaş plat de oţel, mic ca o jucărie, şi-şi comandase unul la fel la madam Bett, armurăreasa de pe Cuza-Vodă. Tocmai în ziua aceea Panait trebuia să intre în stăpînirea lui.

— Ţi-ai luat pistolul l-a întrebat George Topîrceanu cu nevinovăţie.

— Uite-l !

Radios, Panait a scos jucăria din buzunar. Cucoanele s-au alarmat şi, de spaimă, au dat-o pe româneşte ;

— Bagă de seamă, omule !

— N-o fi încărcat !

— Domnule Topîrceanu, nu-l lăsa, că face o poznă !....

George Topîrceanu a luat pistolul din mîna lui Panait, i-a scos cartuşele din butoiaş, apoi l-a cîntărit în palmă, privindu-l cu un ochi pe jumătate închis, ca un cunoscător ce era.

— Ei ?.... l-a întrebat Panait, cu un început de nelinişte.

— Hm ! a făcut specialistul, întorcînd pistolul pe cealaltă parte şi încruntîndu-se uşor. Nu-i chiar ca al meu...

— Cum asta ? a sărit ars Panait, ridicîndu-se cît era de lung.

— Nu vezi ? E mai turtit, cu ţeava mai scurtă, iar butoiaşul are numai cinci focuri, nu şase. Şi pe urmă...

Dar n-a mai putut adăuga nimic, deoarece Panait a slobozit pe neaşteptate o înjurătură fantastică, în cea mai neaoşă românească, însă care nu se înţelegea bine cui îi era adresată : pistolului, lui madam Bett, sau propriei lui neşanse.

— Şi pe urmă — a continuat George Topîrceanu, necruţător — pe placa de email ar fi trebuit să fie gravat şi anul fabricaţiei, şi nu-i. Cine ştie ce rablă a găsit madam Bett prin sertare, de pe cînd trăia Pietro al ei, a şters-o, a lustruit-o şi ţi-a vîndut-o ca pe un Walter nou-nouţ.

De data aceasta replica a pornit de-a dreptul spre biata madam Bett, completată cu tot dichisul, ca demult, în portul Brăilei.

Încîntat de succes, George Topîrceanu ar fi vrut să ducă gluma mai departe : cunoștea vastul repertoriu de specialitate al prietenului Panait și nu se îndura să renunțe la el. Dar tăcerea care se lăsase în salon l-a făcut să se oprească la timp. O clipă, asistența rămase așa cum o apucase vremea. O doamnă tînără își uitase lingurița cu înghețată între cupă și gură, și siropul de fragi îi picura pe rochia albă. Noroc că alteia i s-a oprit un biscuit în gît și a început să tușească. Atunci subreta cea „ca o gîscă creață" nu s-a mai putut stăpîni și a izbucnit în rîs. Stăpîna casei i-a aruncat o căutătură neagră pe sub sprîncene, alergînd cu un pahar cu apă la prietena care se înecase, apoi cu un șervețel la cea care-și pătase rochia.

În vremea asta, George Topîrceanu îl trăsese pe Panait lîngă o fereastră, își scosese din buzunar propriul lui Walter și-l pusese pe o măsuță alături de celălalt.

— Nu te speria, sînt exact la fel. Biata madam Bett e negustoreasă cinstită. Dar am vrut, așa... să distrez și eu un pic cucoanele !

Dacă George Topîrceanu n-ar fi fost excepțional de rezistent, pumnul pe care i l-a aplicat Panait pe spinare l-ar fi doborît ca pe un copil. Și cum rîsul e contagios, iar Panait rîdea cu hohote care-l făceau să se cutremure și cu lacrimi care-i abureau sticlele ochelarilor, toată asistența a început să rîdă, fără să știe bine de ce, și incidentul a fost uitat.

Doar lîngă ușă, o doamnă între două vîrste a prins-o de șorț pe subreta care se pregătea să iasă și a întrebat-o, ceva mai tărișor decît s-ar fi cuvenit :

— Ascultă, fetițo... știi că eu n-aud tocmai bine... Ce-o spus nebunu ceala de franțuz de rîdeai așa ? Ha ?... Ce-o spus ?

ZI DE BUCIUM

Venise odată la Iași, să țină o conferință : despre începuturile lui literare, despre viața lui neastîmpărată, despre necăjiții și nedreptățiții lumii, între care trăise de copil — slugă pe la grecii bogați pe unde maică-sa

spăla rufe, ucenic brutar, hamal în port, zugrav, cioplitor în piatră, fotograf ambulant și scriitor european celebru.

Era singur, fără Marga, care plecase înaintea lui la Mănăstirea Neamțului, să-l aștepte acolo : bolnav și obosit, avea nevoie de aer, de odihnă...

Cu o seară înaintea conferinței, George Topîrceanu a venit la mine preocupat.

— Dacă-l insultă cineva pe Panait, dacă îndrăznește cineva să ridice mîna asupra lui, trag cu pistolul !

— Cine să-l insulte ? l-am întrebat.

— Nu știu.... dar am impresia că se pregătește ceva. Vii singură mîine, la „Trianon". Eu mă duc cu conu Mihai, să-l luăm de la hotel.

Cînd am ajuns a doua zi dimineață în Piața Unirii, am văzut în fața cinematografului „Trianon", unde era anunțată conferința, o agitație neobișnuită. La intrare se îmbulzeau o mulțime de oameni, vociferînd indignați : cum de nu se mai găsea nici un loc ? Dezamăgiți că nu putuseră să intre, mulți făceau calea întoarsă. Printre ei se strecurau grupuri de tineri încruntați ; polițiști în uniformă încercau zadarnic să mențină o ordine iluzorie. Într-adevăr, se pregătea ceva...

M-am strecurat cu greu în sala peste măsură de plină. Mă gîndeam : oare unde or să mai încapă și cei de afară ?.... Era o liniște grea, apăsătoare — suspectă, Ici și colo, cîțiva cunoscuți. În privirile lor se citea nedumerirea. Încolo, umăr lîngă umăr, aceiași tineri încruntați și agitați, mai toți cu plete lungi și cu sumane. Mi-am dat seama că din cauza lor rămăseseră pe dinafară atîția oameni, care voiau într-adevăr să intre. Am înțeles că ocupaseră sala mai dinainte...

În sfîrșit, pe scena luminată puternic a apărut, singur, Panait : refuzase să fie însoțit și „prezentat", cum se obișnuia. Era palid, dar s-a apropiat de rampă cu pași siguri și cu o desăvîrșită stăpînire de sine.

Parcă-l văd : fostul ucenic brutar, vagabond internațional, zugrav și fotograf ambulant, avea o ținută de o distincție rară și purta haina de gală cu o eleganță de cel mai autentic bun-gust.

— Parcă-i boier, golanul dracului! a rîs unul, gros și vulgar, la spatele meu.

— Lord englez sadea! a pufnit altul, aruncîndu-mi în ceafă o răsuflare fierbinte, cu iz de vin stătut.

Panait tăcea. În mîna dreaptă îi tremurau, abia simțit, cîteva foi de hîrtie. Prin ochelari, ochii lui arși cercetau sala cu liniște. A tușit ușor, a deschis gura și a zîmbit.

Dar în aceeași clipă s-a dezlănțuit o furtună de urlete răgușite, de zbierete neomenești, de fluierături stridente.

— Huo, bolșevicul!

Panait nu s-a tras îndărăt nici măcar cu un centimetru. A rămas pe loc, drept, liniștit și palid, înfruntînd pornirea aceea de ură sălbatică. Ochii nu-i șovăiau, nu clipeau: întrebau doar, nedumeriți.

M-am ridicat, amețită, și am încercat să ies. Valul de oameni m-a luat înainte și m-a aruncat, aproape strivită, în ușa care dădea spre culise. Ușa era încuiată. Pumni grei se repezeau pe deasupra capului meu în lemnul șubred, care începuse să pîrîie. M-am ferit la timp, să nu mă calce în picioare, și nu știu singură cum m-am pomenit în fața unei uși laterale. În jurul meu nu era nimeni. Am respirat adînc, apoi am luat-o la goană, pe strada Romană la deal, spre casa din Buna-Vestire, unde stătea George Topîrceanu.

Am descuiat ușa cu mîini care parcă nu mai erau ale mele și, fără să răspund la manifestațiile de simpatie ale „sufletarilor" de prin colivii, și nici măcar ale gaiței, prietena mea, am tras sertarul în care stăpînul casei obișnuia să-și țină pistolul Walter — mic, cochet, cu placă de email albastru: o bijuterie.

Pistolul nu era la locul lui. M-am înfiorat: „Dacă se atinge cineva de Panait, să știi că trag!"....

Am coborît într-un suflet strada, îndărăt spre „Trianon". Îmi simțeam picioarele ca de aluat. Doamne, ce s-o fi întîmplat acolo în urma mea?....

Grupuri de oameni se împrăștiau pe străzile laterale, discutînd aprins. Auzeam din treacăt: „Istrati... Panait Istrati...." Dar nu întîlneam nici un cunoscut.

Clădirea „Trianonului" era înconjurată de poliţişti. Doar cîte un grup de tineri mîrîia încă, pe înfundate, mai la o parte. M-am apropiat de cordonul de poliţişti, să întreb. Dar unul m-a privit strîmb şi mi-a aruncat în obraz :

— Circulă, madmazel, cît te văd !

Ce era să fac ? Am „circulat".

La capătul de sus al străzii, un prieten.

— Linişteşte-te, nu-i nimic. L-au urcat într-o maşină şi l-au dus sus, la vie. E în siguranţă...

M-am repezit în primul tramvai care trecea spre Copou. Nici un semn că maşina cu fugarii ar fi fost urmărită. Era duminică — soare, cald, frumos. Lumea se îndrepta, în valuri pestriţe, violent colorate, spre grădina publică, unde cînta muzica.

În salonul albastru al vilei lui Mihail Sadoveanu, Panait stătea întins pe o canapea. Nu mai era palid, dimpotrivă : două pete simetrice, de un roz-cărămiziu, îi înfloreau pomeţii ascuţiţi. Îşi pusese termometrul Mi-a zîmbit :

— Te-am văzut acolo... Erai mai galbenă decît mine. Bestiile !

Eram în jurul lui cîţiva prieteni, Mihail Sadoveanu cu toţi ai casei, mari şi mici, George Topîrceanu şi cu mine. O linişte odihnitoare venea, pe ferestrele deschise, de peste dealurile Aroneanului. Tăceam cu toţii.

Nu ştiu cine a luat termometrul de la subsuoara bolnavului şi s-a apropiat de fereastră : 39 de grade.

— Daţi-mi o ţigară, a cerut Panait.

— Nu mai fuma, ştii că nu trebuie....

— Daţi-mi o ţigară !

De data asta nu mai cerea. Poruncea.

George Topîrceanu i-a întins o ţigară aprinsă.

— Să trăieşti, frate....

Deodată s-a auzit pe şosea un bombănit de motor. Am tresărit toţi, afară de Panait : asculta încordat, cu dinţii strînşi, cu ochii arşi de febră.

Mihu, cel mai mic dintre noi, care-o zbughise pe nesimţite, iscoadă, s-a întors peste o clipă sărind într-un picior :

— E un Ford, şi-i plin cu flori !

Într-adevăr, aşa era. O asistentă universitară îi trimitea lui Panait, fără să-l cunoască, o jerbă uriaşă de garoafe roşii şi un bileţel, în care condamna fapta studenţilor ei.

Panait se ridicase, între perne. Suviţe subţiri de păr i se lipiseră pe fruntea umedă. Tuşea.

A luat jerba în braţe, a tras adînc în piept parfumul pipărat al florilor de sînge, a mai citit o dată bileţelul şi un zîmbet cald de fericire i-a luminat obrazul şi ochii.

— O cheamă Maria.... Trebuie să-i mulţumesc, biata fată.....O cheamă aşa de curat : Maria...

Ai fi zis că se împăcase cu toate şi uitase totul.

Dar mîinile lui patetice, mutilate de muncă, mîinile lui prelungi şi palide smulgeau în neştire garoafele cu codiţe de sîrmă, şi le striveau una cîte una, cu duşmănia care clocotea încă, înăbuşit, sub zîmbetul înşelător de fericire....

Cine-ar fi putut bănui atunci că, nu peste mult timp, spre asfinţitul vieţii, omul care strivea între degete garoafele de sînge avea să păşească alături de cei ce ridicaseră pumnii asupră-i ?

Panait era omul contradicţiilor. Noi, cei care-l iubeam, aşteptam cu încredere să se întoarcă pe drumul drept, pe drumul lui. Şi s-ar fi întors, fără îndoială aducînd din rătăcirea lui o dureroasă amintire.

Dar n-a avut cînd se mai întoarce : cu o ceşcuţă de cafea putea s-o ducă o noapte întreagă, dar cu o jumătate de plămîn n-a putut duce o viaţă...

LA VIE, CU PISTOLUL...

Într-un dulce început de după-amiază văratică, citeam în odaia mea, cu storurile coborîte. Deodată, am auzit oprindu-se o trăsătură. Ştiam că George Topîrceanu trebuia să se ducă, cu Marga şi cu Panait, la via lui Dan Bădărău de la Breazu, aşa că nu mi-am ridicat ochii de pe carte. Dar paşii de mult cunoscuţi se apropiau de fereastra mea.

— Îmbracă-te repede și hai. Panait nu vrea să meargă fără tine...

La vie însă, stăpînii nu erau acasă. Plecaseră cu o zi înainte la București. O îngrijitoare ne-a primit și ne-a poftit în casă, la un pahar cu vin.

— Așa ceva nu se refuză, i-a răspuns Panait. Dar nu în casă, că-i păcat. Uite ce frumos e la masa ceea de sub copaci! Cu voia dumitale, ne așezăm acolo.

Dealurile crețe, de un albastru coclit de piatră vînătă, se revărsau domol pînă-n ceața depărtărilor. Deasupra lor, cerul de un albastru adînc și curat se ținea în sus, de parcă nu voia să le atingă.

— Ceru-i albastru
Ca o petală
De miozot...

— a rîs Panait, care începuse a se familiariza cu versurile lui George Topîrceanu.

Sub copacii bătrîni era liniște și răcoare. Curînd au sosit paharele cu apă de la gheață, dulcețurile rubinii și verzi și vinul auriu, în sticle înalte și subțiri.

— Și-acuma ce facem, fraților? a întrebat Panait.

— Eu stau... a declarat alene Marga, întinsă într-un fotoliu de grădină.

— Eu trag cu pistolul, a hotărît George Topîrceanu

— Și eu!

Panait Istrati nu trăsese niciodată la țintă. Făcuse de toate în viața lui, numai asta nu. George Topîrceanu își luase cu el pistolul Flobert nou-nouț, de același calibru cu celebra lui pușcuță. De pușcă începuse a se sătura: e prea ușor să nimerești. O sprijini în umăr, ochești cît vrei, pe îndelete... Pe cînd cu pistolul, e altceva. Ținteşti și tragi, că dacă întîrzii, mîna întinsă începe să-ți tremure și să te doară. Cu pușca ajunsesem și eu să am oarecare succes, dar cu pistolul nu trăsesem decît puțin — și totdeauna prost.

Pasionat pentru tot ce-i era necunoscut, Panait s-a pornit să strice cartuș după cartuș. Prinsesem cu ace, într-un copac, o țintă de hîrtie cu cercuri concentrice. A încercat și Marga, dar a renunțat imediat. De la o vreme,

Panait a început a nimeri în copac, ba chiar în cîte unul din cercurile mai de la marginea țintei. George Topîrceanu îi dădea sfaturi, cu răbdare :

— Și, mai ales, fără emoții ! Uite-așa...

Mîna mică se ridica, fermă, și glonțul pornea imediat, drept în țintă. Panait rîdea :

— Ca și cum aș fi în stare să fac ceva în viață fără emoții !...

După altă sticlă cu vin, cînd începusem a ne gîndi la plecare, i-a venit o idee :

— Știți ce ? Hai să facem un concurs pe bani. Dacă cîștigi dumneata, Topîrceanu, împărțim banii. Dar dacă cîștigă vreunul dintre noi, îi pune Dumnezeu mîna-n cap : se umple de parale !

Am înfipt un măr într-o nuia, cam la douăzeci și cinci de pași, și am pus fiecare pe masă, sub sticla golită, cîte o sută de lei.

Nuiaua se legăna : era subțire și mărul era greu. A tras întîi Panait. Glonțul a foșnit departe, prin ierburile înalte. După el, Marga a ridicat încet mîna cu pistolul. Nuiaua se legăna, mîna îi tremura...

— Stric glonțul de pomană !

— Ba nu merge-așa ! s-a burzuluit. Panait. Ori ne jucăm, ori nu !

Și Marga a tras — Dumnezeu știe unde.

George Topîrceanu și-a încărcat în liniște pistolul, a întins mîna, dar a trebuit să întîrzie cîteva clipe : prin marginea viei, în dreptul țintei, trecea un cîine.

— Nu se grăbește deloc, javra dracului ! s-a supărat țintașul.

În sfîrșit, a tras nuiaua a tresărit, ca lovită, însă mărul a rămas neatins.

— Așa ! s-a bucurat grozav Panait. Mai dă și dumneata greș, că prea ne-ai turtit cu superioritatea dumitale !

Apoi s-a întors spre mine :

— Treci la rînd.

Am tras numai așa, ca să nu-i stric cheful. Nici măcar n-am ochit. Începuse să bată vîntul, nuiaua se legăna, iar mărul parcă bătea mătănii cînd într-o parte, cînd în alta.

Şi-am nimerit! Mărul s-a făcut praf. Dar sînt convinsă pînă-n ziua de azi că nu s-a dus glonţul la măr, ci mărul a venit singur, de voia lui, în calea glonţului.

Panait încremenise. Nu-i venea a crede. A deschis gura să spună ceva, dar n-a spus nimic. Parcă era mut. Deodată mi-a luat mîna, mi-a sărutat-o şi, emoţionat, a scăpat o înjurătură înspăimîntătoare — expresie a unui entuziasm atît de cald, de sincer şi de spontan, încît nici nu mi-a trecut prin minte să mă supăr.

Marga a încercat să se indigneze:

— Vai, Panait!....

Dar era prea tîrziu, o îneca rîsul. Rîdea şi George Topîrceanu, în hohote.

Şi acolo, în bătrîna podgorie moldovenească, am primit drept omagiu admirativ înjurătura cea mai autentică şi mai plină de culoare locală a hamalilor din portul Brăilei.

Apoi, puţin încurcat, Panait a luat-o pe Marga de braţ şi a coborît spre poartă. George Topîrceanu şi cu mine am rămas în urmă şi ne-am uitat lung după ei, cum se depărtau prin umbra vînătă a zaplazurilor grele, încărcate cu cătină.

Fără îndoială că ne-am întîlnit după aceea la tramvai şi că ne-am luat rămas bun, neştiind că ne despărţeam pentru totdeauna. Dar mie aşa mi-a rămas în ochi şi în suflet prietenul nostru Panait: uşor aplecat spre femeia care-i era dragă, depărtîndu-se prin umbra vînătă a zaplazurilor grele, încărcate cu cătină...

„MADAM TOLSTOI“

(Constanța Marino-Moscu)

Pe Constanța Marino-Moscu am cunoscut-o tîrziu, după ce ne scriam de mai bine de-un an. Cînd îl întrebam pe George Topîrceanu, care o știa de la *Viața românească*, cum arăta bătrîna scriitoare, nu voia să-mi spună. Zîmbea :

— Lasă, ai răbdare. Ai să vezi singură...

Vara următoare, la Agapia, am închiriat într-o zi o trăsură cît arca lui Noe, în care ar mai fi încăput încă o jumătate de duzină ca noi, și, după ce i-am dat Constanței Marino-Moscu o notă telefonică, să știe că sosim, am luat-o spre Văratec, în cîntec dogit de clopoței.

Acolo am cunoscut-o, în Văraticul copilăriei și-al pustniciilor ei de mai tîrziu.

Ne aștepta în „poarta" mănăstirii, cu părul argintiu înalt deasupra frunții, cu ochii oblici și neastîmpărați, negri ca două bobițe de cireșe amare sub sprîncenele ascuțite, „de drac“, cum le zicea. În chipul ușor mongol, în privirea de sfredel, în haina rusească închisă la gît și încrețită la mijloc — avea ceva din înfățișarea burzuluită dar blîndă a pustnicului de la Iasnaia-Poliana.

Sprinten ca un licean, George Topîrceanu a sărit din mersul legănat al trăsurii care ne purtase, plini de colb, de soare și de fericire, peste Dealu-Cioarei, și s-a repezit să-i sărute mîna :

— Bine te-am găsit... madam Tolstoi!
Asta s-a întîmplat în vara anului 1928.
Și așa a rămas pentru noi pînă la urmă neasemuita și tînăra noastră bătrînă prietenă: madam Tolstoi.

Constanța Marino-Moscu n-a publicat mult: patru volume de nuvele (*Ada Lazu, Natalița, Tulburea* și *Făclii în noapte)*, o serie de *Scrisori din mănăstire*, împrăștiate prin revistele vremii și, mai ales, acele neprețuite *Amintiri ale Caterinei State*, din care scotea la iveală din cînd în cînd cîte un capitol și care trebuia să fie, cîndva, opera sa de căpetenie — povestea aspră a vieții și a sufletului ei zbuciumat.

A scris însă multă, foarte multă corespondență.

Dormea puțin.

— Așa-s babele, n-au somn, zicea cu oarecare cochetărie, deoarece, chiar dacă ar fi ajuns să îmbătrînească, madam Tolstoi n-ar fi fost niciodată „babă".

Se trezea și iarna și vara cu noaptea-n cap, își fierbea cafeaua tare („otravă, fetițo, nu cafea!") la mașinuța cu spirt, își aprindea țigara și, fie că era la Văratic, fie că era la căminul de fete din Vălenii-de-Munte, la Gălbinași ori la București („pă Franklin, unde duhnește permanent a curechi murat", ori pe Mîntuleasa), scria scrisori. Scrisori de cîte șase, opt și zece file de bloc, zgîriate pe amîndouă fețele cu slova ei înaltă, ascuțită și subțire.

Cînd scria să publice, cînd se supraveghea, cînd revenea asupra cuvîntului iscat, proaspăt, în mintea ei fără astîmpăr — într-un cuvînt: cînd „făcea literatură", nu găsea întotdeauna formula cea mai fericită. Și ea știa lucrul acesta.

— Cînd trec cu tăvălugul autocriticii peste ce scriu, turtesc tăt — zicea.

Dar ce proaspete, ce vii și colorate, ce tinere erau scrisorile ei, peste care nu trecea niciodată „cu tăvălugul"!

Frazele ei izbucneau de-a dreptul din sufletul ei veșnic încărcat cu mai mult decît putea să încapă în el. Pentru că, dacă n-avea destule amărăciuni, madam Tolstoi mai împrumuta și de la alții și-și mai inventa și singură cîteva pe deasupra. Și toată năvala aceea grea

de gînduri, de revolte, de dureri, de îngăduință sau de ironie o comprima uneori într-o singură frază, într-un singur cuvînt chiar. Găsea, fără să le caute, expresii noi, surprinzător de plastice — aspre și colțuroase cînd se certa cu viața, moi și catifelate cînd trebuia să mîngîie, să împace, să vindece.

A fost — și nu știu dacă fără să știe : era prea inteligentă și prea lucidă ca să nu-și dea seama — o foarte mare și originală artistă a genului epistolar.

Scrisorile ei, însă, eu nu le mai am.

Le-am rupt atunci cînd am plecat cu Teatrul Național, în primăvara anului 1944. Le păstram, frumos rînduite, în două mape grele — grele mai ales de-atîta suflet cît îngrămădise ea în paginile „răvașelor" ei.

În noaptea dinaintea plecării, m-am închis în odaia mea, să hotărăsc ce iau și ce nu iau cu mine. Am scos din sertarul lor cele două mape, le-am cîntărit în mînă, am strivit între degete cîteva flori presate care-au căzut din ele („îs din umbra bisericii Sfîntului Ioan, fetițo..."), am citit o scrisoare, apoi încă una — pînă le-am citit pe toate. Cînd s-a luminat de ziuă, ai mei m-au găsit cu bagajul nefăcut, stînd jos pe covor în mijlocul unui maldăr de hîrtii rupte ...

Scrisorile lui madam Tolstoi erau, aproape toate, strict confidențiale, nu trebuia să le mai citească nimeni afară de mine. Așa dorea ea.

Una, însă, tot am păstrat-o. În paginile ei, scriitoarea îmi povestea cum decursese ședința comitetului român al asociației franceze „Fémina — Vie heureuse", din care făcea parte și ea, în anul cînd mult rîvnitul premiu fusese acordat autoarei, încă necunoscute, a *Fluturilor de noapte.* Ședințele aveau loc la Palatul regal, sub președinția reginei Maria, și madam Tolstoi prinsese pe viu, cu ironie ascuțită și umor gras, întreg ridicolul solemn și artificial al atmosferei.

În jurul lui madam Tolstoi se aduna, instinctiv, numai tineret.

„Nu pot să sufăr babele și moșnegii ! rîdea ea. Trebuie să fac ce-oi face și să mor înainte de-a mă ramoli. Nu vreau să rîdă copchiii de mine !".

Făcea cafele peste cafele la maşinuţa cu spirt, şi flacăra albastră îi juca viu delaolaltă cu rîsul, în ochii ei fără astîmpăr. Nicăieri n-am băut cafele mai bune ca la Constanţa Marino-Moscu.

— Fumez tiutiun prost, că fumez mult şi n-am parale să-mi iau de cel bun. Da' cafeaua, dacă nu-i faină, n-o beu...

Era mai vioaie şi mai tînără sufleteşte decît noi, toţi cei care ne adunam în jurul cununii ei de argint cu îndoieli în inimi şi cu negură în ochi, să facem provizie de optimism, de curaj, de nădejde. Într-un cuvînt — de tinereţe...

Şi madam Tolstoi făcea cafele, fuma şi vorbea, vorbea şi fuma...

De la o vreme, n-o mai desluşeam prin norul vînăt şi înecăcios. O auzeam numai.

— Unde eşti, madam Tolstoi ?

Rîdea.

— Iaca aşa am să mă înalţ într-o bună zi la ceruri, copii : într-un nor de fum de tutun...

În 1931, pe la sfîrşitul lui decembrie, George Topîrceanu aflase că ar fi murit Constanţa Marino-Moscu. După aproape şase ani, la moartea lui George Topîrceanu, buna noastră prietenă a publicat [1], „încovoiată de ani şi de adînci tristeţi", o scrisoare pe care i-o scrisesem atunci amîndoi.

Iată ce-i scria G. Topîrceanu :

„În seara de Anul nou 1932

Scumpă madam Tolstoi, înainte de a-ţi scrie Didi [2] ce are ea de scris pe aceste patru feţe mari, dă-mi voie să-ţi urez, din pragul anului care începe, mult noroc şi plină sănătate. Şi să ştii că ţi-a murit moartea, ca şi mie — care am mormînt cu inscripţie în Vlaşca. (Nu mă întreba mai mult.). Şi să mai ştii că, fără să am aerul,

---

[1] În *Adevărul literar şi artistic* din 13 iunie 1937, sub titlul *Incep amintirile...* (n.a.).

[2] „Didi" — Otilia Cazimir (n.a.).

te iubesc tare. Te iubesc mai profund și te prețuiesc mai mult decît toate ființele care ți-au ieșit vreodată în cale. Crezi, nu crezi ... n-am ce-ți face, dar așa-i. Te rog să mă ierți pentru orice neplăcere pe care ți-o voi fi pricinuit vreodată fără voie. Și-ți sărut de departe mîinile vrednice și bune — cu nădejdea că în cursul anului care începe voi putea să-ți șterg cu fruntea, aievea, de pe dosul mîinilor matale, urma acestor sărutări aeriene,

G. TOPÎRCEANU"

Iar eu continuam pe celelalte trei pagini :

„Anul nou 1932

Draga și buna mea prietenă, pentru mata scriu, întîia oară, anul cel nou : 1932. Nu-s meșteră în formule de felicitare, dar crede-mă că-ți doresc din toată inima liniște, sănătate și mulțumire. Și ți le doresc cu atît mai mult cu cît am tremurat că ... n-o să mai am cui le dori !

N-aș fi vrut să-ți scriu prin ce am trecut. Iartă-mă. Sînt furioasă pe Top: după ce că-mi mănîncă o pagină întreagă, îmi mai și divulgă secretul. Dar, cum să încep?...

Urma apoi povestea emoției noastre de atunci: cineva îi spusese lui George Topîrceanu, într-o seară, la Clubul vînătorilor că a murit Constanța Marino-Moscu.

— Precis. Am aflat chiar de la Titi [1], la Paris. El încă nu i-a spus Adinei, că abia a intrat în examen, biata fată...

Top și-a luat pălăria din cuier și a plecat. Înțelegi mata ? Murise madam Tolstoi ! A venit întins la mine. Dar, din drum, a văzut întuneric la ferestre. Era tîrziu. Ne culcasem. S-a întors, fără să mai intre.

---

[1] Titi și Adina-Paula Moscu, copiii Constanței Marino-Moscu, care studiau pe vremea aceea la Paris (n.a.).

«Mai bine, tot o să afle prea curînd» ... şi-a zis. Şi mi-a mărturisit că s-a gîndit la mata toată noaptea aceea, singur, «ca atunci cînd a murit soră-mea Anicuța».

A doua zi era ca de ceară.

— Ce-i cu tine ?

— Nimic, sînt nedormit... Dar de cînd nu ți-a mai scris madam Tolstoi ?

Întrebarea nu m-a surprins : mi-o punea destul de des în timpul din urmă. (De ce ? ...). M-am gîndit un moment.

— Cred că de vreo lună. Şi de-atunci, nimic.

— Nici să nu mai aştepți nimic ...

Şi mi-a spus.

— Dar nu se poate ! m-am împotrivit. Am fi aflat. Cum adică ? Trebuie să vină cineva de la Paris să ne anunțe că a murit madam Tolstoi la Văratic ? ... Mă duc la Liza [1] !

Şi m-am dus. Liza m-a ascultat, apoi a bătut din picior :

— Nu se poate !

Am alergat la poştă, de unde am telegrafiat amîndouă la Văratic: eu — matale, ea — Alisei Sturza. Pe urmă ne-am uitat una la alta :

— Şi-acum, ce facem ?...

Ne-am dus să-l căutăm pe Top, la restaurant. Mînca, în silă, o friptură. Parcă mînca cîlți ... După aceea, acasă la el, am discutat tustrei pînă am răguşit, încercînd să ne convingem unul pe altul, şi mai ales fiecare pe el însuşi că «nu se poate». Ajunsesem la concluzia absurdă că mata nici n-ai dreptul să mori, că ar fi o trădare din partea matale, o adevărată ticăloşie, să ne laşi ! Totuşi, după cîte o tăcere lungă — «preț de-o țigară» pentru Liza şi pentru Top şi de-o cafea pentru mine — unul din noi o lua de la capăt, cu glas scăzut :

— Dar dacă ?...

Seara, acasă, măicuța m-a certat — blînd, cum ceartă ea :

[1] Eliza Zirra, soția compozitorului Alexandru Zirra, prietena Constanței Marino-Moscu şi a noastră (n.a.).

— Dacă plîngi așa pentru o străină, cum ai să plîngi cînd oi muri eu ?...

Ca și cum madam Tolstoi ar fi, pentru mine, «o străină» !

...Ne hotărîsem să nu-ți spunem nimic din toate astea. Dar Top a avut mîncărime la limbă. (Și se mai zice că acest cusur ar fi eminamente feminin...) Și apoi, e Întîi Ianuarie, și-i păcat să intri într-un an nou mințind pe cei care ți-s dragi. Înțelegi acum alarma noastră, rostul telegramelor și tandrețea (de zile mari) a unui om închis cu șapte zăvoare, ca Top !

Cînd mă gîndesc că am fi putut începe un an nou fără mata mă clatin"...

Către sfîrșitul lui 1939 și începutul lui 1940, Constanța Marino-Moscu a rămas toată iarna la Văratic, în chilia care fusese pe vremuri a bunicii ei, plină de frig și de întuneric, unde lampa cu gaz ardea „cîte douzeci și patru de ore". Și-a îngrijit singură, oblojindu-se băbește, un reumatism chinuitor. „Că doctorii — zicea — nu știu decît să-ncurce lumea de pomană!" Și a plecat de la mănăstire cu iluzia că se vindecase.

La 18 august 1940 îmi scria, din București, cea din urmă scrisoare :

„Ți-am scris acum o lună că am lepădat cîrja. Și parcă s-ar arăta că n-o să mai am nevoie de ea niciodată..."

Într-adevăr, n-a mai avut nevoie de cîrjă. A căzut la pat. Cînd m-am dus la București s-o văd, în privirea celor din jur am citit spaima sfîrșitului. Dar ochii ei rîdeau încă, neastîmpărați, mai negri parcă pe fața înfiorător de palidă.

— Nu te teme, fetițo, că nu moare madam Tolstoi cu una, cu două : îi soi rău. Doctorii iștia mari din capitală nu se pricep nici cît maica Glicheria, doftoroaia de la Văratic ! Ce anemie ? Ce leucemie ? Ce transfuzie de sînge ? Fleacuri ! Cum să accept eu să-mi vîre-n mine cine știe ce sînge spurcat, de la cine știe ce idiot ? ... Nu, mulțumesc. Îs intoxicată cu nicotină, asta-i. Am fumat toată iarna ca o disperată ... Dovadă că-i așa, e

că nu mai pot suporta nici gîndul mirosului de tutun. Are să-mi treacă. Și dacă nu mi-o trece, mare pagubă. Numai să mă văd mai repede la Văratic! Că eu acolo trebuie să mor, fetițo, la locul meu...

Cînd m-am întors peste o săptămînă să-i aduc, cum îmi ceruse, „o floare de la Iași, din grădina mamei, și caramele de la Georges“, n-am mai găsit-o: chiar în dimineața aceea plecase, moartă, să-și doarmă sufletul cel fără sfîrșit în pămîntul fierbinte și străin al Bărăganului — departe de Moldova ei, de Văraticul ei, de chilia ei întunecată și de umbra înaltă a Filiorului.

— Că eu acolo trebuie să mor, fetițo: la locul meu. Să hodinesc lîngă Veronica Micle și să-mi cînte peste groapă, în zori de zi și-n miez de noapte, toaca de la biserica Sfîntului Ioan...

Dar poate că vîntul geme la fel în nopțile de iarnă și pe Bărăgan, și-n brazii negri de pe Filiorul...

BILETE DE PAPAGAL

Maestrului Tudor Arghezi

Mai 1934, Iași

Azi mi-am adus aminte de mata, Coco...

În liniștea străvezie a după-amiezii de primăvară, a tresărit pe neașteptate, la capătul uliței, un cîntec decolorat de flașnetă.

Mi-am simțit inima mai mititică și mai harnică.

— Coco!... Vine Coco!

Și am alergat la poartă.

Dar nu era nici un Coco. Pe cutia spartă, cîrpită cu petice de tablă ruginită, un șoarece alb, cu două bobițe de pomușoară coaptă în loc de ochi, scotea cu lăbuța gelatinoasă un bilet unsuros — o „planetă de domnișoară". Clienta era o sluguță șchioapă și puțintel încrucișată.

M-am întros acasă și am rămas pe gînduri.

Îți mai aduci aminte de mine, Coco?

Ești bătrîn, poate-ai uitat.... Bătrînii își amintesc de începutul drumului, nu de sfîrșitul lui. Și dacă mie prima noastră întîlnire mi se pare veche de cînd lumea, mata, care numeri veacuri în loc de ani, trebuie s-o fi socotind foarte recentă și, prin urmare, lipsită de farmecul delicat al amintirilor șlefuite de vreme.

Ne-am cunoscut, Coco, în tîrgul moldovenesc unde

erai singurul exemplar de papagal ambulant. (Mai era unul, proprietatea unei domnişoare bătrîne, care nu-l mai scotea nici pînă la cerdac, deoarece năpîrlise cumplit, de rămăsese în pielea goală, iar din tot repertoriul lui bogat de pe vremuri nu mai ştia decît un singur cuvînt — şi acela de ruşine !)

În tîrguşorul acela — mai ţii minte ? — era atîta soare cum n-am mai pomenit niciodată, nicăieri. Cînd mă trezeam dimineaţa, soarele stătea între doi plopi, drept în faţa ferestrei mele, şi se uita la mine. Pe urmă se desfăcea în mii şi mii de sori mititei, care rîdeau în apa Moldovei, se clătinau pe fundul poloboacelor de sub streşini şi se coborau prin adîncuri ursuze de fîntîni — numai şi numai ca să-mi facă mie jucării. Într-o zi am găsit unul în ceaşca mea cu ceai : o bomboană de poleială. Dar cînd am vrut să-l iau cu linguriţa şi să-l pun alături, pe farfurioară, s-a sfărîmat şi a fugit.

Pe mata, Coco, nu te purta pe flaşnetă (pe-atunci îi ziceam catirincă) un italian, după datină, ci un neamţ bătrîn. Neamţul era mut : vorbea numai cu zîmbetul şi cu salutul. Lung şi strîmb, purta pantaloni scurţi de piele, şi pe vîrful capului chel, o pălărioară tiroleză, ţuguiată, verde şi cu pană de cocoş.

Mata, Coco, scoteai planetele din cutie cu o nobilă gravitate şi le ofereai clienţilor graţios, cu cîte-o reverenţă. Cînd nu erai ocupat, îţi făceai toaleta. Erai frumos — şi ştiai că eşti frumos. Platoşă verde, penele ţi se rumeneau spre gît, sfîrşind într-un colier neverosimil de jad, de rubin şi de topaz. De deasupra pliscului (semilună de celuloid) şi pînă în creştet, o intenţie de moţ se zburlea, zimţuit şi albastru, ori de cîte ori priveai în sus, fudul, spre păunul din grădina episcopiei. Între voi doi era o rivalitate cruntă, ca între singurele femei frumoase dintr-un tîrg provincial. Mata, mai mic, cu penele totdeauna uşor ciufulite, de parcă ieşeai din baie de-a dreptul în vînt, aveai asupra păunului avantajul glasului şi al ţinutei. Pentru că, oricît ar fi ei de smălţuiţi şi de rotaţi, păunii tot proşti rămîn. Cînd treceai, păunul îşi desfăcea jerba de giuvaeruri a cozii, ţipînd aspru şi ascuţit de umilinţă şi de exasperare. Hieratic, cu căpuşorul aplecat pe-o aripă şi cu bijuteriile ochilor

învăluite în dispreț, mata îi aruncai vorbe omenești, pe care băieții de pe uliță le repetau cu încîntare; erai poliglot, Coco, și savant, dar vocabularul matale era cam deocheat.

Într-o zi, hurducată pe genunchiul gol al neamțului, flașneta s-a ivit la capătul străzii legănîndu-te, sclipitor și absent, sus, pe scrînciobul subțire de bambus.

Aș putea să-ți cînt încă melodia acelei zile. Era un vals, care poate că o fi avut cîndva vreun nume, pe care l-o fi scris cineva, de mult, în urma unei chei sol, spînzurată între sîrmele portativului ca o gînganie străvezie, pîntecoasă și cu codița răsucită.

Dar pe atunci credeam că valsul era numai al flașnetei matale, că se iscase din el însuși acolo, în bezna cutiei sonore, în spatele neamțului din Tirol. Și cred și astăzi că a murit o dată cu neamțul, că s-a risipit laolaltă cu scîndurile dogite și că n-a mai rămas decît în amintirea mea: fantomă de cîntec.

În ziua aceea — îți mai aduci aminte? neamțul și-a odihnit flașneta lîngă gardul nostru, la umbra unui vișin, pe un scăunaș cu trei picioare: caradașcă uriașă, înălțată a bătaie, cu un papagal în coarne.

Nu venea nimeni să ceară planetă. Băieții, admiratorii și dușmanii matale erau la școală. Întinsă la soare, strada ațipise. Te ciuguleai sub aripă, somnoros, în timp ce neamțul zîmbea aiurea, ștergîndu-și fruntea cu podul palmei.

M-am apropiat și mi-am vîrît nasul printre ostrețe. La distanța aceea nu mai văzusem decît găini și curci... Mata te făceai că nu mă vezi: cochetai puțin. Te-am cercetat mult, și deodată mi-a venit o îndoială:

„Nu, nu se poate să fie chiar așa de verde! E vopsit, nici vorbă"....

Mi-am adus aminte de metoda simplă cu care încerca mama stofele, la prăvălie, să vadă dacă „ies". Mi-am învelit cu batista degetul arătător, l-am muiat bine în gură și, scoțînd mîna prin ostrețe, am început să te frec pe cucui....

Sub insulta acestei nemaipomenite familiarităţi, ai tresărit. N-am mai avut cînd să-mi trag mîna : mi-ai prins degetul în plisc, ca într-un secator. Neamţului i-a alunecat zîmbetul, ca o mărgică, de-a lungul obrazului. A scos din buzunar un beţişor de os şi te-a plesnit peste cap.

Mi-ai dat drumul. Agata vie a ochilor matale m-a fulgerat crunt. Şi, cu glas aspru şi spart de englez bătrîn gutunărit, mi-ai aruncat un cuvînt, numai unul : cuvîntul cu care insultai îndrăzneala gratuită a păunului din grădina episcopiei şi răzbunai lipsa de respect a băieţilor de pe drum.

Am început să plîng. Nu de durere, de umilinţă. Neamţul a înhăţat flaşneta în spinare şi s-a depărtat cu paşi lungi, ca un paianjen deranjat pe pînza lui.

Dar mata, Coco, te porniseşi şi nu mai voiai să taci. Ai ţipat pînă ai trecut de colţul străzii, pînă cînd larma cîinilor stîrniţi de indignarea matale ţi-a acoperit glasul răguşit şi obscen.

Îndată după întîmplarea asta am plecat, fără să te mai văd, din tîrgul cel cu soare de pe malul Moldovei. Ne-am despărţit cu supărare. Pe degetul arătător al mîinii drepte port şi astăzi un semn alb, triunghiular : urma pliscului matale, pecetie prematură a prieteniei noastre viitoare. . .

Au trecut ani după ani. Într-un tîrziu, am început să primesc prin poştă *Biletele de papagal*. . . . Evoluaseşi spre literatură, Coco !

Apoi, printr-o indiscreţie a lui monsieur Perroquet, confratele matale franţuz, am prins de veste că ai de gînd să vii, într-o dimineaţă de primăvară, să-mi cînţi sub ferestre cu tot neamul cel păpăgălesc, drept răsplată că nişte cucoane de la Paris au găsit cu cale să mă onoreze cu nu ştiu ce premiu literar. Programul concertului vostru,

deşi pestriţ, era destul de pretenţios. V-am rugat să-l modificaţi puţin. În loc de Bach şi Grieg, să vă dezacordaţi flaşnetele mititele, să-mi cîntaţi *Şapte gîşte potcovite,* cîntecul reginei Draga, o barcarolă răsuflată şi, la urmă, încetişor şi fals, valsul tirolezului nostru de pe vremuri. Sînt incorigibil sentimentală „Coco !".

V-am aşteptat. În odaia mea, aşternută pe jos, din prudenţă gospodărească, cu jurnale vechi, am aşezat de-a lungul pereţilor în loc de fotolii, leagăne din lemn de soc şi spaliere verzi, de nuiele. În vasul de cristal subţire am pus o crenguţă mimoza — singura floare exotică pe care am găsit-o la florării. Pentru banchetul de după concert, am comandat seminţe de heliantă de la Cornul-Caprei în coşuleţe de răchită, cupe de şampanie din degetare de ghindă şi o batistă de mătase, cît o foiţă Job, pentru lacrimile despărţirii...

Apoi am lăsat ferestrele deschise. O zi, două, o săptămînă, o primăvară întreagă...

Însă n-aţi venit. Vrăbii obraznice au ciugulit seminţele pregătite pentru voi. Bobiţele de mimoza s-au uscat şi s-au risipit în colb de aur. Anii au trecut, grăbiţi şi grei. Mi-am măturat odaia, am închis ferestrele — şi v-am uitat.

Dar pentru că astăzi s-a rătăcit pe strada mea, ca de pe altă lume, o flaşnetă hodorogită purtînd deasupra un şoarece alb, mi-am adus aminte de mata, Coco, şi de mine. Am scos dintr-un dulăpaş teancul de *Bilete de papagal* şi le-am răsfoit. Filele încep să aibă nuanţa melancolică a ivoriului...

Şi-ţi scriu acum, pentru că mă tem ca nu cumva, în luminiţa firavă a amintirii, zborul multicolor al papagalilor de altădată să se risipească în colb cenuşiu de molii.

Îmbătrînim, Coco !

Iunie 1935, Iaşi,

Nu ţi-am scris de un an. De un an şi-o lună.

Dar astăzi, biletele matale de papagal, răscolite din vreme, mi-au adus aminte că-ţi sînt datoare un răspuns.

Da, a trecut un an de cînd ai scos din lăcriţa de fildeş un răvaş pentru mine.

Un an?... Da' de unde, Coco! Ţi se pare. Asta s-a întîmplat ieri, sau poate chiar azi-dimineaţă. Nu vezi? Toate sînt la fel în jurul meu. Acelaşi dulce şi sălbatic început de vară, aceiaşi irişi ciudaţi de sidef zaharisit. Şi acelaşi grangur fluieră haiduceşte în copacii mei de pădure, care-şi risipesc pînă pe hîrtia asta semincioarele înaripate şi crude....

De ce m-ai certat acum un an, Coco? De ce mi-ai batjocorit tîrgul vechi, „cufundat în chirilice"? E drept, tîrgul meu miroase puţin a mucegai şi a coclit, ca odoarele bisericeşti. Dar miroase şi a liliac, şi a zarnacadele.... La mata, la Bucureşti, miroase a benzină.

Noi, papagalii, sîntem făcuţi să trăim captivi, Coco. Altminteri ne-ar mînca pisicile. Oricît de subţire ar fi lănţişorul care ne fixează pe fiecare de flaşneta lui, tot e prea tare pentru pliscurile noastre. Am încercat şi eu să mi-l rod pe-al meu, cîndva. Dar m-am ales cu pliscul zdrobit şi cu gheruţele însîngerate — şi m-am cuminţit.

Să rămînem fiecare pe flaşneta noastră, acolo unde ne-a pus destinul — care, crede-mă, îşi are şi el socotelile lui. Să ne căutăm de treabă şi să spunem fiecare cîte ceva, numai să nu tăcem. Aşa e neamul nostru: unii repetă toată viaţa o singură vorbă — şi aceea învăţată de la alţii! — în timp ce cîţiva, puţini, îşi scornesc singuri vorbele şi-şi subţiază pliscul, pilindu-şi-l, ca să spună cît mai multe şi să le spună cît mai frumos. Unii cîntă valsuri răsuflate, care de mult nu mai au nume, alţii o dau pe muzica modernă — fiecare cum îl taie capul, cum îl îndeamnă inima şi cum i se pare lui că-i mai mîndru.

Şi să ne grăbim, Coco. Că noi nu trăim decît atît cît ne cîntă flaşneta în suflet. Şi în curînd n-or să mai fie flaşnete. Aparatul de radio, care le-a luat locul, e prea modern pentru noi.

Eu rămîn aici, Coco, în tîrgul meu, pe cutia mea cu rezonanţe vechi şi adînci. Rămîn aici, unde matale nu-ţi place şi unde mie mi-e drag. Dar să ştii că odaia mea de lucru nu e îmbîcsită cu nimicuri drăguţe şi inutile, cum îţi închipui. N-ai să găseşti la mine nici o panglicuţă, nici o molie şi nici o aţă de paianjen. Iar lucrurile vechi sînt aşa de vechi, încît vîrsta le serveşte de blazon. Sub peretele alb, înveselit de două acuarele însorite, am întins pe divan un covor care a împlinit de mult o sută de ani. Pe cîmpul cu negrul îndulcit de vreme, trei buchete de flori se desfac, naiv şi amuzant stilizate, în ulcele roşii : garoafe şi trandafiri. O frumuseţe, Coco ! Iţi vine să cobori de pe flaşnetă şi să ciuguleşti lîna (uşurel, să nu se destrame, că-i veche), ca să vezi mai de aproape delicateţea nuanţelor.

Să-l arunc în podul cu vechituri netrebnice ? Nu se poate.

Scoarţa asta moldovenească îşi are povestea ei. A cumpărat-o bunica mamei, cînd s-a măritat. Au pornit-o fata cu neamurile din ţinutul Romanului, într-un car cu coviltir. Au trecut cu frica-n sîn peste Dealu-Mărului, şi prin pădurea Strungăi şi au poposit aici, în tîrgul Ieşului, să cumpere ladă înflorată de Braşov, atlaz pentru rochia de mireasă, scurteică albastră de catifea tivită cu sîngeap şi mirodenii alese pentru masa cea mare. Şi pentru că le-au mai rămas doisprezece galbeni, au cumpărat şi scoarţa asta, s-o pună pe perete, deasupra patului cu zestrea...

Despre această străbunică a mea mersese vorba că era o femeie voinică, frumoasă foc şi amarnică foarte. Eu n-am apucat decît, în cea dintîi copilărie, o bătrînă mărunţică şi oarbă, care îmi pipăia uşor obrajii cu degetele ei de iască — să mă vadă....

Să arunc tot ce mă leagă de trecut, să-mi mătur sufletul cu aspiratorul electric şi să scriu negreşit cîte o pagină pe zi, bună sau proastă, cum mă înveţi

mata, Coco? Pentru asta crezi că e de ajuns o odaie văruită, o masă negeluită, care să-ți zgîrie coatele, și un scaun tare?

Dar cînd n-ai ciocan, nici daltă, cînd izbești în piatră cu pumnii goi — de unde vei să sară scîntei?

Uneltele meșteșugului nostru le purtăm fiecare în adîncul sufletului. Și nu seamănă ale unuia cu ale celuilalt, ca piesele de schimb, fabricate în serie, să ni le putem împrumuta la nevoie. Cînd se strică, n-are cine ți le drege. Trebuie să aștepți, papagal năpîrlit, și trist pe flașneta mută, să se lecuiască ele singure. Iar dacă nu se mai lecuiesc — să-ți pleci capul, să-ți lași peste ochi pleoapele străvezii și să mori, că alta nu-i!

Dar pînă atunci mai este timp, Coco. Un sac întreg de cuvinte așteaptă să fie șlefuite în pietrele încă tinere ale sufletelor noastre, și potrivite frumos la locul lor....

Vrei să-ți spun o poveste, Coco?

E o poveste cu peruși, dar morala ei e bună și pentru papagali moțați, cu plisc de ceară.

Din simpatie pentru neamul nostru, țin într-o colivie o pereche de peruși. Dumneaei e verde, dumnealui-albastru. Sînt mai mici și mai proști decît noi, papagalii. Nu știu decît să țipe ascuțit, de-ți trece prin urechi, ca și cum s-ar trezi încă în pădurile Australiei, ori să facă, prostește, ca vrăbiile. Se uită cu ochi reci și par a disprețui universul, care nu știe să fie frumos ca ei.

Vara trecută perușoaia a început să dea semne de neliniște. I se făcuse pesemne, a libertate. Într-o dimineață, a ridicat cu pliscul portița coliviei, a ieșit — și dusă a fost. Perușul a strigat-o răgușit, cu spaimă și deznădejde. Ea s-a făcut că nu-l aude și, flacără verde, s-a mistuit printre copaci.

La vreo săptămînă, am zărit-o în mijlocul străzii ciugulind (nu spun ce) de-a valma cu vrăbiile cele proaste. Ba mi s-a părut că stătea mai la o parte, oropsită, iar cumetrele cenușii o ocărau pe limba lor, spunîndu-i că doar așa, de milă, o îngăduie la ospăț, ca pe o rudă scăpătată.

Intr-un tîrziu am aflat-o într-o colivie murdară și strîmtă, la un om sărac, care-o culesese cu mîna dintr-un salcîm. Ronțăia semințe de cînepă, ca un sticlete oarecare. Iar vecinii se adunau pe cerdacul omului, sub colivie, și se minunau ce fel de pasăre o mai fi și aceea...

Am cumpărat-o cu bani grei și am adus-o acasă. Nici nu s-a uitat la tovarășul ce tînjea de dorul ei. S-a repezit la teicuța cu semințe scumpe, apoi s-a urcat pe scăriță și a început să-și facă toaleta, tacticos, pană cu pană....

(Dacă nu mă crezi, Coco, întreabă-l pe prietenul care ni-e drag la amîndoi. Și lui i-a fugit o perușoaie. Dar el n-a mai primit-o îndărăt — din ambiție....)

Acum, a mea e o cloșcă mititică și caraghioasă, care stă în cuib cu codița în sus și scoate, din ouă cît alunele, un soi de dihănii preistorice de gelatină, cît niște bondari.

Iar de aventura ei nimic nu arată că și-ar mai fi aducînd aminte....

Noi ne-am întîlnit odată, Coco.

Poate că era toamnă, poate că numai ploua, nu mai știu. În tîrgul meu, de cîte ori plouă, de-atîtea ori se face toamnă.

Pe stradă, un om cu un sac în spate mă silise să calc alături cu trotuarul, fără să am cînd îmi cumpăni pasul. Și cum la noi trotuarele sînt totdeauna tivite cu bălți sau pîrăiașe, după sezon, pantoful meu de antilopă s-a umplut cu ceva rece și vîscos. Simt și acum ofensa contactului cu apa murdară, o simt ca o zgîrietură pe suflet.

Am intrat atunci în prima casă prietenă care mi-a ieșit în cale, să-mi usuc pantoful. Și acolo te-am găsit pe mata. Erai supărat pe „peană" și pe hîrtie, voiai să spargi flașneta de gard și să te faci negustor. Mi-aduc aminte că era vorba de niște lăzi cu ațibilduri și de niște vagoane cu ouă. (Ouă de găină: *fi donc,* Coco!)

Noroc că papagalii nu se pricep la afaceri: te-ai întors la meșteșugul nostru sărac. În definitiv, chiar și povestea cu ouăle și cu ațibildurile era, din partea matale, tot poezie. O poezie mai amară decît toate...

Nu mai spun cîți ani au trecut de atunci. Nici nu mai știu. Cei care nu ne văd și care scot repede creionul să facă o adunare sau o scădere pe-o margine de ziar și-ar închipui că am îmbătrînit. Și nu-i adevărat. Pe oameni îi îmbătrînesc amintirile. Noi aruncăm altora amintirile noastre, împovărîndu-i cu ele. Noi uităm. Și e destul să iasă din nou soarele, ca să ne zburlim penele în lumină, să ne scuturăm colbul de pe aripi, să ne înfoiem moțul cochet — și să pornim la drum, legănați de cîntec, în trecut, în viitor....

Întinerim, Coco!

Martie, 1960. Iași— tot Iași!

Astăzi, pentru că-i primăvară, mi-am adus aminte că ți-am scris, cîndva, două răvașe. Am căutat printre hîrtiile mele vechi și le-am găsit ciornele: parcă-s scrise pe foițe de fildeș, străvezii.

Îți mai aduci aminte de ele? Eu aș vrea să le fi uitat și să le citești acum ca pentru întîia oară. Srisorile vechi ne întineresc, maestre Coco...

După cum vezi, nu-ți mai pot spune pe nume, ca pe vremuri. Doar au trecut douăzeci și cinci de ani de atunci! Douăzeci și cinci... Mițura încerca primii ei pași de balet, ținîndu-și rochița departe de trup cu degetelele subțiri, într-un delicat început de cochetărie feminină, în timp ce Baruțiu — pe care nici nu știam măcar că-l cheamă atît de grav: Barbu — stătea mai la o parte, bondoc, îmbufnat și puțin gelos, după cît îmi aduc aminte, de succesele artistice ale micii balerine....

Tare mai eram proastă acum douăzeci și cinci de ani, maestre Coco! Ce e drept, eram tînără. Mi se părea că n-o să părăsesc niciodată cutioara veche, cu răvașe vechi — ba îndrăzneam să-ți dau și matale sfaturi de cumințenie. Răvașele mele de atunci erau aproape un elogiu al captivității!

Dar iată că trăim acum de capul nostru, și mi se pare că nu trăim tocmai prost. Nu mai așteptăm, flămînzi, să ne arunce flașnetarul cîte un pumn de semințe de floarea-soarelui rîncede, și-apoi să ne înjure

că mîncăm prea mult. Ne-am rupt lănţişoarele, ne aşezăm unde ne place (chiar şi pe aparatele de radio!) şi ne cîştigăm singuri seminţele, fiecare după puterile lui.

Îţi spuneam de mult că lănţişoarele cu care ne legau oamenii de flaşnetă erau de oţel, şi că, atunci cînd am încercat să mi-l rup pe-al meu, m-am ales cu pliscul zdrobit şi cu gheruţele însîngerate. Dar cînd am încercat a doua oară, acum vreo cincisprezece ani, nu-mi venea să-mi cred ochilor, maestre Coco: lănţişorul nu mai era de oţel, ci de ciocolată! Şi bineînţeles că m-am grăbit să-l ronţăi: era bun...

La cele două răvaşe ale mele mata mi-ai răspuns cu un medalion. Un medalion literar, maestre Coco, sclipitor ca un giuvaer. Am fost şi fericită atunci, şi mîndră: parcă eram păunul din tîrguşorul copilăriei mele! Dar îţi mărturisesc abia acum că în medalionul acela eu nu m-am prea recunoscut — aşa cum nu mă recunosc în fotografiile prea retuşate, care vor să mă arate, cu orice preţ frumoasă. Mata nici nu m-ai retuşat, nici nu mi-ai spus: „Zîmbiţi, vă rog!" Dar, zugrăvindu-mă mai mult din imaginaţie, m-ai idealizat. Să ştii însă că, după aceea, am făcut tot ce am putut spre a fi vrednică de „medalionul" matale.

Poate că am reuşit, poate nu... În orice caz, am încercat. Şi acest zbor ascendent ţi-l datoresc, măcar în parte, matale, maestre Coco.

Şi încă ceva aş vrea să mai ştii: că ai afirmat atunci un lucru care nu era adevărat: că aş fi, sau aş fi fost... mare cucoană! Cine m-a calomniat? Vreun papagal rău de gură? Sau poate că te-a indus în eroare numele meu de căpătat?... Nu, maestre Coco, eu n-am fost niciodată boieroaică. Am fost o fată oarecare, destul de amărîtă şi destul de fericită, ca oricare alta. „Boieria" mea, moştenită de la părinţii mei, a fost munca. E drept că mi-a plăcut să ţin în palma stîngă o batistuţă albă de olandă, parfumată cu un strop de paciuli, cum spui mata. Dar asta nu era decît o cochetărie de fată tînără, nu un semn de boierie. Dacă nu mă crezi, vino să-mi vezi căsuţa în care am invi-

tat la banchet, acum un sfert de veac, tot neamul păpă-gălesc. Acolo stau și acum. Ai să vezi că nu e deloc boierească, săraca. Și tocmai de aceea mi-e dragă...

În casa asta, maestre Coco, îi plăcea să scrie, să se joace cu mîțele, sau să viseze, prietenul matale și al meu, cel cu care trebuia să înjghebați minunata poveste a lui Papură-Vodă. Îți mai aduci aminte? În fundul curții aveam un nuc bătrîn, sădit de mîna tatii. Sub nuc era o masă și o bancă de scînduri. Acolo-i plăcea lui să stea. Uneori nici nu mai intra prin casă: de la poartă trecea de-a dreptul la nuc. Strivea între degete o frunză, să-i simtă amărăciunea și tăceam amîndoi, așteptînd să ne sosească „prietenul". Și prietenul venea regulat, dar nu stătea niciodată mult: era un grangur, oploșit din copacii grădinii noastre și a Teodorenilor. Venea grăbit, foșnea prin frunzele nucului și ne dădea un scurt concert de fluierături haiducești. Apoi pleca, el știa unde. Uneori își aducea și tovarășa.

— De unde știi că e tovarășă și nu tovarăș? întrebam.

— N-auzi că nu fluieră? Femeilor nu le stă bine să fluiere. Și pe urmă, nu-l vezi pe grangur cum se dă de ceasul morții în jurul „dumneaei"?

În primăvara de acum douăzeci și trei de ani, după ce m-am întors de la Viena, prietenul matale și al meu n-a mai putut ieși din casă. Se uita din pat, pe fereastră, cum înverzeau dulce grădinile. Într-o zi m-a întrebat:

— Ce face nucul nostru de-acasă?

I-am răspuns fără să-mi dau seama:

— Mă tem să nu fi înghețat astă-iarnă... încă n-a dat muguri.

A tresărit, și abia atunci i-am văzut ochii mari, îndurerați:

— Cum să se usuce nucul nostru? Să nu mai stăm amîndoi la umbră așteptînd grangurul, la masa noastră, pe banca noastră?...

Dar nucul trăiește și astăzi, maestre Coco, deși-i numai o scorbură în care cresc bureți, iar singurul braț care i-a mai rămas stă sprijinit pe doi pari, ca vai de capul lui. Prietenul nostru însă nu mai este și nici grangurul nu mai vine să-l strige, fluierînd...

Cum să plec eu din casa asta, prietene Coco?

Acum douăzeci și cinci de ani te supăraseși pe tîrgul meu, și din pricina asta m-am supărat și eu pe mata. Ba chiar, după prostul obicei păpăgălesc, te-am cîrîit puțin, cu glas răgușit și spart, cum fac papagalii cînd se ceartă. Dar crezi mata, maestre Coco, că dacă nu ne-am fi certat niciodată, prietenia pe care ți-o port ar fi atît de aeriană și delicată? Sînt sigură că nu: ca să fie desăvîrșită, îi trebuia un strop de omenesc...

Nu m-am luat după vorba matale, atunci, și n-am plecat din tîrgul meu „cufundat în chirilice", cum îi spuneai. Am stat, cuminte, și l-am așteptat să iasă „din chirilice". Și uite că a ieșit. După ce a ars și s-a prăbușit în ruine, astăzi se ridică, nou și strălucitor, din propria-i cenușă. Pe străzile lui nu mai circulă nici un flașnetar (nu-i dau voie megafoanele), și nici un papagal nu mai împarte „planete" mincinoase: fiecare om își cunoaște bine propria lui „planetă"... De ce nu vii să-l vezi, maestre Coco? Ți-ar plăcea.

Am merge amîndoi să batem la ușa casei unde ne-am întîlnit întîia oară, deși știu bine că n-o să ne răspundă nimeni. Dar cele cîteva clipe de zadarnică așteptare mi-ar strînge dulce inima.

În vremea asta, ne-am mai întîlnit o dată. Poate că și asta ai uitat-o. Țineai o conferință. Mă așezasem într-un colț și mă uitam la mata. Nu te văzusem de mult, și-mi păreai, nu știu cum, schimbat: mai subțiratic, mai... da, asta era, tînăr. Și-mi ziceam, cu oarecare melancolie: „Dacă m-ar vedea, nu m-ar mai recunoaște". Îți ascultam cuvintele măiestru potrivite. Vorbeai de Eminescu, cu o înțelegere și o căldură pe care nici astăzi nu le pot uita. Și deodată, tăișul ochilor matale m-a descoperit în mulțime. Ai făcut atunci o mică pauză, imperceptibilă pentru toată lumea. Dar eu m-am înroșit, confuză — și în același timp m-am umflat în pene: nu mă

uitaseşi... Iar la sfîrşit, cînd încercam să mă strecor, anonimă, printre atîtea păsări rare cu penaj aristocratic, mata, ignorînd toată strălucirea oficială care te înconjura, ai venit de-a dreptul la mine, cu mîna întinsă prieteneşte...

Nu ţi-am mulţumit atunci, maestre Coco. Aşa-s eu, ingrată. Şi apoi, credeam că o să ne mai întîlnim cîndva pe lumea asta. Am fost de multe ori prin tîrgul matale uriaş, cu miros înecăcios de benzină arsă, şi totdeauna m-am gîndit: „Data viitoare, cînd vin, mă duc neapărat să-l văd pe Coco"... De ce „data viitoare" şi nu atunci, nu ştiu...

Iar acum prea tîrziu. Nu mai pot veni. Ar trebui să-mi iau în spate cutia în care-mi ţin, în locul biletelor de papagal de pe vremuri, amintirile: mi-e că, dacă le las acasă, mi le fură careva. Şi-i atît de plină cutia mea, şi-i atît de grea, maestre Coco, încît n-o mai pot duce în spate...

PRIETENIE TÎRZIE

Stă în fotoliul său de lîngă sobă, unde iarna-i cald şi vara răcoare, în atitudinea, devenită clasică, a ultimelor fotografii. Pe cap, bereta trasă cochet pe tîmplă, pe genunchi pledul-imitaţie de leopard, şi pe pled, hieratic, motanul cel roşu, uriaş, celebrul Ivu. Deasupra capului, într-o firidă, aparatul de radio bîzîie nu ştiu ce în legea lui dar nimeni nu-l ascultă. Maestrul pîcîie din luleaua fără tutun, iar în sobă, pe grătar, sfîrîie domol cîteva felii de creier.

— C-aşa-s buni creierii, duduie Otilia : fripţi pe grătar cu puţin piper... Destul că pîcîi din luleaua goală, măcar aceste nevinovate şi inofensive plăceri gastronomice, să mi le mai permit...

Îi citesc din *Analyse de la Philosophie du Chancellier François Bacon, avec sa vie* — o ediţie veche, tipărită la Leyda în 1726, cu filele uscate în culoarea fildeşului şi cu tartajele uşor mîncate de cari. Am ajuns la capitolul al XVIII-lea : *De la Vicissitude des choses humaines*. Maestrul se amuză împărăteşte şi rîde, cum rîde el, pe dinăuntru. Dar deodată tresare, alarmat :

— Catia, vezi să nu se sfarogească creierul ! Parcă miroase-a ars . . .

Doamna Catia aleargă de la nu ştiu ce alte treburi gospodăreşti, de după draperia grea care desparte „laboratorul" ei de odaia care serveşte şi de sufragerie şi de cameră de lucru, şi de primire.

Dar nu s-a întîmplat nici un dezastru. Grătarul e întors pe partea cealaltă, şi doamna Catia dispare aşa cum a venit. Maestrul pîcîie din lulea, creierul sfîrîie, iar Ivu

întoarce capul spre sobă fără să deschidă ochii : i-e lene... Filozofia lui Mylord Bacon a rămas pe colțul mesei, cu tartajele-n sus.

— *Vicissitude des choses humaines*, duduie Otilia... zîmbește Maestrul. Și firesc, ca și cum întrebarea ar fi consecința logică a acestei constatări : În definitiv, duduie Otilia, de ce ne-om fi împrietenit noi așa de tîrziu ?...

La asta nu m-am gîndit niciodată. Ne cunoaștem de-o viață. Și poate că datorită bătrînului meu prieten de astăzi nu mi-am spînzurat lira-n cui de mult, la începutul începuturilor mele literare...

Nu mai știu cînd și cum, printr-o indiscreție a unei prietene, ai mei au aflat că „fac" versuri, ba încă le mai și public. Mama a oftat, speriată :

— Breasla veselă și sărăcăcioasă !

Dar tata a zîmbit într-un anumit fel, care mi-a încălzit inima atît de tînără pe-atunci. Iar peste cîteva zile nu s-a putut opri să nu-l întrebe pe Mihai Codreanu la club, unde se ducea în fiecare seară să-și citească gazetele, ce părere avea despre poezioarele noii colaboratoare a *Vieții românești*.

— E fata dumitale, moș Casian ? s-a mirat maestrul. Felicitările mele. Are talent...

Nu-l cunoșteam pe Mihai Codreanu decît din fotografii, dar îmi transcrisesem, într-un caiet special, toate sonetele cîte-i apăruseră pînă atunci. De aceea, cînd tata, fără să-și mai citească gazetele, s-a întors acasă și mi-a repetat cuvintele maestrului, nu i-am putut răspunde nimic. Doar i-am sărutat mîna și am fugit afară, pe pietroiul meu de sub lilieci, unde visam în fiecare seară de la începutul primăverii și pînă toamna tîrziu. Și cum n-aveam nevoie de caiet ca să spun pe dinafară sonetele preferate, i le-am adresat în seara aceea maestrului pe șoptite, cu lacrimi de recunoștință în ochi, singură în întuneric :

Dorm trandafirii, dorm... O violină
Îngînă dulci preludii de iubire,
Iar noaptea-și țese negura subțire,
Pe care-o argintează luna plină...

— Da... de ce așa de tîrziu ?... repetă maestrul.

Ce pot să-i răspund ? Nu știu nici eu de ce. Mi-l amintesc pe Mihai Codreanu director al Teatrului Național din Iași, pe Mihai Codreanu traducătorul lui *Cyrano de Bergerac*, mi-o amintesc pe marea Aglae Pruteanu în *Martira* lui Richepin spunînd, cum nimeni alta n-ar fi putut-o spune, *Balada foilor de mintă*... Mi-l amintesc pe Mihai Codreanu director al Conservatorului de artă dramatică din Iași, director al *Însemnărilor ieșene*, alături de Mihail Sadoveanu și de neastîmpăratul nostru prieten Gr. T. Popa, în locul lui George Topîrceanu, care plecase dintre noi. Și acum iată-l : bătrînul orb, prietenul delicat și cald, scăpărător de inteligență, de spirit, de voiciune și de — cum să zic ? — de tinerețe.

Și mă întreb și eu : de ce așa de tîrziu ?

Am fost de cîteva ori, cu George Topîrceanu, în casa de la „Creditul urban", unde locuia Mihail Codreanu, iar odată am mers cu trenul, toți trei, pînă la Pașcani : cei doi poeți se duceau la Fălticeni, la Mihail Sadoveanu, să ciocnească ouă roșii de Paști, să mănînce vestitul cozonac făcut de cucoana Catincuța cea sprintenă și să guste vinul lui domnul Oișie, iar eu călătoream spre Romanul copilăriei mele, să pun o floare pe mormîntul bunicilor...

Într-un tîrziu a venit, năprasnică, moartea lui George Topîrceanu. Cînd am plecat în urma dricului modest, dar încărcat cu tot liliacul grădiniței lui, rupt de mîinile pioase și delicate ale unor prietene — dricul care-l ducea să-l expună, ca să fie văzut de toată lumea, lucru de care avea aproape aceeași oroare ca de moartea însăși — m-am pomenit mergînd între fiul celui dispărut, străin de mine așa cum era și de propriul lui tată, și Ionel Teodoreanu. Lui Ionel îi tremura brațul... Și de atunci am auzit glasul sugrumat al lui Mihai Codreanu întrebînd pe cineva, fără să mă vadă :

— Cine-i lîngă duduia Otilia ?

Apoi răspunzînd răspunsului :

— Eu ar fi trebuit să fiu. Era datoria mea, ca mai bătrîn...

A doua zi, ultimul drum în urma celui care urca dealul „Eternității" l-am făcut între Mihai Codreanu și Demostene Botez. În fața mea vedeam (și o văd și astăzi) spinarea masivă a lui Mihail Sadoveanu, ostenită parcă, și profilul agitat și dureros al lui Ionel. Apoi ceilalți, mulțimea imensă, și flori, flori, flori... Ai fi zis că toată primăvara ieșise să-și petreacă poetul

— Soare crud în liliac,
Zbor subțire de gîndac...

Am tresărit: Mihai Codreanu repeta, fără să știe, bocetul mut pe care sufletul meu îl trimitea spre cel ce se depărta, legănat, între flori...

Și iarăși au trecut anii. A venit războiul. Ne-am risipit și ne-am pierdut urma. Dar cînd ne-am regăsit în bietul nostru Iași de atunci, dărîmat, flămînd și oropsit, Mihai Codreanu și cu mine ne-am strîns mîinile ca doi foarte vechi și foarte buni prieteni: rămăsesem atît de puțini din cîți fusesem odată!

Am tresărit în gîndurile mele. Cartea veche a lunecat de pe colțul mesei pe covor, foșnind uscat, și pînă și Ivu și-a deschis, mari, ochii de crizopraz.

— Să știi, Catia, că de data asta chiar s-a făcut scrum!...

Fuma, mînca, circula prin casă și-ți vorbea uitîndu-ți-se în ochi, întocmai ca un om care vede. Nu spunea niciodată: „Mi-a citit cineva cutare carte"... Ci, direct și sigur: „Am citit cutare carte".

Era ultima cochetărie a maestrului: să nu i se observe infirmitatea, ca să nu fie compătimit. Și ajunsese să-și educe cu atîta precizie gesturile și reflexele, încît nimeni n-ar fi bănuit că era orb. Doar mîna îi rătăcea uneori în jurul scrumierei sau pe lîngă pahar, pînă ce-și fixa bine locul fiecărui obiect.

Avea o memorie prodigioasă și un dar de a ghici care părea că ține de miracol, dar care nu era decît rezultatul unor lungi și laborioase observații .

— Te cunosc după glas, duduie Otilia, că ți-e fruntea încruntată. Și asta nu-mi place. Iar te-ai obosit peste măsură... Catio, adă-ne, te rog, garafa ceea cu elixirul

vieții și mai pune un cotlet la fript, că duduia Otilia mănîncă azi cu noi!

Doamna Catia scotea, din nu știu ce cotlon misterios, o butelie cu nu știu ce mixtură de chihlimbar verzui, al cărei secret i-l încredințase maestrul doar ei, și trei păhăruțe: al dumisale, ca oricare altul, al maestrului, roșu, pîntecos și cu torțiță, iar al meu numai cît un degetar, alb, tăiat în fațete și cu o violetă de email deasupra. O bijuterie.

— Cu al matale, bea mama... Tare mi-s dragi lucrurile vechi! Mă crezi? Pentru nimic în lume nu m-aș despărți de ursuleții mei. Au mers cu mine prin țară, s-au întors cu mine înapoi... Dacă i-aș pierde, mi s-ar părea că-mi pierd copilăria. Și n-ai idee ce bine prinde un rest de copilărie cînd ai trecut de optzeci de ani!

Ursuleții de pluș galben stăteau amîndoi pe pat și se uitau la noi ca doi copii cuminți, deși fiecare număra cîte cel puțin optzeci de ani!

Maestrul vorbea. Despre ce? Lucrul nu avea nici o importanță. Și mă simțeam umilită, cu tinerețea mea relativă și cu ochii mei teferi, în fața acestui mare infirm, căruia inteligența și memoria îi țineau loc și de tinerețe și de ochi.

Îmi dădea uneori să răsfoiesc caietele în care-și păstra, tăiate de prin ziare foarte vechi și lipite cu grijă, mici articole scrise cu zeci și zeci de ani în urmă: scurte, nervoase, lovind direct și fără ezitare în păcatele oamenilor și ale vremii. Și chiar dacă obiectul lor nu mai era de mult de actualitate, articolașele acelea păreau scrise doar de cîteva zile.

Cînd a fost vorba să i se reediteze *Cyrano de Bergerac*, maestrul a început a fi preocupat. Mă întîmpina, de cum intram pe ușă:

— Bine ai venit, duduie Otilia! Aveam nevoie de mata. Scoate-ți paltonul și vino colea... Ascultă. Cînd l-am tradus întîi pe *Cyrano* acum patruzeci de ani, pasajul ăsta suna așa... Apoi l-am corectat așa... Și așa s-a tipărit. Dar mi se pare că e și mai frumos, și mai aproape de intenția lui Rostand, așa...

Şi-mi recita fără cea mai uşoară ezitare, clar, nuanţat, subliniind imperceptibil pasajul cu pricina, cîte o pagină întreagă din textul francez, apoi prima sa traducere, apoi pe a doua şi, în sfîrşit, pe cea din urmă...

— Şi ce zici de virgula asta? Nu-i aşa că, plasată după rimă, modifică imediat sensul şi-l apropie de original?...

Şi ochii albaştri şi expresivi ai maestrului mă priveau drept în ochi cu atîta stăruinţă, încît n-aş fi putut să mă uit în altă parte: eram sigură că m-ar fi văzut.

Îi plăcea să primească. Elegant fără efort şi fără ostentaţie în ţinută, în gest şi în verb, cred că a fost unul din ultimii, dacă nu chiar ultimul amfitrion desăvîrşit. De la o anumită oră, odaia „de primire" era plină. Oamenii stăteau pe scaune, pe patul ursuleţilor, pe şezlong, pe unde apucau. Se fuma, se beau cafele, se juca şah — dar, mai ales, se discuta. Şi cel mai sclipitor causeur era el, cel mai bătrîn dintre toţi.

Îi plăcea să se simtă înconjurat de viaţă, de tinereţe. Il interesau scriitorii noi şi mai ales poeţii, îi asculta şi-i sfătuia cu răbdare, împărtăşindu-le îndelungata lui experienţă şi cheltuind, de dragul lor, o vervă încîntătoare. Le reţinea manuscrisele, „să le mai recitească". Iar cînd îi plăcea cu deosebire vreo poezie, o învăţa pe dinafară, fără să vrea.

— Ascultă, duduie Otilia, o *Iarnă* a tînărului nostru poet Claudiu... Frumos, nu? Sinceritate, căldură... Şi modestie. Băiatul ăsta trebuie neapărat să răzbească.

La moartea lui Labiş, care-i trecuse de cîteva ori pragul, suferise adînc, ca în faţa unei cumplite nedreptăţi:

— Cel mai tînăr, dar cel mai mare dintre copiii noştri, duduie Otilia.

George Lesnea, al treilea dintre noi, cei „vechi", intra totdeauna exploziv, plin de viaţă, de optimism şi, mai ales, de veşti. El era legătura cea mai directă şi mai vie dintre maestru şi viaţă.

— Nu ştiu dacă toate cîte mi le spune Lesnea îs adevărate. Doar Lesnea e poet, şi poeţii — ştii mata... Dar

mă întinerește. După ce pleacă el, îmi vine să-mi pun pălăria pe-o ureche și să pornesc pe uliță, după fete...

„Citea" ziarele regulat, le comenta și asculta emisiunile de radio. Voia să știe tot ce se petrecea pretutindeni, dar mai ales aici, în Iașul lui.

— Lumea se preface, lumea se înnoiește, și eu n-o văd... Spune-mi, duduie Otilia, cum arată Iașul nostru astăzi? Pe cel de altădată știi cum îl cunosc? Știi cum îl văd? Stradă cu stradă, aproape casă cu casă... Și nu ca pe niște fotografii vechi și decolorate, cum ar fi natural după atîtea decenii de cînd nu l-am mai văzut. Nu, imaginile s-au păstrat puternice și precise, în relief și colorate — colorate violent. Am, uneori, amintirea vizuală a unor amănunte pe care nici măcar nu știam că le-am înregistrat la vremea lor! Și acum, uite: atîtea lucruri noi, atîtea lucruri despre care citesc, despre care aud, pe care le simt — și nu pot să le văd! Să le văd măcar o clipă, duduie Otilia, ca să le păstrez pe urmă aici, dedesubt, pînă la sfîrșit....

Și-și ciocănea ușor cu degetul fruntea înaltă, sub care păstra, ca într-un album, atîtea stampe în culori, reprezentînd atîtea colțuri de lume care de mult nu mai erau pe nicăieri...

De multe ori i-am adus oaspeți tineri, redactori sau scriitori de la București sau de-aiurea, care n-ar fi îndrăznit să intre singuri în „Vila Sonet". Și tinerii aceștia, care intrau ușor stingheriți, ieșeau într-un tîrziu veseli, ca de la un prieten abia mai mare decît ei. Ieșeau, plini de curajul cu care știa să-i înarmeze și de tinerețea pe care știa să le-o dăruiască — el, octogenarul cuibărit în fundul fotoliului, învelit în pled și cu Ivu pe genunchi...

O fată blondă i-a adus odată, de ziua lui, un buchet de trandafiri albi.

— Mi-ai adus trandafiri albi, domnișoară Coralia... Asta dovedește din partea dumitale o rară și delicată sensibilitate: pentru un om care nu vede, numai florile albe au culoare. De unde-ai știut-o asta dumneata, la cei optsprezece ani ai dumitale?...

Apoi, mîngîind cu obrazul florile luminoase, s-a uitat drept în ochii fetei, care s-a înroşit de fericire ca sub o privire vie.

— Duduia Otilia mi-a vorbit de dumneata. Mi-a spus că eşti blondă, năltuţă, subţirică şi frumoasă şi că vrei să faci teatru. Cu glasul pe care-l ai, cred că ai să fii cea mai ideală Julietă... Dacă ai sta la Iaşi, m-aş ocupa de dumneata şi te-aş face mare artistă. Dintr-odată mare! Că tot nu fac nimic pe lumea asta...

În cursul conversaţiilor afirma mereu: „văd", „am văzut eu", „am să mă uit"... Şi abia acum îmi dau seama că aceste afirmaţii se repetau cam des. Probabil că rostul lor era să distragă atenţia celor din jur de la infirmitatea lui, să li se pară că e la fel cu toată lumea. Şi nu atît ca să înşele pe alţii, ci să-şi dea sie însuşi o tristă şi zadarnică iluzie. Pentru ca mai tîrziu, cînd rămînea singur, să scrie terţinele sfîşietoare din *Orbul*:

Lumină n-a văzut de multă vreme,
Dar de-ntunericul etern se teme
Ca de-o vîltoare ce l-ar înghiţi...

Şi-atuncea ochii îndreptînd spre soare,
Deşi nu-l vede, parcă l-ar privi
Acum şi-n veci prin bezna viitoare.

ARIPA MORŢII

August, 1957. M-am dus să-l văd înainte de a pleca într-o scurtă raită prin ţară.

— Plimbă-te frumos, duduie Otilia. Uită-te bine la toate şi să-mi spui, cînd te-oi întoarce, tot ce ai văzut... ca să mi se pară că am văzut şi eu. Şi odihneşte-te. Te „văd" obosită. Şi eu mă simt cam obosit şi nu înţeleg de ce. Că doar eu nu fac nimic, nu pot face nimic...

În casa unde fiecare lucruşor era aşezat aşa fel încît mîinile stăpînului să-l găsească fără să şovăie, stăruiau aceeaşi linişte şi aceeaşi răcoare. Mătăniile grele de chihlimbar întunecat, cu care „se distrau" degetele albe

și subțiri ale maestrului, țăcăneau la intervale egale, înăbușit și dulce. Ivu torcea și, din cînd în cînd, maestrul tușea. De după draperie, de unde nu se auzea nimic, venea parfum de cafea : doamna Catia își făcea datoria.

— Ai răcit, coane Mihai ?

— Nu, așa... știu eu ? Poate căldurile astea... Dar îmi trece, n-avea mata nici o grijă : soiul rău... Cînd ai să te-ntorci, ai să mă găsești tînăr și ferice. Ca la douăzeci de ani, duduie Otilia !

Însă cînd m-am întors, m-au întîmpinat în ușă ochii plînși ai doamnei Catia.

— Doamne, bine că ai venit ! E rău... rău tare...

N-am avut cînd întreba nimic. Din odaia din fund, plină de oameni și de zgomot, s-a ridicat glasul cunoscut :

— Nu cumva s-a întors duduia Otilia, Catia ?

Prietenii erau acolo, aproape toți. Fotoliul maestrului era tras mai lîngă masă, iar între luleaua rece și scrumiera inutilă apăruse un obiect nou : un recipient de aluminiu, pe jumătate plin cu sînge.

— Tot tușind mă găsești, duduie Otilia ! N-a fost chip să întineresc în lipsa matale, cum ți-am făgăduit... Domnul profesor Bumbăcescu, noul meu prieten, aci de față, cu care știu că și mata ești prietenă, pretinde că nu poate fi decît o bronșită. S-ar putea. De durut, nu mă doare nimic, febră nu fac, expectorez normal...

Doamna Catia îmi făcea semne din odaia de alături, să-mi arate o placă radiografică : pe pulmonul drept se contura, distinct, o mare luminozitate eliptică.

— Unde-ai dispărut, duduie Otilia ?

— Nicăieri, coane Mihai. Mi-am luat batista din poșetă.

— Mi se părea că complotezi ceva cu Catia...

O tuse adîncă i-a zguduit trupul ghemuit sub pleduri. Ivu a tresărit, contrariat, apoi s-a întors pe partea cealaltă să-și continue visul, în timp ce recipientul de aluminiu mai primea o gură de sînge — roșu, curat, proaspăt.

— Vă rog să-mi iertaţi această oribilă ineleganţă : Domnul profesor e de vină. Dumnealui mă obligă să strîng ticăloşia asta, pentru analiză. Se încăpăţinează să spere că o să-mi găsească într-o bună zi baciul Koch... la optzeci de ani trecuţi ! Înţeleg că s-ar bucura grozav să-l găsească, după cum înţeleg că ar trebui să mă bucur şi eu... Prin urmare, înţeleg...

Mi-ai văzut volumul, duduie Otilia ? Uite-l pe birou. Bine că s-au grăbit cei de la editură să mi-l tipărească, altminteri s-ar fi putut să apară... postum. Frumos tipărit — de unde-or fi ştiut că galbenul e culoarea mea preferată ? — elegant, aerisit, cum îmi place mie... Şi n-am găsit decît o singură greşeală de tipar, numai una ! Aşa-s de fericit... ca un june debutant la prima lui plachetă de versuri ! Să le-o spui celor de la E.S.P.L.A., duduie Otilia, să le-o spui mata şi să le mulţumeşti din partea mea. Că eu...

Şi pe neaşteptate glasul i se aspreşte, ochii i se întunecă şi cuta dintre sprîncene i se adînceşte, dureroasă şi ameninţătoare :

— În definitiv, de ce m-or fi minţind toţi doctorii, toţi ? Cunosc şi eu atîta medicină cît să-mi dau seama că atunci cînd n-ai nimic, şi totuşi mori, înseamnă că ai ceea ce nu ţi se poate spune... Dar eu am optzeci de ani, duduie Otilia ! Şi te rog să mă crezi că nu mi-e frică de moarte. Am trăit destul şi mă simt în stare să mor ca un stoic, aşa cum am trăit. De un singur lucru mi-e frică : de suferinţa fizică hidoasă, care-l umileşte pe om, care-l închirceşte, care-l face să urle şi să ceară ajutor atunci cînd nimeni şi nimic nu-l mai poate ajuta...

M-am deprins să intru încet, în vîrful picioarelor. De întrebat, n-am voie să mai întreb nimic, ştiu. . .

Nici Ivu nu mă simte. Dar din fotoliul lui, de sub pleduri, maestrul ridică glasul :

— Ai venit să mă mai vezi, duduie Otilia ? zice, subliniindu-l abia simţit pe „mai".

Şi-mi întinde o mînă desăvîrşit de frumoasă, din ce în ce mai subţire, din ce în ce mai fierbinte.

— Da, am venit să te văd, coane Mihai. Știi că arăți bine ?

Mă mir singură : cum pot vorbi atît de firesc, cum pot minți cu atîta dezinvoltură, fără să-mi tremure glasul ? Peste fruntea înaltă a maestrului parcă a cernut cineva cenușă ...

Profesorul Bumbăcescu se ridică să plece și ne face semn, doamnei Catia și mie, să-l urmăm. Ne strecurăm pe nesimțite spre ușă. Cei care rămîn au înțeles, și încep să vorbească mai tare. Unul despăturește o revistă și expune o problemă încurcată de șah.

— Cum ? Cum ? întrebă maestrul. Calul înaintea... nebunului ? ....

Ne-am oprit tocmai afară, pe terasă. Între noi și odaia din care am ieșit sînt două încăperi închise. Cei de acolo vorbesc în gura mare, și de aici nu se aude nimic : cum ar putea să ne audă ei pe noi, așa cum vorbim, cu glas scăzut ?...

— Am ținut să fii și dumneata de față, duduie Otilia ... Datoria mea e să-i cer doamnei Codreanu consimțămîntul : să-i fac sau să nu-i fac maestrului morfină ? Încep durerile și-s crîncene ...

Doamna Catia se sprijină cu o mînă de unul din cei doi buldogi de bronz, care de douăzeci de ani păzesc cu străşnicie intrarea în „Vila Sonet".

— Asta ... asta îi grăbește sfîrșitul ?

— Nu. I-l ușurează ...

Și profesorul pleacă grăbit, cu capul în piept, cu pălăria trasă peste ochi.

Ne întoarcem ușurel, să nu se simtă. Dar, deși problema de șah pare a fi mai arzătoare decît acum cinci minute, maestrul se răsucește în fotoliu, nervos :

— A plecat domnul profesor, Catia ?

Glasul doamnei Catia a învățat și el să mintă : e aproape vesel :

— A plecat . . . Și s-a lăsat un frig afară !

— Hm . . . Ați stat cam mult de vorbă în frig . . . tustrei.

Și fără să ne lase timp să protestăm, profitînd de zgomotul pe care-l fac șahiștii, mi se uită drept în ochi și parcă-mi poruncește :

— Să nu-mi facă morfină. Am trăit peste optzeci de ani şi ştiu cum se trăieşte, duduie Otilia. Cred că am dreptul să ştiu şi cum se moare!

Optsprezece octombrie. Zi de toamnă, aurie şi dulce. E așa de frumos, așa de cald! Încetinesc pasul. Casa masivă de piatră e mai mohorîtă în lumină, mai amenințătoare parcă. Ce s-o fi petrecînd acolo, după zidurile cenuşii?

Culcat în pat cu spatele spre ferestre și cu obrazul în umbră, maestrul pare că dormitează. În odaia de alături, cîțiva prieteni tac. Unul fumează în pumni, la gura sobei. E o liniște grea, cum se aşterne numai în apropierea morţii.

Mă opresc în prag.

Cineva trece pe stradă, sub fereastra deschisă — se aud frunzele arţarului foşnindu-i sub pași — și fluieră. Fluieră un cîntec de demult...

— A venit duduia Otilia?

Vreau să răspund și nu pot. Ca să-mi dea timp, cineva răspunde în locul meu:

— Da, chiar acum.

— Vreau să-i strîng mîna.

Mă așez pe marginea dinspre ușă a patului larg, mă aplec și-i întind mîna.

— Cum e afară, duduie Otilia? Frumos, nu-i așa?

— Frumos... Așa de frumos, încît, încît...

Și iarăși glasul nu mă mai ascultă. Maestrul zîmbeşte liniștit:

— Ești emoționată, duduie Otilia, văd... Și eu sînt emoționat, dar nu pentru că-i așa de frumos afară. La mine e ceva mult mai prozaic: nu mă doare nimic. Înțelegi mata ce-i asta? Nimic... O, să nu crezi că-mi fac iluzii! Suprafața respiratorie, tot mai redusă din pricina neoplasmului, nu mai ajunge să oxigeneze tot sîngele, care rămîne încărcat cu bioxid de carbon. Asta e. Și atunci, încerc și eu aceeași senzație de euforie pe care o încearcă spînzurații, înecații, asfixiații, sinucigașii cu cu mangal... Nu e poetic, duduie Otilia dar e așa de bine, așa de bine, încît parcă-mi vine să fluier și eu cîntecul pe care-l fluiera mai adineauri cineva pe stradă.

Poate că-l fluiera anume pentru mine. Mai știi?...

Stau strîmb, cu mîna întinsă răsucită nefiresc, și mîna începe să-mi tremure.

— Ia te uită ce rău stai! Iartă-mă, tot un egoist și un păcătos am rămas. Vino în partea astălaltă. Așa. Vreau să-ți spun ceva... să te rog ceva...

Vorbește încet, dar fruntea i-e senină și zîmbetul împăcat.

— Uite ce e, duduie Otilia... Eu am făcut o greșeală, o mare greșeală, și n-aș vrea s-o faci și mata... Mi-am închipuit că, dacă am ajuns la optzeci de ani, o să plec liniștit, ca și cum m-aș duce la plimbare. Că am să-mi iau pălăria și bastonul și am să plec... Dar nu-i așa. De aceea te rog să-ți procuri din vreme... înțelegi? Ceva rapid și sigur. Poate cianură, poate altceva... Pune cutioara undeva și uită de ea. Și numai dacă, ferească Dumnezeu, pățești ca mine, sfîrșește-o la timp. Nu vreau să știu că ai putea să suferi și mata ce sufăr eu, că-i înspăimîntător, înspăimîntător, înspăimîntător!... Îmi făgăduiești?

Puteam să nu-i făgăduiesc?

— Îți mulțumesc, duduie Otilia. De cîteva zile mă urmărește gîndul ăsta... De cîteva zile mă gîndesc la suferința lui Topîrceanu... Bietul, bietul băiat!

Sîntem în jurul lui cîțiva prieteni — din ce în ce tot mai puțini. A venit și profesorul. Maestrul cere să fie ridicat între perne.

— Așa, să vă văd mai bine...

Elegant, bărbierit, ușor rumenit în obraji, are aerul că cochetează cu toată lumea, cu boala, cu moartea. Vorbește despre lucruri de demult, de pe vremea cîntecului pe care i l-a fluierat astăzi un necunoscut pe stradă.

Deodată, pendula bate de nouă ori. Maestrul parcă-și aduce aminte ceva și se uită la noi.

— Dar bine, prieteni, nu vedeți că-i tîrziu? Nu de altceva, dar în seara asta mi-a venit un gust de lucru... Ce zici, doamnă secretară, lucrăm?

Secretara, care-a alergat toată ziua după lămîi, după gheață, după alcool și după nu știu ce medicamente care nu se găsesc, își scutură capul somnoros și-i răs-

punde rîzînd, ca în vremea cea bună, atît de apropiată:

— Nici vorbă, maestre! Se poate să nu lucrăm?

— Să ştii că pe mata vreau să te foarfec în seara asta, duduie Otilia... Din volumul matale, care e frate geamăn cu al meu, mă urmăreşte o poezie de pe cînd erai încă tînără de tot. Poate că n-aveai nici douăzeci de ani... De aceea ai îngrămădit atîta material poetic într-o singură bucată. Aşa-i tinereţea, risipitoare.. Din una eu am să-ţi fac trei — şi tot atît de bune, ai să vezi —o colaborare a vieţii cu moartea...

Am plecat. Un gînd absurd căuta să mi se cuibărească în minte. Îl alungam, dar fără convingere.

— Dar dacă?...

Profesorul Bumbăcescu mergea lîngă mine mohorît, cu capul în piept, şi tăcea. Bătea vîntul, era frig.

— Domnule profesor... în definitiv, oare n-ar fi totuşi cu putinţă?...

— Din păcate, duduie Otilia, nouă nu ne este permis să ne iluzionăm. Dimpotrivă...

A doua zi, aripa morţii se întindea tot mai largă, mai cenuşie, peste odaia în colţul căreia ardea în permanenţă doar un bec camuflat. Cochet pînă la urmă, maestrul nu voia să fie văzut murind.

Suferinţa reîncepuse. Bolnavul era tot atît de lucid şi vorbea tot atît de clar. Doar uneori nu-şi putea stăpîni un geamăt, repede înăbuşit într-un acces de tuse, simulat.

Tîrziu, după o tăcere grea, aproape materială, pe care nimeni n-avea curajul s-o rupă, glasul maestrului s-a ridicat, mai timbrat parcă decît în ultimele zile, şi ochii reci, de oţel, au căutat pe cineva.

— Domnule profesor... sînteţi aici?

Profesorul Bumbăcescu, care tocmai se uita la ceas, s-a ridicat şi a trecut în „cîmpul vizual" al celui care nu putea să-l vadă.

— Domnule profesor, vă cunosc de puţin timp, şi numai cu prilejul nenorocit al suferinţei mele. Dar mi-e deajuns ca să-mi dau seama că o să ezitaţi... Eu însă vă rog să mă ascultaţi, aici, de faţă cu toată lumea...

Știți perfect de bine că nu mai este nimic de făcut. Totuși, vă rog să mai vorbiți o dată cu prietenii dumneavoastră, medici, pe care i-ați adus aici, și să le mai cereți o dată părerea. În astă-seară, sau mîine, cînd puteți. Părerea lor eu le-o cunosc : e aceeași ca și a dumneavoastră, ca și a mea... Nu, nu-mi răspundeți nimic ! Dar dimineață, cînd veniți, în loc de obișnuitele injecții cu tot feluri de fleacuri, care nici măcar nu mă mai amorțesc, faceți-mi o doză masivă de morfină — și dați-i drumul, dați-i drumul, că nu mai pot !

Glasul, care suna în încăperea strîmtă ca sub o boltă de catedrală, s-a frînt. Mîna subțire și albă, înălțată cu deznădejde deasupra căpătîiului, a schițat gestul tragic, cel din urmă — al izbăvirii.

Dar n-a mai fost nevoie de nimic. La douăzeci și trei octombrie, spre ziuă, maestrul a încetat de a mai suferi. Cînd l-am văzut, își recăpătase noblețea atitudinii și acea demnitate calmă care-i era proprie — lipsită de zîmbet, dar lipsită și de crisparea suferinței. Profilul sever, de medalie, cerea să nu fie plîns cu lacrimile omenești obișnuite.

Două zile la șir, mintea mi s-a chinuit căutînd să afle ceva, fără să știe ce anume. Doar în ultimele clipe, pe cînd stăteam încremenită în garda de onoare, care ne onora mai mult pe noi decît pe poet, mi-au fulgerat prin gînd versurile din *Moartea anahoretului :* pe ele le căutam.

În „jilțul lui străvechi", bătrînul călugăr își număra mătăniile lustruite de vreme, gîndindu-se „că boabele pe sfoară curg ca anii".

Hai ... una, două, șapte, nouă, zece ...
Și nouăzeci ... și tot șiragul trece,
Și-ncepe de la capăt tot șiragul.

Sînt anii lui. În mînă bine-i strînge.
Dar, ațipind, îi scapă și se stînge.
— Vorbiți încetișor, că doarme magul....

Tîrziu, am întrebat-o pe secretara maestrului ce lucraseră în seara aceea de optsprezece octombrie, cu cinci zile numai înainte de moartea lui.

Între filele volumului meu de versuri rămăsese de atunci un semn și o foaie. Poezia pe care o alesese maestrul, ca să se lege oarecum de viață, era *Strofe de toamnă*. Dar, deși lucrase pînă aproape de ora unsprezece, dictînd, revenind, adăugind și ștergînd de nenumărate ori, nu terminase decît primele trei strofe. Iată-le :

CÎNTEC DE TOAMNĂ

Îmi intră pe fereastră, în odaie,
Suflarea Toamnei cu parfum de ploaie.
Se rupe negura-n bătaia vîntului,
Să înfășoare rănile pămîntului.

Aduce vîntul zvonuri noaptea?... Ori păreri?....
În transparența serii care-nvie,
Lumina vine-n goluri, fumurie.
De pretutindeni? Ori de nicăieri?

O frunză rece mi-a căzut pe mînă,
Cu greu și umed miros de pămînt.
E toamna, care cîntecu-și îngînă?
Ori cîntecul s-a irosit din vînt?

Mihai Codreanu

(Factor de creațiune : Otilia Cazimir)

Sîmbătă, 18 octombrie 1957

Iată și primele trei strofe din poezia mea de trei pagini :

Îmi intră pe fereastră, în odaie,
Suflarea Toamnei, cu parfum de ploaie.
Se rupe negura-n bătaia vîntului,
Să înfășoare rănile pămîntului.

Aduce vîntul glasuri, ori păreri ?...
În noaptea transparentă care-nvie,
Lumina vine-mprăştiată, fumurie,
De pretutindeni şi de nicăieri.

O frunză udă mi-a căzut pe mînă.
E grea şi rece, şi miroase a pămînt,
De parcă Toamna cîntec mut îngînă,
Şi fiecare frunză-i un cuvînt...

După ce secretara i-a citit poezia în această ultimă redactare, oarecum definitivă, maestrul a rămas pe gînduri, apoi a zîmbit cu tristeţe :

— Hm.... Ştiu eu dacă-s mai bune strofele mele, dacă-s mai bune ale duduii Otilia, dacă-s bune şi unele şi altele ?.... Încep a mă îndoi de toate, doamnă secretară... Dar dacă în vremea asta biata Catia a putut să aţipească măcar o jumătate de ceas, înseamnă că tot nu mi-am prăpădit noaptea degeaba.

PRIETENUL CELOR MICI

Îi erau dragi copiii, cu o singură condiție : să fie deștepți. Urîți puteau să fie, asta n-avea pentru el nici o importanță. Pentru că, mai mult ca de orice, G. Topîrceanu avea oroare de prostie.

— Prostia oamenilor mari — zicea, citînd ca din întîmplare numele cîtorva critici celebri pe vremea lor, cu care se războia permanent — poate fi uneori de-a dreptul amuzantă. Pe cînd la copii, prostia e ca o infirmitate. Și nimic nu e mai penibil decît un copil infirm.... Mă întristează.....

Avea prieteni mici de toată mîna, de la băiețașii spilcuiți, cu dungă la pantalonași și cu dădacă, pînă la haimanalele mititele de pe malul Bahluiului, fără pantaloni sau vîrîte pînă subsuori în nădragi de om bătrîn.

— Și să știi — îmi spunea cu un zîmbet — că ăștia-s cei mai deștepți.

Mulți dintre băieții care-au copilărit pe vremuri în ulița Trei Ierarhi, Sfîntul Andrei sau pe Palat, astăzi doctori, ingineri sau profesori, își amintesc încă de „dom' Top'ceanu", de pălăria lui cu boruri înguste, de pantofii mici, ca de cucoană, cu tocul năltuț și, mai ales, de pușcuța Flobert calibrul 6, cu care ieșea zilnic după-amiezile în spatele fostului Palat de justiție, pe locul unde acum e ștrandul, să tragă la țintă.

Copiii îl pîndeau pe după zaplazuri, pe la ferestre sau de-a dreptul din apa galbenă și vîscoasă a Bahluiului. Îl înconjurau, unii sfioși, alții înfipți, toți nerăbdători : oare cui o să-i dea să tragă cu pușca în ziua aceea ?....

— Eu am tras ieri de două ori, se umfla în pene cîte unul.

— Aiurea !

— Ș-ai nimerit ?

— Pe-alături ! rîdea altul.

— Ei, care vrea să tragă întreba George Topîrceanu, privindu-și cu un zîmbet statul lui major de-o șchioapă.

— Eu, dom' Top'ceanu !

— Eu, dom'...

— Eu......

— La sorți ! hotăra atunci stăpînul puștii.

Și din fundul pălăriei Mossant cu boruri înguste, cîte-o mînă de copil, mai mult sau mai puțin curată, trăgea pe rînd cocoloșii de hîrtie.

— Lică Stanciu ! Mircea Hurduc ! Ion a' Ilenii ! Traian Popescu ! Strul Chetrar...

Pînă la urmă, ieșeau cu toții. Sorții n-aveau alt rost decît să stabilească oarecum ordinea tragerii, să evite păruiala de rigoare, să facă să bată mai tare inimile concurenților.

Începeau pregătirile. Se tăbîrcea cîte-o buturugă, se așezau țintele, se numărau pașii.... Băieții se ghionteau pe înfundate :

— Degeaba te-ai băgat, mă, că tot eu am ieșit !

— Iaca-na, că parcă eu n-am ieșit !

Și petrecerea ținea pînă la ceasul violet cînd soarele scăpăta după dealuri și cînd umbra uriașă a palatului se întindea solemnă, zimțuită și rece, pînă departe, dincolo de apa somnoroasă a Bahluiului.

Îi ieșeam înainte și ne întorceam împreună : George Topîrceanu cu pușca, eu cu scaunul lui de vînătoare.

Fericitul cîștigător, cel care nimerise, absolut din întîmplare, ținta, mergea în frunte, ducîndu-și în mînă trofeul — cutioara rotundă de tablă verde, golită de cartușe.

Și în timp ce gloata se depărta, ghiontindu-se și rîzînd, în apa Bahluiului broaștele începeau să-și dreagă glasul pentru concertul de seară...

ANAIDA

Smolită ca o ţigăncuşă şi cu cei mai frumoşi ochi negri din lume, Anaida a fost o vreme cea mai bună prietenă a lui George Topîrceanu.

Căsuţa de pe Bunavestire a „chiriaşului grăbit“, modestă şi liniştită, avea în faţă un fel de cerdac cu trepte de lemn. Dimineaţa, înainte de a se scula, George Topîrceanu auzea acolo un foşnet, apoi un suspin, apoi ceva care semăna şi a cîntec, şi a plîns : Anaida îi dădea de veste că era aşteptat cu desperare.

Acasă la ea n-o certa nimeni. N-avea decît trei ani, era frumoasă şi cuminte. Dacă Jirair, fratele ei mai mare, o necăjea cu ceva, Anaida alerga la bunica. Şi nu mult după aceea băieţelul ieşea pe poartă bombănind, cu urechile roşii ca îmbrăcămintea de catifea a mobilei din salon. . . .

De la prietenul ei, însă, Anaida răbda orice.

Casa avea o grădină mare, cu copaci mulţi. În grădina aceea, Anaidei îi era grozav de frică : de melci, de şopîrle, de păianjeni şi de bondari. Însă de mînă cu George Topîrceanu, mergea chiar pînă la banca cea veche de sub gard, putredă, strîmbă şi acoperită cu solzi mărunţei de licheni, ca o dihanie blestemată din poveste.

Ca s-o lecuiască de frică, sau poate numai ca s-o necăjească, pentru că îi era dragă, George Topîrceanu o lega cu cureluşa de la puşcă de zarzărul cel bătrîn din fundul grădinii şi o lăsa acolo, singură.

— Dacă plîngi — îi spunea la plecare — să ştii că nu mă mai joc cu tine niciodată. . .

Cu toate că-i venea să plîngă, şi încă cu gura mare, fetiţa îşi înghiţea lacrimile. Stătea şi aştepta să i se întoarcă prietenul, care de obicei uita de ea, sau se făcea că uită. Dar de la o vreme, o răzbeau urîtul şi frica, Buruienile foşneau, pe coaja neagră şi crăpată a zarzărului alergau gîngănii mustăcioase, o viespe îi dădea tîrcoale bîzîind subţire, iar cîte-o furnică i se strecura pe sub gulerul rochiţei şi i se plimba la deal şi la vale pe spinăruşă, ca pe drumul mare. . . .

Era cald, tot mai cald. Şi nu putea măcar să-şi şteargă nasul! Cum să scoţi batista din buzunar, dacă ţi-s mîinile legate?

Într-un tîrziu, se auzea de pe cerdacul casei lor glasul bătrîn şi spart al bunicii:

Anahid!....

Apoi glasul tînăr şi dulce al mamei:

— Anaia!....

Asta însemna că s-a întors tata şi trebuie să se aşeze cu toţii la dejun. Anaida o vedea pe mama aducînd castronul mare cu supă, îl vedea pe Jirair umflîndu-şi nările, adulmecînd aburul fierbinte şi bătînd nerăbdător cu călcîiele în picioarele scaunului.... Acuşi se încruntă tata la el! Şi ce frumos miroase acolo! Că tocmai azi a făcut mama supa cu gălucele de ficat... Iar domnu Topîrceanu o să plece şi el la masă, să mănînce supă cu gălucele de ficat, şi o să încuie uşa, şi pe ea o s-o uite acolo, legată, s-o mănînce păianjenii, şi şopîrlele, şi bondarii....

Cîte o cioară se ridica din salcîmii din curtea bisericii Bunavestire şi, în drum spre împărăţia ciorilor din curtea caselor Poni, trecea în inspecţie, cîrîind, pe deasupra ei.

— Arrha! o striga Anaida pe armeneşte, cu glasul înecat în lacrimi. Arrha, du-te şi spune-i lui domn Topîrceanu să mă dezlege... că nu mai pot de foame!

FOAIE VERDE Ş-UN AMNARI...

Cu copiii mai mari ai surorilor mele George Topîrceanu era bun prieten. Margaretei, zisă şi „Coci", pe-atunci studentă, îi cumpăra cîte-o cutie de pudră Coty.

— Cînd eşti fată frumoasă — îi zicea — e nepermis să-ţi strălucească nasul!

Apoi o ţinea ceasuri la şir nemişcată, să-i schiţeze profilul. Biata fată arunca spre mine priviri dezolate — dar stătea. Iar eu mă făceam că n-o văd, fericită că stă ea şi nu eu. Dintre schiţele în creion ale lui George Topîrceanu, cred că profilul Margaretei-Coci e cel mai reuşit artisticeşte.

Cu Puiu, băiat de liceu, se purta cu o seriozitate exagerată :

— Că prea îl alintaţi, şi mamă-sa, şi voi !

Îl învăţa să tragă cu puşca şi cu pistolul şi discuta cu el literatură. Iar Puiu era un învăţăcel cum nu se poate mai conştiincios — mai ales în ce priveşte puşca şi pistolul.

Pe Lisuca, din cale-afară de măruntică şi totuşi plină de importanţă, o stîrnea la vorbă şi „discuta" cu ea fără să zîmbească măcar, ţinîndu-ne de rău pe noi, ceilalţi, care nu ne puteam stăpîni rîsul pînă la sfîrşit. Iar lui Jenel, cel mai mic, îi punea tot felul de întrebări încurcate, să le descurce, şi-i urmărea jocurile cu interes.

— Băieţelul ăsta are cap de matematician, zicea.

Agapia. Zi cu ploaie, pe cerdacul adînc şi prietenos al măicuţei Magdalina „de pe podeţ". Ne uitam — cei trei copii ai surorii mele doctoriţa, George Topîrceanu şi cu mine — cum se tîrăsc „buhaii" albi, de negură, peste vîrfurile brazilor mohorîţi. Iar pîrăul face atîta larmă sub podeţ, de parcă ar fi măcar cît Ozana ! Sîntem în iulie, dar tremurăm de frig.

George Topîrceanu şi-a demontat pistolul cu aer comprimat, a înşirat piesele pe marginea mesei, pe care şi-au crestat numele, cu cuţitaşul, toţi „musafirii" măicuţei de vreo treizeci de ani încoace, şi a început să le şteargă una cîte una, delicat, cu ulei.

— Că iar o ia razna, ticălosul ...

O biată cioară udă şi ciufulită vine vîslind cu greu dinspre pădure şi, înainte de a pleca mai departe la treburile ei, poposeşte într-un vîrf de par. George Topîrceanu îşi şterge mîinile de ulei, se uită la cioară, apoi rîde :

— Ascultaţi :

Foaie verde ş-un amnari,
Cîte cioare-s şi cîţi pari ?
Dacă cîte-o cioară s-ar
Aşeza în cîte-un par,
Ar rămîne-o cioară fără par !
Dar

Dacă două cioare s-ar
Așeza pe-același par,
Ar rămîne-un par fără de cioară...
Ș-apoi, foaie ș-un amnari :
Cîte cioare-s și cîți pari ?...

Puiu își scoate carnețelul din buzunar și, grav, încearcă că pună „problema" în ecuații cu două necunoscute :

$$X = Y + 1$$
$$Y = X + 1$$

Lisuca și-a rotunjit ochii de agrișă crudă, și-a țuguiat gura mititică și șușotește nu știu ce, uitîndu-se la cioară. Pe ea n-o interesează problema, ci poezioara, pe care ar putea s-o și spună pe de rost, dacă nu s-ar împiedica de un cuvînt necunoscut : „amnari". Ce-o mai fi însemnînd și ăsta ? L-ar întreba pe „nenea Top", dar nu îndrăznește . . .

Înfofolit în șalul albastru al mame-sii, ghemuit pe-un scăunel, Jenel socotește pe degete, în legea lui. Și înainte ca Puiu să-și fi rezolvat ecuațiile, iar Lisuca să fi dezlegat misterul cuvîntului necunoscut, băiețelul sare de pe scăunel, strigînd :

— Știu, nene Top !

Foaie verde ș-un amnari,
Patru șioare și trei pari !

Puiu se înroșește, rupe din carnețel fila cu ecuațiile inutile, o mototolește și o aruncă înciudat peste cerdac, în ploaie.

— Ș-acu, c-am gîșit, ai să-mi dai și mie să trag cu piștolu ?. . . întreabă Jenel din șalul lui, privindu-l pe George Topîrceanu de jos în sus, cu ochii peste măsură de mari și de albaștri, umezi de fericire. Jenel vorbea cu ș.

Mi l-a adus într-o după-amiază, vîrît sub surtuc: un ghem de blăniță sură, cu ochi răi. I-am trecut mîna de-a lungul spinării aspre. Mi-a arătat colții.

— Bagă de seamă, mi-a spus George Topîrceanu. E pui de lup !

Întîlnise un țărănuș care umbla să-l vîndă și-l cumpărase cu douăzeci de lei. Acum visa :

— Îl creștem, îl domesticim, și o să-l iau cu mine și la redacție...

Ca totdeauna, mama s-a uitat cam lung : atîta ne mai lipsea ! Găzduiam într-o colivie două gaițe și-l țineam și pe Black, cel mai bleg și mai mîncăcios dintre prepelicari și, pe deasupra, mare haimana... Dar, ca totdeauna, mama n-a zis nimic. A zîmbit, închipuindu-și cum o să umblăm prin vecini, căutînd lupul cînd o lua-o razna...

Pînă să-l instalăm într-un vechi dulăpaș de cameră, cu pereți de sîrmă, noul locatar ne-a scăpat din mîini și s-a strecurat, pe răsuflătoare, în pivniță. Nici nu l-am fi găsit printre ciuveie dacă nu i-ar fi strălucit ochii în întuneric ca două luminițe neclintite și verzi.

După ce l-am așezat în cușca lui improvizată, pe fîn moale, puiul de lup s-a mai liniștit. George Topîrceanu a plecat acasă, mort de oboseală : îi dăduse de lucru dihania.

Peste noapte, „lupul" a început să latre la lună. Țăcănea grăbit, apoi se tînguia subțirel, prelung și jalnic.

— Mi se pare mie că lupul vostru e vulpe toată ziua ! a rîs de noi tata a doua zi.

Peste vreo săptămînă, l-am găsit dimineața cu ghearele tocite și însîngerate. Încercase să rupă plasa de sîrmă. George Topîrceanu mi-a cerut repede tinctură de iod, vată și pansament. Și, curios, sălbăticiunea a stat liniștită pînă i-a bandajat toate patru labele betege.

— Vezi, dacă n-ai fost cuminte ? îl certa George Topîrceanu. Uite, acum parcă ești motanul încălțat !

Nu mult după aceea, a început a căpăta culoare. I s-a înroşit întîi blăniţa de pe spinare, apoi coada, tot stufoasă.

— Vedea-te-aş caţaveică ! îl blestema Tasia cînd îi făcea curat în cuşcă. Duhneşte ca la menejărie !

A trebuit să-l pun la lanţ. În dulăpaş, „la etaj", nu mai încăpea. O dată şi-a rupt lanţul. A rămas puţin cu botul în vînt, adulmecînd, apoi a luat-o fără ezitare peste garduri, ca tras de-o aţă, spre curtea găinilor. În clipa în care l-am prins, mi-a înfipt în mînă zimţii mărunţi ai dinţilor. În ziua aceea a mîncat, pentru întîia oară, bătaie : George Topîrceanu l-a plesnit cu cravaşa peste bot.

Şi totuşi, eram prieteni. Cînd vedea străini, mi se lipea de picioare. Îi era frică. Dar cînd se apropia cineva de culcuşul lui, se repezea să-l muşte. Numai pe mine mă răbda să-l mîngîi. Îl mîngîiam însă rar. Sub privirea lui, uneori ostilă, totdeauna străină, mă simţeam timidă şi parcă vinovată.

Se apropia vremea cînd trebuia să plecăm, ca în fiecare vară, la mănăstire. Da, dar ce facem cu puiul de vulpe ?...

— Faceţi ce-ţi şti, că eu nu vi-l ţin ! ne-a declarat mama.

Atunci, George Topîrceanu a hotărît :

— Îl luăm cu noi !

Şi l-am luat, într-o colivie pentru sticleţi, în care ar fi încăput numai bine — fără coadă.

În tren a fost cuminte. La Paşcani ne-am încărcat cu tot calabalîcul în landoul lui Herşcuşor, iar sus, în pădurea din dealul Paşcanilor, puiul a fost invitatul nostru la tradiţionala masă pe iarbă verde : masa începutului de vacanţă. Numai Herşcuşor şi-a cerut voie, cătînd pieziş la pui, să mănînce de data asta pe capra landoului.

— Mititică, mititică... da' parcă poţi să ştii ce-i vine în minte la o dihanie ca asta ?... Vai, vai, periculos !

Însă caii nu dădeau nici un semn de nelinişte.

În sat la Nemţişor ne aştepta, ca-n fiecare an, Catinca Melnic. Stătea cu traista-n spate în poarta ei şi se uita, cu mîna streaşină la ochi, de-a lungul drumului.

Cînd ne-a văzut, a mai dat nu știu ce pe seama celor două fetișcane care trebuiau să caute de gospodărie în lipsa ei, și a sărit sprintenă pe capră, lîngă Herșcușor. Dar cînd a dat cu ochii de cușcuța de la picioarele noastre, s-a crucit :

— Iaca ce vă mai trebuia !

Pe urmă a rîs cum rîdea ea, sănătos, în hohote !

— Numa că ce-o să zică popa mutul de un „mosafir" ca aista ?

Popa Vasile mutul, mindirigiul mănăstirii, la care găzduiam de nu mai știu cîte veri, stăpînea cea din urmă chilie dinspre pîrău, izolată în mijlocul unei ogrăzi cît toate zilele, plină cu pruni pitici și cu buruieni uriașe.

— Cred că aveți și șerpi pe-aici... spunea cîte un prieten care avea curajul să se aventureze pe cărarea îngustă, de la poartă pînă la cerdac.

Cînd am sosit, după obișnuita urare de bun venit. popa Vasile a rămas cu ochii holbați la cușcuța cu noul lui „mosafir". Dar n-a protestat, cum se aștepta Catinca, ci a continuat să ne dea casa pe seamă surorii mele și mie, odaie cu odaie.

— Ptiotim, ptiotim...

După ce și-a adus geamantanele și pușca la arhondaric, George Topîrceanu s-a înarmat cu ciocan și cuie și s-a întors să improvizeze un sălaș pentru sufletarul lui, sub cerdac, cît mai departe de poiata de găini a popii.

De a doua zi, puiul de vulpe a fost una din atracțiile Mănăstirii Neamțului. Mergea cu noi la plimbare, cu zgardă și curelușă, ca un cățel. Părea așa de mic și de umilit sub poala pădurii înalte de brad ! Numai coada mai era ce era de el.

Toată lumea îl mîngia — de la distanță — și-i aducea pachețele cu oase. Admiratoarele lui George Topîrceanu, bănuind că drumul spre inima poetului trecea prin cotlonul vulpoiului, îl îndopau pînă căpăta indigestie.

Doar gîștele de pe valea Nemțișorului, pățite pesemne, nu se lăsau înșelate de aparențe. Cum ieșeam cu puiul pe poartă, se stîrnea de-a lungul pîrăului o gîgî-

ială cumplită şi, trîmbiţîndu-şi una alteia apropierea primejdiei, gîştele se repezeau buluc prin ogrăzi, la adăpost, lăsînd să plutească deasupra văii ninsoare albă şi domoală de pene.

Şi toate au mers minunat pînă în seara din ajunul plecării, cînd, pe la miezul nopţii, ne-a trezit din somn o larmă nemaipomenită : găinile se zbăteau de moarte în poiată, cocoşii cîntau, raţele măcăiau, cîinii lătrau... M-am repezit la cotlonul puiului : era gol.

Am mînat-o pe Catinca la arhodaric, să-l cheme pe George Topîrceanu. A întîrziat puţin, să-şi pună... cravata. Catinca venea în urma lui, bombănind :

— Că era să-l cate careva, la miezul nopţii, de cravată !

George Topîrceanu a scos vinovatul din poiată ţinîndu-l de zgardă şi l-a tîrît pe cerdac, la judecată. Înfuriat, a ridicat mîna asupra lui. Dar nu l-a lovit, deşi criminalul era plin de sînge peste bot.

— Ce ştii tu, măi pui de vulpe, măi...

Apoi am intrat amîndoi în poiată cu lumînarea aprinsă, să constatăm paguba la faţa locului. Opt pui zăceau morţi, sugrumaţi. Ospăţul avea să înceapă mai tîrziu.

— *Tei mai mai, tei mai găsi*... se jeluia în uşa coteţului popa Vasile, aproape plîngînd.

Dar după ce şi-a văzut banii în palmă şi i-a numărat la lumînare unul cîte unul, i-a mai venit inima la loc. A început să adune de pe jos mortăciunile calde încă, fericit că o să-şi facă a doua zi un borş de pui să-i ajungă pe-o „tăptămînă" !

După ce m-am întors la Iaşi, vulpoiul a început a slăbi văzînd cu ochii. Creştea prea repede, tăişul rău i se aprindea tot mai des în ochi şi începea să răspîndească miros pătrunzător de sălbătăciune.

— I s-o fi făcut de codru, clătina din cap Ursache pădurarul cînd venea pe la tata. Mult nă-l mai ţii mata de-acu, duducuţă. Dacă nu-i dai drumu, poate să şi moară de inimă ră, ca omu...

Ne-am hotărît să-l ducem la pădure, sus pe dealul lui Păun.

În trăsură, puiul stătea liniştit, cu botul pe genunchii mei şi cu ochii închişi.

— Eu cred că înţelege, zicea George Topîrceanu. Şi poate că-i pare rău... mai ştii ?

Ne-am coborît din trăsură în marginea pădurii, acolo unde drumul o ia în sus, spre Chetrărie. Am ales locul anume : erau pe-acolo cîteva case, cu cîteva coteţe...

Puiul mergea între noi ca un căţelandru cuminte, fără să întindă cureluşa. Din cînd în cînd se oprea şi ni se uita în ochi, cînd la unul, cînd la celălalt.

— Nu-ţi spun eu că înţelege ?

Am îngenuncheat şi i-am netezit blăniţa aprinsă de pe spinare şi puful moale de sub bărbie. I-am simţit bătăile grăbite ale inimii. Apoi, încet, i-am desfăcut zgărduţa...

A scuturat din cap cu neîncredere, apoi s-a depărtat puţin.

L-am strigat :

— Puiule !

Nu m-a auzit. Cu botul în vînt, adulmeca aerul umed. Parcă încerca să-şi aducă aminte de ceva de demult... Şi fără veste a pornit-o drept înainte, cu coada roşie întinsă orizontal în urma lui. S-a dus.

— Puiule !

Îmi tremura glasul. Era aşa de mic şi de singur în mijlocul pădurii grele de stejar !

A dispărut într-un desiş. S-a întors, sau ni s-a părut ? O clipă parcă i-am desluşit ochii, sclipind rece în umbra ferigilor ruginite ca şi blăniţa lui. Apoi frunza toamnelor de altădată a foşnit, tot mai departe...

Am rămas amîndoi alături, ascultînd. Cînd nu s-a mai auzit nimic, am ridicat de jos cureluşa. Zgarda era caldă încă...

M-am întors spre George Topîrceanu. Mă temeam să nu rîdă de mine. Dar ochii micşoraţi erau trişti şi privirea lor umedă dusă departe, pe urma „dihăniuţei" noastre...

Nu ştiu cine a scris odată, după ce prietenul meu nu se mai putea apăra, că „G. Topîrceanu a fost un om rău". Şi asta pentru că, după cum a mărturisit singur într-o schiţă, a luat cîndva, dintr-un copac, un cuib de ţarcă !

Ce e drept, vîna. Era patima lui din copilărie, de pe cînd, băieţaş, pîndea noaptea dintr-un nuc din marginea mănăstirii, înarmat cu „gioarsa" lui moş Toma Gaiţă, încărcată pe ţeavă, mistreţii care călcau în picioare păpuşoii maicilor.

Vîna dar nu punea gura pe vînat.

— Nu pot să-mi mănînc victimele : m-aş simţi asasin...

Şi toate „victimele" nimereau în bucătăria noastră, de nu mai ştiam ce să facem cu ele.

În acelaşi timp, însă, ţinea în pensiune, în magazia cu lemne, o cioară cu aripa ruptă.

— Pînă s-o vindeca, nenorocita...

Îi aducea mîncare de la restaurant, îi schimba apa în fiecare zi şi o scotea la plimbare prin curte. Apoi o închidea la loc în magazie, să n-o rupă cîinii.

— Noroc că n-am împuşcat-o eu !

De la o vreme, a văzut că cioara nu era în apele ei. Stătea zburlită şi cîrîia urît. Lucrurile s-au lămurit curînd : mîncarea ciorii era prea bună : omletă, friptură, tartă cu fructe — şi i-o mînca regulat Grigore, moşneagul care tăia lemne în magazie. Iar biata cioară murea, pur şi simplu, de inaniţie ..

Îi erau dragi pisicile.

Cîţa mea în trei culori, botezată aşa de el pentru că era din cale-afară de obraznică şi nimeni nu-i spunea altfel decît : „Cîţi !" — îl aştepta în fiecare zi. Şi cînd nu venea, stătea tristă. N-avea cu cine să se joace...

O necăjea dar ea nu se supăra niciodată. O lua de ceafă şi o ridica pînă-n tavan. O urca pe cîte-o creangă subţire de copac şi o legăna. Pisicuţa abia se putea ţine. Mieuna, se înfoia, dar nu sărea jos. Iar cînd o coboram eu, de frică să nu cadă, se repezea din nou la prietenul ei, să-i provoace. Se băteau în parte. Mi-aduc aminte de

o haină nouă de-a lui George Topîrceanu, cafenie cu dungi, scămoşată toată la mîneci de ghearele Cîţei.

Dar, de nebună ce era, Cîţa a căzut într-un poloboc cu apă de ploaie şi s-a ales cu o pneumonie gravă. Am căutat-o cu doctor. Bolnavă, pe jumătate sufocată, tot mai întindea cîte-o lăbuţă, a joacă, cînd îi venea prietenul.

N-am putut-o salva.

După moartea ei, George Topîrceanu n-a mai venit pe la noi o săptămînă încheiată. Mă aducea pînă în colţul străzii şi acolo se oprea.

— De-aici, du-te singură... E aşa de pustie casa fără Cîţa noastră ! Apoi, arătîndu-mi mîinile pline de zgîrieturi : Să-mi treacă, şi pe urmă vin...

Pe strada Ralet, oricine putea să ştie dacă George Topîrceanu s-a întors sau nu de la dejun, după cum îl aşteptau sau nu pisicile proprietăresei lui. Motanul cel roşu se urca sus, pe poartă, patru pisici se aşezau la şir pe gard. Îi cunoşteau paşii de departe şi-i ieşeau înainte torcînd şi mieunînd : nu putea merge omul de răul lor ! Desfăcea pachetul şi începea împărţeala. Pentru pisica cea bătrînă şi fără dinţi, avea pusă deoparte o bucăţică mai moale ; pe cea albă, delicată şi sperioasă, trebuia s-o apere de lăcomia motanului şi de obrăznicia celorlalte. Cît timp mîncau, le certa :

— Ce înghiţi aşa, ca prostul ? Crezi că-ţi mai dau ?... Tu să nu furi, că te ia mama dracului ! Ia te uită la ea, prinţesa, nu-i place şniţelul ! Să ştiţi că altădată nu vă mai aduc nimic.

Dar a doua zi se întorcea din nou cu pacheţelul în buzunar...

O iarnă întreagă a ţinut în odaia lui o colivie verde, mare cît un castel, cu balcoane şi cu balconaşe, în care hălăduia la căldură o turturică de pădure. Şi nu era un oaspete plăcut turturica aceea. Lasă că-l făcea de dimineaţă şi pînă seară „lucru rău", dar începea uneori să rîdă sinistru, a batjocoră şi a piază-rea.

— Mă trezeşte la miezul nopţii şi rîde întocmai ca Mefisto... Ce să-i fac ? Dacă aş da-o afară, în ger, s-ar prăpădi. S-a învăţat la căldură...

Odaia de baie era plină de zburătoare. Familii de peruşi, galbeni, verzi, albaştri, trăiau şi se înmulţeau în colivii speciale, sub ochii lui atenţi. Ajunsese să cunoască preferinţele şi capriciile fiecăruia. Păstra în vată, la anumită temperatură, ouşoarele străvezii şi rotunde şi, cînd venea vremea, le punea în cuibarul înalt, scobit în lemn, pe fundul căruia cloştile cele mititele şi caraghioase se aşezau, încruntate, la clocit. Iar cînd ieşeau din ouă puii gelatinoşi şi străvezii, fără pene, cu capul mai mare decît trupul şi cu ochii bulbucaţi, mai mult reptile decît păsări, nu mai putea de bucurie :

— Ai văzut ? Mi-a mai ieşit un ihtiozaur ! Şi cînd te gîndeşti că din scîrboşeniile astea se fac minunile acelea de păsări, care sclipesc în lumină ca nişte giuvaere... Dar ştii ce geloase-s peruşoaiele ? Cum încep să deosebească fetele de băieţi (şi numai dracul ştie după ce le deosebesc !), mamele se grăbesc să le ucidă. Şi le ucid barbar, ciocănindu-le cu pliscul în cucui pînă le sparg capul, ba le mai scot şi ochii pe deasupra ! Frica de concurenţă... Instinctul de conservare a speciei nu face două parale cînd e vorba de gelozia feminină...

Scotea coliviile la soare şi le păzea de pisici.

Odată i-a evadat o păpăgăliţă albastră. A căutat-o, dezolat, prin toţi copacii, pînă noaptea tîrziu.

— Nu se poate, trebuie s-o găsesc ! zicea. Altfel, moare de foame. Nu-i deprinsă să mănînce orice, sărăcuţa. E delicată...

A doua zi dimineaţa, un prieten a venit în goană să-i spună că descoperise fugara : scurma şi ciugulea în mijlocul străzii, laolaltă cu vrăbiile, pe locul unde poposiseră peste noapte nişte căruţe cu cai. Dacă s-ar grăbi, ar prinde-o.

Dar George Topîrceanu s-a indignat :

— Ducă-se dracului ! Să n-o mai văd în ochi, îşi face neamul de ruşine. Auzi ? Eu îi aduc seminţe alese de la Bucureşti, şi dumneaei se ospătează în mijlocul drumului... cu ce ! Soi rău. Nu-mi mai trebuie.

Totuşi n-o uita şi, uneori, îşi punea o serie de întrebări, din care se desprindeau, abia reţinute, o uşoară nelinişte şi un vag regret.

— Tare aș fi curios să știu pe unde-i și ce face ticăloasa! Cîteodată îmi pare rău că n-am adus-o îndărăt, cum ai adus-o tu pe-a ta... O mai fi trăind? S-o fi adaptat la mediul acela păcătos și o fi decăzut pînă într-atîta, încît să ouă și să scoată pui prin cine știe ce scorbură de copac? Cu cine i-or fi semănînd bastarzii? Or fi moștenind splendoarea maternă, ori atributele vulgare ale tatălui necunoscut?...

Cîți scatii și sticleți, cîte păsărele cărora nu le știa nici numele măcar, ba, odată, și un botgros încruntat și zurbagiu, nu iernau în casă la el! De cîte ori întîlnea pe stradă cîte-un țărănuș ținînd subsuoară o colivie mică, în care se zbătea de moarte vreo păsărică speriată, o cumpăra. Iar primăvara, coliviile își dădeau ușițele de perete și pensionarii zburau care încotro, fără să se mai uite îndărăt.

Numai unul s-a mai întors o vreme.

Era un scatiu firav, bătut în cap de o sticleţică afurisită, cu care nu știu ce avusese de împărțit. George Topîrceanu îi despărțise înainte de a se face „moarte de om" și îngrijise îndelung pacientul. Rana se vindecase, dar pe locul ciocănit nu mai creștea nici o pană: scatiul rămăsese chel. Și poate că de aceea era și timd, și umilit.

În lumea dobitoacelor mărunte, ca și în lumea celor mari, orice infirmitate e socotită, pesemne, ca o dovadă de inferioritate. Liber în primăvară, scatiul era alungat de ceilalți scatii. Vrăbiile îl ciuguleau. Ciorile îl cîrîiau. Nu găsea de mîncare, pentru că totdeauna i-o luau alții înainte. Și atunci, s-a întors la colivia părăsită și a început să adune, printre gratii, semincioarele rămase în teicuță din vremea belșugului. George Topîrceanu i-a pus semințe și apă și a proptit ușița coliviei cu un bețișor, să rămînă deschisă, să poată circula în voie fostul locatar.

Scatiul venea în fiecare zi. Pe urmă a rărit-o, pe urmă n-a mai venit de loc.

— Știi că nici azi nu mi-a venit chelbosul la masă? îmi spunea George Topîrceanu, cu oarecare părere de rău. Pe unde o fi umblînd?... Te pomenești că s-o fi îndrăgostit — spurcăciunea!

Ultima şi marea lui pasiune a fost un canar de Harz, verde şi cucuiat : *Herr Profesor*. Avea glas curat şi dulce, iar uneori triluri neverosimile, de privighetoare. Deschideau vecinii ferestrele să-l asculte, ca pe o primadonă. Îşi cunoştea stăpînul de departe, şi imediat sărea la bătaie, zburlindu-şi cucuiul, înfoindu-şi aripile şi ţirîind cu prefăcută mînie.

— Faci pe pajura, scîrbă mică ?

„Pajura" se repezea la degetul întins, ciugulindu-l delicat. Şi se juca aşa ceasuri la şir, poetul şi canarul, pînă oboseau amîndoi : întîi canarul, pe urmă poetul.

Dar cînd a venit vremea să moară amîndoi, a murit întîi poetul şi pe urmă canarul...

Lăsat în pensiune la fratele lui George Topîrceanu, atunci cînd a trebuit să plecăm la Viena, *Herr Profesor* a început să tînjească şi după tovarăşul lui de joc, şi după odaia veselă şi luminoasă, unde cînta, de gîndeai că-şi dă sufletul. George Topîrceanu punea la patefon cîte-o placă de-a lui Carusso. Ambiţios, mititelul se lua la întrecere cu tenorul şi cînta, fără să-şi mai bată capul cu figuri muzicale mai tare, tot mai tare, pînă cădea pe codiţă, cu pliscul căscat, afon.

— Cabotin ! îl certa, rîzînd, George Topîrceanu.

Nu mult după moartea poetului, tot prin mai mi se pare, a murit şi canarul. Noul stăpîn îl lăsa să mănînce seminţe de cînepă, ca sticleţii şi frunze de salată verde cu apa pe ele...

Aşa era „omul cel rău" : hrănea mîţele vecinilor, iarna la căldură păsările cerului şi era în stare să stea culcat în iarbă ceasuri întregi, urmărind cu lupa cîte-o gîză măruntică şi aferată, care-şi căuta de treburile ei „cochetînd ca o domnişoară... "

Iar cine nu crede, să citească ***Într-o dimineaţă de primăvară***, să vadă ce a păţit pădurarul Loveţ de la tot neamul cel înaripat pentru că a împuşcat un „ţoi" cît o alună, care, agăţat cu spinăruşa în jos de o creangă zgrunţuroasă, călca mărunt, ca un şoricel, bătînd cu pliscul în lemn şi făcînd din fundul guşuliţei :

— Gim-gim... gim-gim... gim-gim !

CU „BUMIRANU"

De mult visa să aibă un bumerang. În sfîrșit, găsise unul la București, la un magazin de curiozități : un bumerang australian autentic.

S-a întors la Iași cu trenul de noapte și era așa de fericit, încît n-a mai avut răbdare pînă a doua zi și, de la gară, a venit de-a dreptul la mine .

— Nu te speria, nu-i nimic : am găsit la București un bumerang și am venit să ți-l arăt. Interesant, nu-i așa ? Mă duc, mă așteaptă la poartă...

A doua zi am mers „la deal", la vila lui Mihail Sadoveanu, să arate și celor mici, și celor mari drăcovenia aceea australiană. Joaca a ținut pînă seara tîrziu. Toată lumea a uitat de volei. Dar bumerangul nu și l-a lăsat acolo : că dacă încăpea pe mîna lui Mihu, nu mai scăpa teafăr...

Ziua următoare m-am dus ca de obicei, cum făceam de ani și ani, să-l trimit la dejun (cînd se apuca de lucru, uita de mîncare), să-i pun oarecare ordine, fie și iluzorie, în hîrtiile răvășite și în corespondență și să-i pregătesc rația de cafea (de „otravă", cum zicea) pe douăzeci și patru de ore : un ceainic de un litru, plin-ochi.

Dar cînd am intrat în casa din Bunavestire, mi-am pus mîinile în cap. Toată odaia de lucru — pe jos, pe mese, pe divan, pe ferestre — era plină de scînduri, de compasuri, de echere, de strujituri, de țigări fumate numai pe jumătate și de ceșcuțe cu resturi de cafea. Iar pe o măsuță se lăfăia o coșcogeamite balanță, alături de primul volum al enciclopediei *Larousse* deschis la „bumerang".

Venise de cu noapte Miti Sadoveanu, fizician și mare meșter cioplitor, să „reproducă" bumerangul lui George Topîrceanu. Lucrul era în toi. Meșterii — unul bălai și celălalt întunecat — ciopleau, lustruiau, măsurau, cîntăreau... Și nu reușeau să facă nimic. Bumerangul lor, exact ca formă, ca greutate și ca echilibru cu cel australian, pleca din mîna care-l arunca, se învîrtea frumos în văzduh, nimerea ținta, dar rămînea acolo „ca un bleg", fără să se mai întoarcă de unde plecase.

„Australienii" se uitau unul la altul, consternaţi. Miti s-ar fi lăsat păgubaş şi s-ar fi dus acasă. Cred că-i era foame. Dar George Topîrceanu se înfierbîntase :

— Mai încercăm unul, numai unul, şi gata. Densitatea lemnului, să ştii că asta-i pricina !

Şi o luau de la capăt.

Tîrziu, după ce ultimul bumerang se rupsese în două de la prima încercare, au renunţat. Cînd i-am văzut plecînd amîndoi, să mănînce împreună la „Luther" şi să-şi continue discuţiile, am răsuflat. În timp ce treceau pe sub ferestre, l-am auzit pe George Topîrceanu :

— Dacă găsim lemn de nuc, mîine mergem la sigur !

Am rămas singură, să scot de sub aşchii şi surcele călimările, scrumierele şi creioanele, încercînd să pun un pic de ordine scriitoricească în atelierul de tîmplărie al prietenului meu...

Cînd, nu mult după aceea, am plecat la Agapia, bumerangul a fost aşezat la loc de cinste în geamantanul stăpînu-său. Şi a doua zi, valea Agăpioarei a început să fiarbă. Băieţii cu cai de călărit, cei care păzeau vitele sau gîştile mănăstireşti, odraslele spilcuite ale „musafirilor", ba chiar şi musafirii înşişi, veneau să vadă minunea. Ciotul de lemn strîmb pleca răsucindu-se pe sus, lovea ţinta — o buturugă sau un pietroi — şi o lua îndărăt urmînd aceeaşi traiectorie, întorcîndu-se ca un căţeluş cuminte la picioarele stăpînului.

Maica Achilina, care venea din pădure de la cules bureţi, s-a oprit pe punte şi şi-a făcut o cruce mare, din creştet şi pînă mai jos de genunchi.

— Ptiu, ucigă-te toaca !...

Însă curînd lumea s-a deprins cu bumerangul. S-a deprins chiar şi maica Licheria, gazda lui George Topîrceanu, care la început nu voia în ruptul capului să se culce sub acelaşi acoperiş cu drăcia aceea strîmbă de lemn şi se ducea să doarmă peste drum, la maica Tomaida.

Numai George Topîrceanu şi băieţii nu se mai săturau de joacă.

— Iote, mă, bumiranu, mă !... se strigau, lăsîndu-şi caii pe vale, gîştele pe baltă şi vitele în marginea pădurii.

— Că doar nu le-or mînca lupchii, boalele dracului !

Şi George Topîrceanu le dădea, pe rînd, să „tragă" cu bumerangul. Unii nimereau. Dar cînd vedeau dihania întorcîndu-se asupra lor, se speriau şi o luau la fugă mîncînd pămîntul.

— Na, că era să-mi spargă capul !

— Dă-l la Doamne iartă-mă, că parcă-i giu !

Spre seară, cînd umbra uriaşă a munţilor împăduriţi se răsturna, umedă, peste vale, se isca ceartă între băieţi : care să ducă pînă-n mănăstire „bumiranu" şi puşcuţa lui George Topîrceanu.

— Azi îi rîndu meu ! se înfigea unul.

— Ba a' meu, că tu ai fost alaltăieri.

— Spui minciuni, că alaltăieri o plouat !

George Topîrceanu, apoi, îşi alegea singur, din grămadă, tovarăşul de drum şi de povară. De obicei, îl alegea pe cel mai bicisnic şi mai desculţ : „Să aibă şi el o bucurie"...

Şi plecau alături, băiatul fudul, cu puşcuţa Flobert în spate şi cu „bumiranu" subsuoară, George Topîrceanu cu scăunaşul de vînătoare şi o carte netăiată. . .

Aşa au dispărut într-o seară, peste dîmb. Alesul zilei fusese un flăcăuaş cu caii, din Pipirig, cu opincuţele cît palma, şi, acum în miezul verii, cu o căciulă cît toate zilele. Nimeni nu-i zicea pe nume. Ca toată lumea, îi ziceam şi eu „Căciulă".

Am rămas pe un bolovan uriaş, călduţ încă, în mijlocul pîrăului. Băieţii stau întinşi pe burtă, la taifas. Nu mă văd nici ei, nu-i văd nici eu. Dar îi aud. Şi din cînd în cînd ajunge pînă la mine duhoarea grea şi iute de mahorcă. Fumează, procleţii...

Trebuie să mai întîrzii vreo jumătate de oră, pînă-şi duce George Topîrceanu bagajul acasă şi „se face frumos", ca să ne întîlnim apoi în poarta maicii Velasia,

unde mîncăm seara. Și pe urmă o luăm singuri înainte pe șosea, spre Fîntîna-Albă, să căutăm licurici pe tăpșanul înalt de sub pădurea de stejari...

Băieții pufăie adînc și rar. Se vede că trag cu rîndul din aceeași țigară groasă, cu iz de pănușă. Unul scuipă, pe urmă zice :

— Ai văz't mă, cum trage cu pușca în mărul de pe capul 'mneaei ?

„'Mneaei" sînt eu.

— Îra ! se miră altul.

Dar al treilea face, sceptic :

— Dec !

— Uite-așa să mă-ndoi dacă spun minciuni ! Îi pune un pădureț pe cap, se duce pînă hăt-încolo, ia pușca la ochi și dă pădurețu jos.

— Și 'mneaei ce face ? întreabă unul, cam răgușit.

— 'Mneaei ? Rîde.

— Dec ! icnește iar cel sceptic.

— Iaca, să spună și Vasilică dacă nu-i așa...

Dar pînă să spună și Vasilică, s-a întors pesemne Căciulă, că sar toți cu gura să-l descoase :

— I le-ai dus chiar păn-acasă ?

— Păn'.

— Ș-ai intrat la dumnealui ?

— Intrat.

— Unde stă ?

— La maica Licheria cea chioară, pe Bogoslov.

— Și cum îi la dumnealui în chilie ? Are puști multe?

— Iha ! ridică glas Căciulă, surprinzător de pițigăiat. Și puști, mă, și bumiranuri, mă, și ceasloave, mă !

— A dracului !

Iar Căciulă încheie cu o octavă mai jos, admirativ și grav :

— A dra !...

Băieții au plecat să-și adune „boalele" părăsite pe vale și prin marginea pădurii. Am rămas singură.

Pîrăul își caută de treburile lui. La picioarele mele e limpede și verzui, de se văd pe fund săgețile subțiri ale „fîțelor", alături rîde încrețit, ca un copil care-a fă-

cut o poznă, iar mai departe clocotește în spume în jurul unei bucăți de stîncă. De ce s-o fi înfuriat?

Și ridicîndu-mă să plec și eu, trimit înainte pe apa Agăpioarei, spre cel care mă așteaptă în vale, aceeași exclamație gravă și admirativă ca și flăcăuașii, prietenii lui:

— A dra !...

DOCUMENTE LITERARE

TOPÎRCEANOMANIE

În zilele și săptămînile care au urmat morții tragice a lui George Topîrceanu, s-a stîrnit în publicistica vremii un adevărat val de topîrceanomanie[1].

Afară de prietenii de literatură — care aveau nu numai dreptul, dar poate chiar și datoria să o facă — s-au repezit să scrie despre el și prietenii de vînătoare, și prietenii de restaurant, și prietenii de cinematograf sau de tramvai !

Ceea ce ar părea curios la prima vedere, e că nici atunci, și nici de atunci încoace, singurul lui adevărat prieten, Corneliu Mihalescu (Cozma Mihali), de care nu s-a despărțit din prima clasă de liceu și pînă la moarte, n-a scris nimic. Eu însă, care i-am cunoscut pe amîndoi, l-am înțeles și i-am rămas recunoscătoare : procedînd astfel, Corneliu Mihalescu a adus celui mai discret dintre oameni omagiul emoționant al celei mai desăvîrșite discreții.

O tînără anonimă de pe lîngă Tulcea, care dorea, probabil, să iasă din anonimat, trimisese unei reviste — și revista o publicase cu candoare — o poezie „inedită" pe care i-o „făcuse" George Topîrceanu, cîntîndu-i-o într-o noapte cu lună pe valea pîrăului, la Agapia... Dar poezia cu pricina nu era decît o foarte cunoscută romanță, pe care o cîntau pe atunci toți lăutarii. Numai că George

---

[1] Într-un articol publicat în *Viața românească*, G. Topîrceanu se ridicase împotriva indiscrețiilor postume cu privire la viața lui Eminescu, a Octav-Minarilor de toate soiurile și, în special, împotriva „veronicomaniei" care bîntuia pe atunci (n.a.).

Topîrceanu, extrem de meticulos chiar în nopțile cu lună de pe valea pîrâului, înlocuise ad-hoc „părul castaniu“ cu „bucle blonde“, și „ochii negri“ cu „ochi albaștri”...

Un cercetător literar din provincie îl înfățișa ca pe un trubadur sărac lipit pămîntului, cu zdrențe la manșetele pantalonilor și cu pantofii scîlciați, rătăcind noaptea, singur și trist (poate că și flămînd ?...), pe străzile pustii ale bătrînului Iași...

Poetic, într-adevăr.

Numai că George Topîrceanu își comanda hainele la cel mai bun croitor la Iași, iar pantofii, de o formă specială și cu tocul năltuț, la cel mai bun pantofar. Și nu numai că nu rătăcea noaptea pe străzi flămînd și trist, dar își putea permite luxul unor „jucării" destul de costisitoare : arme de panoplie (un pumnal indian cu plăsele de fildeș, un iatagan cu înflorituri de preț, o pereche de pistoale cu cremene, de argint masiv suflate cu aur și împodobite cu email, puști de vînătoare, faimoasa pușcă de Toledo și atîtea altele), apoi cărți rare, aparate fotografice — mici, mari, cu sau fără burduf, pe care le demonta și le „punea la punct" pînă ce nu mai erau bune de nimic, mașină de scris, biciclete și ceasornice de tot felul, de la „ceapa" aproape sferică, care arăta fazele lunii, luna, ziua, ora, minutul și secunda, pînă la bijuteria acelui Movado de aur cumpărat de la Viena. Și cîte alte mașini și mașinuțe, unele fără identitate precisă, pe care le cumpăra numai „ca să aibă ce strica" !

Ultima „jucărie" la care a rîvnit ca un copil, dar pe care nu și-a putut-o cumpăra pentru că n-a avut cînd, a fost o motocicletă cu ataș. Ne opream uneori, la Viena, la cîte-o margine de trotuar, de care era rezemată cîte una — ieșiseră în primăvara aceea modele noi — și ne învîrteam în jurul ei pînă cînd proprietarul minunii ieșea de la restaurant sau de la frizerie. Amuzat, omul cu caschetă ne dădea explicații. Mi-aduc aminte că am dat odată peste un american, care nu știa nici o boabă franțuzește sau nemțește, dar era atît de binevoitor, încît aproape că a demontat motorul în fața lui George Topîrceanu ca să-i dovedească, cu probe, că motocicleta lui,

bineînțeles americană, e superioară tuturor motocicletelor din lume.

Iar cînd dihania pleca, pocnind, pîrîind și scoțînd fum „pă coadă", poetul o urmărea cu ochii pînă dispărea.

— Nu, nu se poate — zicea — trebuie să-mi cumpăr și eu una ! Neapărat. Îmi iau pușca și cartușele, un ceaun pentru mămăligă, îmi iau țigări, te iau pe tine — și ne ducem, ne tot ducem...

Și pe-atunci, ca și acum, și ca totdeauna, pe oamenii iremediabil încruntați umorul îi supăra, chiar dacă nu-i atingea cîtuși de puțin, ca o ofensă personală. Se simțeau vulnerabili și își luau măsuri preventive.

Cum am mai spus, s-a găsit cineva care-a afirmat că George Topîrceanu trebuie să fi fost un om rău, pentru că... a dat jos, dintr-un copac, un cuib de țarcă !

Cît despre *Balada popii din Rudeni* — a lui popa Florea, la care poetul ținea așa de mult — era o poezie imorală, antireligioasă și antipatriotică : o adevărată ticăloșie, pentru care autorul merita, nici mai mult, nici mai puțin, să i se retragă, post mortem, marele premiu național !

Dar *Balada popii* fusese scrisă cel puțin cu douăzeci de ani înainte. Figurase în toate cele patru ediții ale *Baladelor vesele și triste* și în aproape toate manualele de curs secundar. Ce o fi așteptat atîta amar de ani criticul cu rugină pe suflet ca să constate că poezia trebuia anatemizată și autorul ei pedepsit exemplar ?...

A așteptat să moară George Topîrceanu — ba, pentru mai multă siguranță, să mai treacă și un an sau doi pe deasupra !

Iar dacă George Topîrceanu ar trăi încă, delicatul critic ar continua să sufere și astăzi în tăcere de jalea cuibului de țarcă și a tinerelor generații „otrăvite" cu *Balada popii*...

Au trecut apoi ani și ani. Mulți din cei care se repeziseră atunci să scrie despre George Topîrceanu vor fi îmbătrînit, mulți vor fi plecat și ei pe drumul cel fără întoarcere. Patimile s-au potolit, inimile au uitat... A venit războiul, au venit prefaceri adînci. În numele lui

George Topîrceanu a rămas să vorbească doar opera lui.

Și opera lui a vorbit: de la primele reeditări, în 1955, și pînă la ultimele, în 1959 și 1960, șapte ediții, versuri sau proză, sau versuri și proză la un loc, au însumat 185.920 de exemplare. Iar primele ediții, publicate în *Biblioteca pentru toți*, deci mai la îndemîna tineretului și muncitorimii, s-au epuizat nu în cîteva zile, ci aproape în cîteva ore. Și George Topîrceanu, tot atît de tînăr și de viu în tinerețea lui postumă ca și în cea adevărată, e pe zi ce trece mai iubit, mai înțeles și mai prețuit: e într-adevăr un „artist al poporului".

Și totuși, trebuie să recunoaștem că, chiar în anii din urmă, s-au mai strecurat pe ici, pe colo în publicistică unele — cu atît mai regretabile — inexactități.

Un cunoscut romancier, descriind Iașul burghez de înaintea războiului, ni-l arată pe George Topîrceanu așezîndu-se pe una din băncile de sub castanii fostei străzi Carol, lîngă o tînără studentă necunoscută, și prezentîndu-i-se:

— Eu sînt poetul Topîrceanu...

Că s-o fi așezat pe o bancă de sub castani, lîngă o studentă drăguță, e foarte posibil. E posibil chiar să i se fi prezentat. Dar că i s-a prezentat ca fiind poetul Topîrceanu — asta nu poate fi adevărat!

O vreme apoi, s-au publicat scrisori intime, de o indiscreție de-a dreptul ofensatoare, care au scos la iveală (în ce scop?...) întîmplări — el le spunea: incidente — nefericite din viața lui intimă, pe care le-a tăinuit cu strășnicie în timpul vieții și care nu aruncă nici o lumină asupra operei sale. S-au produs fotografii cu explicații necorespunzătoare și date biografice eronate, cu intenția de a servi anumite susceptibilități tardive — ba mi se pare chiar că s-ar fi făcut și oarecare trafic cu unele cărți rămase de pe urma lui, care au dispărut fără urmă...

G. TOPÎRCEANU, Profesor de literatură.

Cu mult înainte de a-i fi trecut cuiva prin minte ideea unei școli de literatură, George Topîrceanu obișnuia să spună:

— Adică de ce să existe școli de așa-zise „arte frumoase", conservatoare de muzică și teatru, iar bieții scriitori să fie lăsați să se descurce singuri, fiecare de capul lui și după puterile lui ? Ori poate că literatura e socotită ca o artă... urîtă ? De ce să rămînă irosită toată imensa experiență acumulată de înaintașii noștri — și chiar de noi, cei care pe zi ce trece sîntem tot mai... înaintași ? De cîtă zadarnică osteneală și de cîtă pierdere de timp am fi scutiți dacă un Eminescu, un Caragiale sau un Sadoveanu ne-ar fi împărtășit, sau ne-ar împărtăși, cîte ceva din acele taine ale meșteșugului lor, pe care ne batem capul să le descoperim singuri ? Asta nu înseamnă, cum și-ar închipui unii, că în felul acesta s-ar umple lumea de pseudoeminești, pseudocaragiali sau pseudosadoveni. (Parcă nu s-a umplut și fără asta ?...) Mulți ar rămînea pe-alăturea de drum, cum rămîn și acum... dar cel puțin ar învăța gramatică ! Iar celor aleși, celor în stare să pășească mai departe pe propriile lor picioare, drumul le-ar fi mai neted și mai ușor. Parcă toți absolvenții școlilor de arte frumoase ajung pictori sau sculptori ? Majoritatea rămîn doar profesori de desen și caligrafie...

George Topîrceanu a fost — și nu întîmplător, ci pentru că a vrut să fie — un bun „profesor de literatură". Dacă alții nu vor s-o recunoască, o mărturisesc eu, care am avut norocul să fiu printre cei dintîi „elevi" ai lui. Era necruțător, dar avea o răbdare surprinzătoare la un om așa de iute și neastîmpărat ca el. Mergea atît de departe cu meticulozitatea, încît se ocupa pînă și de caligrafia învățăceilor lui !

Eram încă școlăriță și, ca mai toate fetele la o anumită vîrstă, imitam inconștient scrisul unei profesoare, care mi se părea grozav de „distins".

„Ce înseamnă codițele astea la m și la n ? se supăra George Topîrceanu. Și de ce nu legi literele între ele ? Cînd ai să dai manuscrisul la tipar și are să-ți apară plin de greșeli, ai să zici că n-ai noroc și că zețarii ți-s de vină ! Învață-te să scrii citeț și dă-le încolo de zorzoane. Cu voință, se poate. Nici mie nu mi-a venit chiar atît de

ușor, la început. Dar m-am obișnuit. Și să mai poftească cineva, dacă-i dă mîna, să pretindă acum că mi-a făcut vreo greșeală de tipar din vina mea!"

„Nimic de prisos, spunea. Pentru un adevărat scriitor, a îngrămădi cît mai mult material «poetic» nu înseamnă mare lucru. Material poetic găsești pe toate drumurile: numai să întinzi mîna! (Și uneori, nici n-ai nevoie s-o întinzi...) Important e să triezi acest material, să-l selecționezi. Aici să te văd! Taie și aruncă tot ce nu e absolut necesar, și nu lăsa lucrul din mînă pînă cînd fiecare vorbă e la locul ei, exact acolo unde trebuie. Citește o pagină de Caragiale: n-ai să găsești un singur cuvînt pe care să-l poți disloca din locul lui sau să-l poți înlocui cu altul. Atîta timp cît cuvintele se clatină în frază ca dinții în gura unei babe, nu poate fi încă vorba de «literatură»!".

Sau:

„Dacă, după ce-ți citește bucata, omul ridică din umeri și zice: «Ei și?»... — înseamnă că n-ai făcut nimic. Arta nu e bomboană sau gogoașă umplută cu vînt: o înghiți, o uiți, și s-a terminat povestea. Scriitorul adevărat nu scrie decît cînd are ceva de spus. Altminteri, tace — și bine face. Artă gratuită nu există"...

Dar „lecția" cea mai impresionantă și mai eficace pe care o dădea George Topîrceanu celor care aveau fericirea să trăiască în apropierea lui era însuși felul său de a scrie. Îmi aduc aminte de munca îndîrjită, aproape neomenească, pe care a cheltuit-o ca să-și cizeleze *Rapsodiile de toamnă*. Arunca atîta material (după care mie mi se rupea inima!), ciocănea și întorcea pe toate părțile fiecare vers, fiecare strofă, ca să zvîrle totul la coș și s-o ia de la capăt, încît nu obosea numai el, ci și eu, care nu făceam decît să asist, o oră sau două pe zi, la această muncă de Sisif.

Săptămîni la șir a trudit cu înverșunare, cu dușmănie parcă, pînă a reușit să realizeze acel colier de strofe sclipitoare și transparente, de puteai să juri că fuseseră improvizate:

I-am spus odată :

— Dacă ar aduna cineva toate strofele pe care le-ai aruncat la coș, le-ar transcrie și le-ar publica, ar fi considerat ca un mare poet...

George Topîrceanu a rîs, apoi mi-a răspuns :

— Mai mare decît mine, probabil...

— Vai, ce ușor trebuie să fi scriind dumneata ! îi spunea cîte o duduie visătoare, candidată fie la inima poetului, fie la paginile revistelor redactate de el, fie la amîndouă.

— Desigur. Mă culc cu mîinile sub ceafă, mă uit în plafon... și poezia se face singură ! îi răspundea el, foarte serios.

Răspunsurile pe care le dădea la „Poşta redacției" colaboratorilor in spe ai *Însemnărilor literare* erau exemple edificatoare și cu totul neobișnuite de conștiinciozitate literară. Cerceta cu atenție tot materialul care se primea la revistă (și se primea, nu glumă ! Muzele, care tăcuseră între arme, se răzbunau cumplit !). Și, de cîte ori descoperea la vreun debutant măcar o scînteie de talent, se oprea asupra ei cu toată solicitudinea. E drept că uneori se răzbuna destul de crud pe cei care-i furau timpul și-i puneau nervii la grea încercare. Atunci scotea ghearele, ca pisica, și replicile lui zgîriau adînc.

Venea uneori la noi cu buzunarele umflate de scrisori și manuscrise. Le punea pe masă : teancuri. Apoi începea să le cerceteze. Fuma și citea, citea și fuma... La urmă le arunca, furios :

— Pe foc !

Încercam uneori să-l îmblînzesc : uite, ăsta are sensibilitate ....Cîteva strofe bunișoare....

— Pe foc ! repeta el. Pe foc, la bucătărie ! Ba, dacă aș putea, l-aș da pe foc și pe autor, să se-nvețe minte...

Însă manuscrisele pe care le punea la o parte le mai citea o dată, și încă o dată. Și chiar dacă nu erau de-a dreptul publicabile, autorii respectivi primeau cîte un cuvînt de încurajare.

G. Topîrceanu, zgîrcit la scris ca și la vorbă, și atît de greoi cînd trebuia „să facă“ o scrisoare, scria uneori cîte trei sau patru una după alta, și niciodată două la fel. Îi scria lui Damian Stănoiu, Hortensiei Papadat-Bengescu (din epoca *Scrisorilor Biancăi Porporata)*, lui Ion Barbu (din epoca lui *Nastratin Hogea la Isarlîc)*, iar Sandrei Cotovu i-a purtat, mai tîrziu, o lungă și caldă prietenie epistolară.

Metoda „profesorului de literatură“ G. Topîrceanu, prin excelență practică, era în același timp foarte variată. Ea mergea, trecînd prin toate treptele intermediare, de la idei generale — adevărat curs de critică literară — la exemplificări : parodii, polemici, recenzii și corespondență personală.

Sarcina de îndrumător, la care nu-l sileau numaidecît obligațiile lui de secretar de redacție, a însemnat pentru George Topîrceanu o muncă susținută și grea, de care va trebui să se țină seama atunci cînd se va determina rolul pe care l-a avut în dezvoltarea literaturii dintr-o anumită epocă.

Dacă ar căuta cineva să descopere și să adune tot materialul răspîndit neoficial de George Topîrceanu prin reviste, sau dăruit în scrisori particluare, s-ar putea alcătui un adevărat manual de literatură practică, de mare actualitate și astăzi, pentru uzul tinerilor — și chiar mai bătrînilor — noștri scriitori.

Iar pentru a ilustra, măcar în parte, excesul de conștiinciozitate și de probitate profesională de care a dat dovadă pînă la sfîrșit, ar trebui să se fotografieze măcar o pagină sau două din fragmentele *Minunilor sfîntului Sisoe*, publicate în ultimul lui an de viață : trei corecturi succesive, cu trei feluri de creioane, negru, roș și albastru, aplicate pe un text deja tipărit — trecut, prin urmare, prin sita celei mai severe autocritici.

Ar fi ultima „lecție“, din nenorocire postumă, a „profesorului de literatură“ G. Topîrceanu.

PE MARGINEA POEZIILOR LUI G. TOPÎRCEANU:

BALADA CHIRIAŞULUI GRĂBIT

Trec anii, trec lunile-n goană...

Şi au trecut, aşa, douăzeci şi trei de ani de cînd chiriaşul grăbit nu s-a mai mutat de-acolo unde a poposit ultima oară.

De altfel, după ce, vorba lui, „descălecase" la Iaşi, George Topîrceanu începuse a nu mai fi chiar atît de grăbit. Se făcuse moldovan — cum a spus el însuşi într-o conferinţă — şi de obicei moldovenii nu se prea grăbesc. Îndrăgise Moldova: Iaşul, „cu melancolia lui, cu zidurile lui năruite, cu amintirile lui istorice şi cu Bahluiul cel fără apă, care e unul din cele mai vechi rîuri, deoarece curge aşa încă de pe vremea lui Ştefan cel Mare... Cu grădinile lui înflorite, cu gardurile lui dărăpănate, cu părăsirea şi murdăria lui proverbială — pentru că oricîte straturi de glod s-ar depune acolo, tot nu vor putea să astupe vreodată urma paşilor lui Eminescu, urma ciubotelor de iuft ale diaconului Creangă, urmele atîtor oameni iubiţi de altădată...."[1] Îndrăgise mănăstirile moldoveneşti, ale căror păduri n-a fost vară să nu le colinde cu puşca la umăr, îndrăgise Fălticenii lui „conu Mihai" şi lunca Siretului, unde ne-am rătăcit odată din pricina unui cuc nebun, care ne-a purtat după el pînă i s-au terminat vînătorului de cuci toate cartuşele şi îndrăgise Romanul — „oraşul spălat de două ape, în timp ce Iaşul e murdărit numai de una"...

Moldovanul adoptiv George Topîrceanu a trăit în Iaşi douăzeci şi şase de ani — efectiv douăzeci şi patru, deoarece doi, din 1916 pînă în 1918, i-a „petrecut" în Bulgaria, ca prizonier de război. În aceşti douăzeci şi patru de ani, a schimbat nouă locuinţe — numai nouă. Iată ce a reuşit să facă Moldova din chiriaşul veşnic călător!

După primul popas la domnul Ibrăileanu, în casa de pe strada Română, unde a fost oaspete, nu chiriaş, George Topîrceanu s-a aşezat, cu bagajul lui puţintel şi sărăcuţ, pe strada Păcurari la nr. 6, în apartamentul

[1] Din conferinţa *Cum am devenit moldovan*, ţinută la Bucureşti, sub auspiciile cercului „Libertatea", în seara de 19 ianuarie 1933 (n.a.).

bătrînului Mihai Pastia, administratorul *Vieţii româneşti*, de care nu-l despărţea decît o uşă condamnată. Casa aceea lungă şi tristă, care se uita la stradă cu toate ferestrele ei prăfuite şi în care sălăşluia, mi se pare chiar şi un comisariat de poliţie, astăzi nu mai există. A fost dărîmată. În locul ei sînt nişte atenanse ale Bibliotecii universitare — care nu exista pe atunci.

După vreo doi ani George Topîrceanu şi-a pus bustul şi cufărul (nu geamantanul) în trăsură (şi nu tramvai) şi s-a mutat pe stradela Universităţii la nr. 18, dincolo de Facultatea de medicină şi cam peste drum de... Morgă, la o nemţoaică bătrînă, cu care era veşnic în conflict din pricina dihăniilor de tot felul pe care şi le aducea, sau care-i venea singure în casă : pisici răpănoase culese de pe drum, pui de cioară cu care dădea reprezentaţii de hipnotism, şi... altele. Casa nemţoaicei, foarte amuzantă ca aspect, era alcătuită din nu ştiu cîte căsuţe, înghesuite unele într-altele şi unele peste altele ca nişte case de păpuşi, cu tot felul de mansarde, balconaşe şi cerdăcuţe. Cu toate ciudăţeniile casei şi ale nemţoaicei, George Topîrceanu a rămas acolo pînă în toamna lui 1916, cînd a plecat, s-ar putea zice direct, în Bulgaria. Avea o odaie mititică, pe măsura lui, luminoasă şi liniştită : pe strada în pantă, pe care ploile o prefăceau în rîu de munte, nu trecea aproape nimeni.

Nu mult după plecarea lui la război, tata a trebuit să-i aducă la noi puţina avere, deoarece nemţoaica hapsînă, îi pretindea sculptorului Ion Mateescu, fratele poetului, să-i plătească chiria. Ion Mateescu, tot atît de hapsîn ca şi nemţoaica, refuza să dea bani „degeaba" pentru o odaie nelocuită....

La întoarcerea din Bulgaria (mai precis : din Bucureşti, unde a făcut un popas cam lung, din timpul căruia datează corespondenţa cu domnul Ibrăileanu privitoare la a doua stabilire a lui în Iaşi), George Topîrceanu a stat pe strada Armeană, la Ion Mateescu, apoi — după un scurt popas la domnul Ibrăileanu, în fosta infirmerie a Liceului Internat — din nou pe strada Armeană, într-o odaie din aceeaşi curte cu fratele său. Dar acolo n-avea nici spaţiu, nici linişte. Căutînd ce-i lipsea, s-a mutat pe strada Ghica-Vodă, unde avea şi li-

nişte, şi grădină de tras cu puşca şi, pe deasupra, o proprietăreasă bătrînă, dar cu părul bătînd în verde şi-n violet, ca pana de corb, şi cu sprîncene de catifea neagră, pe care nu reuşea niciodată să şi le lipească la acelaşi nivel.

Din strada Ghica-Vodă, George Topîrceanu s-a mutat — şi n-aş putea spune de ce : de la întoarcerea din război părea că iarăşi îl „îndeamnă la drum" acelaşi demon de pe vremuri — pe strada Trei Ierarhi, într-o casă unde era urît şi strîmt. Incepuse să-şi adune lucruri : un pic de mobilă, arme, cărţi — mai ales cărţi — şi n-avea unde să le ţină. Intrarea era de-a dreptul din stradă, strada mohorîtă şi pustie, vecinii gălăgioşi. Mi se plîngea, mai ales, de unul cu care stătea uşă în uşă şi care se credea în acelaşi timp şi poet, şi tenor.

— Barem să fie numai de una, dobitocul !

Aşa că n-a trecut mult şi s-a aşezat în apropiere, pe strada Sfîntul Andrei, într-o odaie albă şi prietenoasă ca o chilie mănăstirească. Dar murindu-i proprietăreasa, a trebuit să plece, mutîndu-se pe strada Palat — cea din urmă „odaie mobilată" în care a mai poposit. De acolo, din pricina tramvaiului care-i trecea pe la uşă, hurducîndu-l cumplit cu casă cu tot, s-a instalat mai cu temei pe strada Bunavestire, peste drum de biserică, într-o casă astăzi renovată. Nu era tocmai arătoasă pe dinafară, dar avea două odăi mari şi luminoase, şi era numai a lui. Chiriaşul grăbit îşi cumpărase mobilă, şi cea mai mare bucurie era să stea în odaia în care-şi adunase cărţile, puştile, pistoalele, floretele, maşina de scris, aparatele fotografice şi coliviile cu păsări de tot felul. Mai avea la dispoziţie şi o grădină întinsă, cu iarba pînă la genunchi, unde putea să tragă la ţintă şi să se joace cu Anaida, fetiţa proprietarilor, cea mai bună prietenă a lui din vremea aceea.

Cred că G. Topîrceanu n-ar fi părăsit mult timp căsuţa de pe Bunavestire dacă nu se întîmpla să plece din Iaşi prietenul Demostene Botez, lăsînd liber apartamentul din strada Ralet, unde fusese adăpostită, în 1919, redacţia *Însemnărilor literare*.

Cu cîtă bucurie s-a mutat George Topîrceanu în casa din strada Ralet numărul 7 — în casa în care trebuia, nu peste mult, să moară!

Dar pentru veşnicul chiriaş de altădată, mutatul era acum o problemă complicată şi foarte serioasă. Îşi închegase o gospodărie întreagă, şi avea mai ales cărţi, mereu tot mai multe. În vederea acestui eveniment, de care începuse a-i fi cam frică, îşi cumpărase un cufăr uriaş — „blindat", cum îi ziceam — şi cîteva lăzi suplimentare.

La această ultimă mutare, neştiind cu cine aveau de-a face, camionagiii începuseră să cîrtească :

— D-apoi bine, cucoane, cine-i fi vrînd dumneata să-ţi ridice în spinare toate „chetrele" aestea de moară ?...

Printre ei însă se nimerise unul, nu prea înalt, roş în obraz, cu picioarele arcuite şi cu o spinare din care ar fi putut ieşi, la o mai chibzuită croială, cel puţin două spinări de om voinic. Îl mai mutase pe George Topîrceanu şi-l cunoştea. S-a apropiat legănîndu-se, i-a dat pe ceilalţi la o parte cu cotul şi s-a uitat la cufărul cel mare, părăsit în mijlocul odăii goale.

— Da' mai dă-i la Doamne iartă-mă pe bicisnicii iştia, coane Topîrcene, că-s şi eu pe-aici!

S-a aplecat, a pus umărul, picioarele i s-au arcuit de credeam că or să i se frîngă, şi a ridicat singur „blindatul". George Topîrceanu a pălit :

— Puneţi mîna, oameni buni, nu-l lăsaţi! a strigat, cu spaimă.

— Ba să-şi cate de treabă, muierile dracului! a icnit cel care nu se mai vedea de sub povară, în timp ce cufărul o luă din loc, ca o broască ţestoasă cu carapace de oţel, pe două picioare strîmbe.

Cerdăcuţul a scîrţîit, treptele i s-au îndoit, dar cufărul a ajuns cu bine pe platforma camionului.

George Topîrceanu a răsuflat adînc, cu uşurare, de parcă el făcuse toată isprava aceea.

Ieşit de sub cufăr, omul ni s-a părut dintr-o dată mic şi prizărit pe picioarele lui arcuite. Zîmbea larg, scuturîndu-şi umerii, dar fără să gîfîie.

— Apoi măcar așa să mă lupt și eu cu cărțile, coane Topîrcene, că altfel n-o fost chip : nu s-o prins nici ele de mine, nici eu de ele.... Cu ce să-și cumpere cărți un om sărac ?.....

Cînd am plecat, Anaida a rămas singură în poartă cu pumnișorii la ochi. Plîngea. Își plîngea prietenul care pleca pentru totdeauna.

În strada Ralet, George Topîrceanu s-a așezat ca pentru ședere lungă.

— Cît mai stăm la Iași — îmi spunea — de-aici nu mă mai mut[1]...

Și, într-adevăr, nu s-a mai mutat.

Într-o zi de mai, prietenii l-au scos pe umeri, l-au trecut pe sub liliecii înfloriți. („Parcă au înnebunit liliecii anul ăsta, așa înfloresc !" îmi spusese cu cîteva zile înainte) — și l-au dus tocmai sus, în dealul Eternității.

La cîtva timp după aceea, m-am întors, singură, să-l caut în casa pustie.

Praf, murdărie, căldură, parfum vag de levănțică amestecat cu miros de lumînări arse.... Perdelele, smulse sălbatic cu galerii cu tot, lăsaseră în pereți spărturi sinistre. O muscă speriată s-a repezit pe ușă afară, la soare și lumină. În odaia de baie, într-un colț, un morman de gunoi adunat sub mătură : hîrtii, hîrtii...

M-am aplecat asupra lor... Cît era de cînd fusesem împreună la un film cu niște „peticari", care-și căutau norocul prin gunoaie ?...

Acolo am găsit, aruncate ca niște rămășițe netrebnice, însemnări făcute de mîna celui plecat pentru totdeauna, reviste și ziare cu semnătura lui, manuscrisul lui *Bimbirițichel* cu prima pagină lipsă, cîteva scrisori, o fotografie.....

---

[1] Oricît ar părea de curios incorigibilul ieșean se gîndea să-și părăsească totuși, „spre bătrînețe", orașul adoptiv. Visa o căsuță cu grădină la marginea Bucureștiului, unde să citească și să scrie în liniște și de unde să nu ieșim decît o dată pe săptămînă : „Să cutreierăm librăriile, să mergem la cinematograf și să ne plimbăm la șosea"... (n.a.).

Le-am adunat pe toate, le-am șters de praf, le-am netezit cu palma pe tăblia ferestrei, apoi le-am făcut sul și le-am strîns la piept, cu sentimentul dureros, dar mîngîietor, că am îndreptat o cît de neînsemnată parte dintr-o sfîșietoare injustiție.

„BUSTUL MEU"

Era un bust de ghips ușor îngălbenit, care căpătase cu vremea luciul aristocratic al fildeșului. Dar George Topîrceanu nu putea să-l sufere, în primul rînd pentru că.... purta mustăți.

I-l făcuse fratele lui, sculptorul Ion Mateescu, la București. Și niciodată n-am înțeles de ce îl mai cărase la Iași și nu-l lăsase acolo, la vreo „doamnă Șvarț" oarecare, să-l răstoarne cu cotul „cînd o veni să-i măture-n odaie".

Însă în ciuda antipatiei fățișe a lui George Topîrceanu pentru acel „alter ego fără ochelari", care-l arăta cu cel puțin zece ani mai în vîrstă, bustul avea multe din trăsăturile caracteristice ale modelului: fruntea dreaptă și largă („da, dar de ce mi-a tras peste tîmplă șuvița asta — și încă buclată! — de bărbier?... "), urechea mică și frumos tăiată („ca a lui Byron"), linia ascuțită și ușor proeminentă a maxilarului inferior și gura cu colțurile umflate, ca de copil supărat.

Cînd s-a mutat în casa de păpuși de pe stradela Universității, George Topîrceanu a constatat cu încîntare că bustul n-avea loc în odaie.

— Nu încăpem amîndoi. Unul din noi trebuie să plece : ori el, ori eu...

Și cum, la mutat, bustul lunecase de la picioarele birjarului și căzuse cam de sus pe bolovanii străzii, alegîndu-se din această aventură fără o jumătate de nas, a fost instalat în cămăruța de lemne, unde-i ținea din cînd în cînd tovărășie cîte-o cioară rebegită, cîte-un cățeluș sau un pisoi lepădat, aduși de stăpîn în refacere.

Intr-o zi m-am pomenit că mi-l aduce plocon. Parcă-l văd coborîndu-se din trăsură, cu invalidul în brațe.

— Închipuiește-ți că la mine n-am nici măcar unde-l arunca! Lada de gunoi a nemțoaicei e cît o cutie de tutun Macedonia. Aruncă-l tu. . . .

Dar cum aș fi putut să-l arunc? Spălat cu apă și cu benzină, ras cu cuțitașul, ca să dispară amintirile colocatarilor prea puțin reverențioși din cămăruța cu lemne, l-am așezat pe colțul biroului — cam pieziș, să nu i se vadă nasul beteag.

Cînd, peste cîteva zile, a venit la noi și l-a găsit la loc de cinste, George Topîrceanu s-a încruntat, dar n-a zis decît atît:

— Adă-mi, te rog, cheia de la pivniță.

Pivnița noastră e adîncă, cu trepte înalte de stejar. George Topîrceanu a așezat bustul pe pragul de sus, apoi, cu o lovitură bine calculată, i-a repezit un picior în ceafă. Am închis ochii, să nu văd ce se întîmplă, dar am auzit victima rostogolindu-se pînă jos, din treaptă în treaptă, și sunînd a gol. Vesel, George Topîrceanu s-a coborît să-i „constate decesul". Ghipsul însă rezistase, bustul nu era decît contuzionat. Mai cîrn încă decît înainte, semăna leit cu prietenul de mai tîrziu al modelului, criticul Bogdan-Duică.

Operația s-a repetat de cîteva ori la șir, pînă cînd din bietul „cap de studiu" n-a mai rămas decît o grămăjioară de cioburi gălbui.

— Mai pune-l pe birou, dacă-ți dă mîna! mi-a spus rîzînd George Topîrceanu, aprinzîndu-și, satisfăcut, o țigară.

Dar seara, după plecarea lui, m-am coborît singură în pivniță. Dintre cioburile risipite am cules o bucată mai întreagă, care păstra încă, intacte, o ureche, o tîmplă (cea fără șuviță), ceva din ovalul feței și surîsul.

Am învelit bucata în hîrtie, am legat-o cu sfoară și am ascuns-o într-un fund de sertar. Celelalte cioburi le-am adunat pe făraș, fără să mă mai uit la ele, dar nu le-am aruncat la gunoi: le-am îngropat.

Cînd i-am spus, George Topîrceanu a rîs.

— Nu le-ai pus cumva și cruce ?.... Tare mai ești prostuță !

Totuși, povestea bustului nu s-a terminat atunci.

George Topîrceanu a plecat în război, a căzut prizonier, a stat doi ani în Bulgaria, s-a întors... Anii treceau. Nu-mi mai aminteam de bust decît cînd găseam în sertar, la scuturat, pachetul cu bucata de ghips.

Iar peste douăzeci și unu de ani de la moartea bustului, a murit și modelul.

La vreo lună după aceea, fratele lui a venit la mine.

— Mi s-a comandat bustul... I-am luat atunci masca, dar nu-i destul. Împrumută-mi-l, te rog, pe cel vechi.

N-am avut încotro și i-am mărturisit adevărul, care, bineînțeles, nu i-a făcut plăcere. Am scos apoi din sertar bucata veche de ghips : o ureche perfectă, o tîmplă luminoasă, ceva din ovalul feței și surîsul tînăr...

Mi-au dat lacrimile.

— O iau, s-a hotărît sculptorul. Oricum, e ceva... viu.... Mulțumesc.

Curînd am plecat la București, chemată de Mihail Sadoveanu și de Editura „Cartea românească" să mă ocup de *Postumele* lui G. Topîrceanu, amenințate să apară într-o redactare de-a dreptul jignitoare pentru memoria celui dispărut. Acolo m-a ajuns invitația la solemnitatea dezvelirii bustului din grădina Copou.

Nu m-am dus. Aveam de lucru pentru el. Și apoi, țineam ca atunci cînd „ne vom revedea" să fim singuri.

L-am întrebat pe Mihail Sadoveanu, cînd s-a întors da la Iași :

— Seamănă ?

Marele prieten al prietenului meu a zîmbit, cu acel zîmbet de subțire ironie, pe care l-aș numi „albastru" :

— Da, seamănă... cu Voltaire !

Peste o lună, la Iași, urcam dealul Copoului cu un mănunchi de garoafe roșii în brațe.

Era dimineață, devreme, și grădina era pustie. Îmi bătea inima. Pe albul zăpezii fără pîrtii se înălța soclul de marmură cărămizie, frumos proporționat, iar pe soclu — Voltaire!

Avusese dreptate Mihail Sadoveanu. Bronzul acela n-avea nimic din trăsăturile caracteristice ale modelului. Ținuta nefirească a capului — de vină fusese, fără îndoială, masca mortuară, nasul subțire și prea detașat, ochii duși în fundul orbitelor, zîmbetul strîmb... Nici măcar urechea nu mai era a lui. În schimb, apăruse la loc de cinste „șuvița de bărbier", frumos ondulată, care-i compromitea acum delaolaltă și pe George Topîrceanu, și pe Voltaire....

Am luat de pe soclu mănunchiul de garoafe roșii și m-am întors, călcînd de-a dreptul prin zăpada pînă mai sus de genunchi, să prind tramvaiul spre cimitir: acolo, cel puțin, știam că le pun pe mormîntul lui...

În timpul războiului, bustul lui George Topîrceanu a dispărut și el, ca multe alte busturi de bronz din Iași. Mărturisesc că nu l-am regretat deloc.

Ani la șir, soclul a rămas gol. Din cînd în cînd — răzbunarea postumă a „Ciorii" — cîte o consoră de-a ei poposește acolo, neagră și încruntată...

ÎNCHEIERE

După ce am scris despre cei cîţiva puţini „prieteni ai mei scriitori", cred că ar fi necesar să adaug cîteva cuvinte şi despre mine — deşi am impresia că nu-mi sînt şi nu mi-am fost niciodată o prea bună prietenă... De data aceasta, însă, îmi recunosc şi eu o oarecare importanţă : aceea de a fi oarecum, şi nu numai prin faptul de a le fi scris, personajul central al acestor amintiri.

Şi apoi, sînt unele relatări a căror semnificaţie mă depăşeşte şi pe care, dacă nu le-aş spune, n-ar avea cine să le mai spună după mine. Nu e vorba de date biografice (pe acelea să le caute cine-o avea nevoie de ele !) ci de unele împrejurări care m-au împins pe un anumit drum şi de pecetia pe care au pus-o, de la început, asupra vieţii mele.

M-am născut şi mi-am trăit cei dintîi ani ai copilăriei la ţară, lîngă Roman, pe malul Moldovei. Şi cred că prima mea amintire conştientă a fost sclipirea orbitoare a cerului sfărîmat în nenumărate cioburi peste întinsul apelor acelui rîu.

Cînd m-am făcut ieşeancă, n-aveam decît patru ani. E drept că multă vreme după aceea ne-am dus cu toţii, în fiecare vară, într-o vastă birjă cu două gloabe deşelate şi cu clopoţei, la Miclăuşenii Romanului, să vedem o străbunică oarbă. Toţi, adică : mama, cu văl trandafiriu peste pălărie, tata, cu manta şi şapcă albe de doc, suro-

rile gătite și spășite, fratele meu cu bicicleta, cînd înaintea, cînd în urma noastră și cînd pe capră, lîngă birjar — și eu pe scăunaș, cu motanul cel roș în brațe...

Nu știu unde găsea tata nadișanca aceea neverosimilă, că pe străzile Iașului nu mai circulau de mult asemenea vehicule, după cum nu înțeleg de ce făceam drumul acela cu trăsura și nu — cum ar fi fost mai ușor, mai firesc și mai puțin costisitor — cu trenul. Poate că părinții mei erau și ei, în felul lor, poeți... O, acum sînt sigură de asta !

De-atunci mi-a rămas în suflet căldura potolită și dulce a peisajului romașcan. Mi-e drag Iașul — dar nicăieri nu mă simt mai la largul meu, mai acasă la mine decît acolo, pe valea Moldovei și a Siretului, care-și înseamnă drumul cotit prin zăvoaie cu o dîră alburie și scămoasă de ceață...

Așa am intrat în viață, simplu și fericit.

În literatură am intrat mai greu.

Ucenicia mi-am început-o destul de devreme. Prin clasa a doua de liceu aveam deja un caiețel secret, cu tartaje de piele, plin cu stihuri în care cîntam de preferință... Oltul, pe care nu-l văzusem niciodată și, bineînțeles, dragostea, pe care o cunoșteam tot atît cît cunoșteam și Oltul...

Cînd m-am făcut mai mărișoară, a început să mă scormonească viermele ambiției. O colegă, care visa tot timpul și nu învăța niciodată, mi-a mărturisit în mare taină că numele unui poet cu oarecare trecere nu era decît pseudonimul ei... I-am făcut regulat temele la latină și la franceză timp de un an de zile, pînă cînd am cunoscut, întîmplător, pe poetul cu pricina. Atunci, i-am întors colegei mele spatele și „am lăsat-o" corigentă la latină și la franceză !

Dar profesoara de limba română îmi dădea curaj, fără să-mi știe meteahna, iar printre cunoscuții familiei se nimerise și o scriitoare : purta ochelari cu hulube groase pe după urechi, pantofi bărbătești cu tocuri late și avea chiar o umbră de mustăcioară. Se așeza pe scaun picior peste picior, își aprindea țigara și începea :

— Noi, intelectualele...

Știam că are trei copii dezmățați, că bărbatul ei spală vasele și-i cîrpește ciorapii și că, după ce pleca ea, mama răsufla într-un anumit fel, ușurată. Da, dar publica... Și adică de ce ea să publice și eu nu?

Așa că, într-o zi am transcris din caietel o poezie de dragoste de patru strofe și, iscălind-o cu trei steluțe, de frica directoarei, am trimis-o de-a dreptul la *Viața românească*.

Doamne, cum am așteptat numărul următor al revistei! Era tocmai în timpul tezelor pe ultimul trimestru... În sfîrșit, iată-l în vitrină. L-am cumpărat și, strîngîndu-l la piept sub pelerina de uniformă, am alergat acasă. Dar cele trei steluțe nu erau nicăieri. Am cercetat sumarul, nume cu nume. Printre cele cunoscute, unul nou : Otilia Cazimir. Am aruncat revista :

— De unde dracul a mai ieșit și asta? Așa au altele noroc...

Și, furioasă, m-am apucat să învăț teza la matematică.

Peste cîteva zile, într-o duminică, am răsfoit revista, să văd și eu ce scrie noua colaboratoare a *Vieții românești*. Și abia atunci am descoperit că „Otilia Cazimir" eram eu.

Am aflat, mai tîrziu, ce se întîmplase.

Versurile simple ale elevei de liceu (care-l citea pe Byron și era îndrăgostită de Alfred de Vigny!) le plăcuseră celor din redacție. Și, probabil ca să se distreze, domnul Ibrăileanu și Mihail Sadoveanu au inventat pentru începătoarea necunoscută un nume — un nume mai anonim încă decît cele trei steluțe. Domnul Ibrăileanu i-a dăruit numele de familie al primei lui iubiri — o domnișoară Cazimir, de care fusese îndrăgostit pe cînd era copil — iar Mihail Sadoveanu o botezase „Otilia", după același criteriu pur sentimental...

În ciuda acestui debut fericit, relațiile mele cu *Viața românească* au rămas mai mult oficiale. Chiar după ce n-am mai avut a mă teme de directoare, treceam rar pe la redacție. Dar am avut fericirea să mă bucur de prietenia cîtorva din cei de acolo : în primul rînd de a nașilor mei literari, și apoi — și mai ales, — de a lui George Topîrceanu.

Și acum, după ce am scris despre acești mari prieteni ai mei și despre alții, mă gîndesc la tot ce port în suflet nespus și nescris...

Pînă în ultima lui clipă conștientă, în noaptea aceea cumplită de dinaintea sfîrșitului, George Topîrceanu mi-a vorbit despre *Minunile sfîntului Sisoe*, operă care a rămas, din nefericire, neterminată. Era atît de slăbit, încît nu mai putea articula distinct silabele. Nu înțelegeam tot ce-mi spunea, și el grăbea să-mi spună tot : își făcea testamentul literar. Un testament nescris, doar șoptit la ureche... Mîna fierbinte și subțire tremura de nerăbdare în mîna mea. Din cînd în cînd mă întreba, mai mult cu ochii mari și speriați decît cu glasul :

— Înțelegi ?...

Îi răspundeam :

— Da... Fii liniștit.

Și iarăși desprindeam, din năvala vorbelor înfrigurate :

— Ascultă, tu... la capitolul al doilea, știi, acolo unde...

Dar unde e scriitorul care-a ajuns să spună tot ce-a avut de spus, și n-a murit cu regretul dureros că, plecînd, duce cu el ceea ce ar fi fost mai de preț în opera lui ?

ALBUMUL CU POZE

CUVÎNT ÎNAINTE

către micii mei cititori

În cartea aceasta eu n-am să vă mai spun poveşti închipuite, cu Baba-Iarna, cu gîze şi cu flori. Unele din întîmplările pe care le citiţi le-am scris mai demult, pentru alţi copii, altele le-am scris acum, pentru voi. Să ştiţi, însă, că toate sînt adevărate.

Lisuca, fetiţa care a plîns amar cînd „Miaulica“ ei a prins un şoricel, a trăit într-adevăr — numai că astăzi e doctoriţă... Pe la schiturile noastre moldoveneşti am întîlnit multe „fete de mănăstire“, de obicei orfane sau copile de oameni săraci care erau bucuroşi să le dea „la ascultare“ pe lîngă cîte o măicuţă, ca să scape de grija lor. Pe Chiţa mea am cunoscut-o la Agapia. O chema altfel, însă, aşa cum v-am povestit, şi-a ascuns cocoşelul sub cerdac de frică să nu i-l taie maica şi mi-a cîntat, plîngînd, de dorul frăţiorului de acasă.

Într-o zi ploioasă am văzut murind un căluţ zdrobit de tramvai. Povestea nu e veselă şi eu n-am putut uita durerea omenească şi resemnarea blîndă din ochii lui. De aceea vreau să ştiţi şi voi că pe animale le doare moartea, ca şi pe noi.

Pe „Tache cel mititel", tocmit de maică-sa argăţel la o curte boierească numai ca să pună mîna pe lefuşoara lui, l-am cunoscut bine, ba chiar aş putea spune că am fost prieteni. Iar dacă Tache s-a încăpăţînat şi nu i-a dat maică-sii, nici mort, bănişorii munciţi de el, mulţi,

foarte mulți alți copii au muncit din greu, ani de-a rîndul, pe la uși străine, fără haine, fără învățătură și fără nici o bucurie.

L-am cunoscut și pe „voinicul" Lupan, cel care s-a dat pe gheață cu pantofii mamă-sii, rupîndu-le tocul și spărgîndu-și tăblița. Cît despre David cel mic, negustorașul din *Coapte, gata coapte!...*, care „trăgea oblonul" la prăvălia lui închipuită numai cît auzea vorbindu-se de studenți, nu era singurul copil de evreu care cunoștea bine obiceiurile vremii...

Poate povestirile pe care vi le spun acum, mai curînd triste decît vesele, sînt mai mult pentru oamenii mari decît pentru copii. Eu însă aș vrea să le citiți și voi, ca să vă dați seama cum trăiau copiii săraci de altădată, și să învățați a prețui așa cum se cuvine viața pe care aveți norocul s-o trăiți — liberă, îmbelșugată și fericită.

Prietena voastră,
Otilia Cazimir

FATĂ „DE MĂNĂSTIRE“

NIȚĂ

Se aude foșnind sub cerdacul chiliei și, din desișul încîlcit al hameiului, se ivesc întîi două mîini mititele și pîrlite dibuind pămîntul, apoi un smoc de păr ieșit de soare. În urma lor alunecă pe iarbă un trup subțire și iute, de zvîrlugă.

— Ce cauți acolo, dihanie ?

Fetița se lipește de pămînt. Ridică doar capul, cu tot părul în ochi.

— Oi, ce m-am spăriet ! Gîndeam că-i maica...

Și rîde pînă la urechi de fericire.

E Chița, „fată de mănăstire“. Cu fusta creață, lungă pînă la glezne, cu picioarele goale în papuceii de șiac călugăresc, se țese toată ziua prin ogradă, după treburi. Și de cîte ori trece prin fața cerdacului, înalță spre mine ochii ușor încrucișați și nasul adus ca un pliscușor — și rîde. Rîde chiar cînd nu-s în cerdac : atunci își aduce aminte de mine. Sîntem prietene.

S-a ridicat și-și scutură de colb coatele polcuței și genunchii.

— Am avut olecuță de treabă în cotlonu meu...

Numai eu cunosc taina „cotlonului“ ei. După perdeaua aspră de hamei, între gura beciului și scara cerdacului, e un fel de ocniță în care nu se pot strecura decît mîțele și Chița, pe brînci. Fetița și-a văruit pe furiș palatul ei neștiut de nimeni, l-a împodobit cu un țol rupt și cu un scăuieș meșterit dintr-o lădiță de zahăr, a bătut în cui o icoană mică, mîncată de cari, și-și ține

acolo păpușa de petică, bocceaua cu „codițe", o minge spartă, o ceașcă știrbă și fel de fel de lucrușoare despre care nu se prea poate ști ce vor fi fost pe vremea cînd erau întregi.

— Mă lași să vin sus, la matale? C-am să-ți spun una...

Papuceii fîșîie pe scînduri domol, călugărește. Chița vine, pieptănîndu-și cu degetele părul zbîrlit.

— Na, că iar mi-am prăpădit cordicuța! De-acu să vezi iar huiet...

Își trece părul pe după urechi, îndesat.

— Am să las să-mi crească cozi, că nu mai este chip. Că așa, veșnic îs buhoasă și mă bodogănește maica... Și cînd am să fiu și eu maică, tot cu cozi am să mă port. Că tare-s hîde maicile rătezate!

— De ce vorbești așa, Chițo? Maicile-s frumoase...

Chița mă privește pe la coada ochilor.

— Da' matale le-ai văzut cum arată cu capul gol?

— Nu le-am văzut.

— Apoi nici să le vezi, că te spării! Maica Glafira parcă-i o capră și maica Filofteia parcă-i un gînsac... Eu am să mă port cu cozi, ca măicuța Epraxia. Tare-i frumoasă maica Epraxia! Mie are să-mi zică Macrina, ori Minodora, ori Melania...

— Nu te cheamă Paraschiva?

— Nu, mie-mi zice Măriuca. Frumos nume... Da' avea mămuța o purcică, una Chița, și mi-o zis și mie așa, că-s mîncăcioasă...

Își azvîrle capul pe-un umăr și, mînioasă, mă ia martoră cu sila:

— Da' cum să nu mănînc, dacă veșnic mi-i foame?

Se apropie de mine alintîndu-se, ca o pisică, de stîlpul cerdacului.

— Știi ce te-aș ruga eu... Dac-ăi auzi la noapte cîntînd, să nu spui nimica maicii.

— Cine să cînte?

— Niță... Că l-am prins și l-am ascuns în cotlon.

— Care Niță?

— Cucoșul... Că vrea maica să-l taie mîine, de Sînt-Ilie, și să-l facă mîncare cu pătlăgele. Și eu nu vreau, că-i cucuiet...

Chiţa se uită la mine jalnic, şi colţurile gurii îi tremură a plîns.

— Nu te teme, Chiţo, că n-am săi spun.

— Că, să vezi matale — mă lămureşte fata — o scos Bogheta nouă puişori. Da' cînd cu ploaia ceea de la Sîmpetru, i-o bătut cheatra şi i-o omorît. Numa Niţă o scăpat, că s-o vîrît sub lemne. Îi drept că o rămas el cam tehui de-atunci. Că umblă cît umblă, şi numai ce-l vezi c-o ia razna într-o parte, de parcă-i bat... Da' ce-i el de vină, săracu, dacă l-o bătut cheatra-n cap ?... De-aceea l-am şi botezat eu Niţă, că este unu la noi în Filioara, Niţă a' Petrei, care umblă aşa, tot de-a curmezişul drumului...

Şi Chiţa îmi arată cum umblă Niţă al Petrei pe uliţele Filioarei.

— Da... Şi-acuma maica vrea să-l taie. Şi sora Frăsîna zice că are să-mi deie mie maiul şi rînza, să le mănînc fripte pe cărbuni... Da' cum să mănînc eu maiul şi rînza lui Niţă ?...

— N-ai decît să nu le mănînci !

Chiţa se înfige înaintea mea, deznădăjduită şi pusă pe sfadă :

— Da' cum să nu le mănînc, dacă mi le dă — fripte ?...

CU MINGEA

Stăm amîndouă de vorbă pe o buturugă, în marginea pădurii. Chiţa pare ostenită.

— Azi o spălat lînă, zice.

— Cine-a spălat lînă ?

— Ele... şi amarnic m-o mai foit !

„Ele" sînt maicile. Cînd e supărată, Chiţa nu le spune pe nume.

Din pădure coboară *Fraülein* cu Minica. Nemţoaica merge înainte, grăbită, ţeapănă şi încruntată. Fetiţa abia se ţine după ea, ducînd în mîinile ei mititele o minge cît un bostan. Se împiedică de o rădăcină, şi mingea, slobodă, o ia în salturi la vale, spre pîrău.

Dar mai iute decît mingea, zvîcnește Chița : a ajuns-o drept pe malul apei, și acum o aduce la deal, mîngiind-o ușurel cu vîrful degetelor :

— Că tare-i mîndră și ochioasă, draga mamei !

Minica rîde și spune nu știu ce pe limba ei nedeslușită încă. Apucă mingea cu amîndouă mîinile — și iar o scapă. Chița iar i-o prinde și i-o aduce. Fetița rîde tare, în hohote măruntele și dulci, apoi aruncă mingea la vale, de data asta înadins. Iar Chița aleargă înfierbîntată de joacă.

— Știi că nu e permis la tine joci cu cupii strein ! strigă *Fraülein*, cu glas de papagal răgușit. *Ganz verboten !*

— Șoacăța dracului ! se răzbună Chița printre dinți, așezîndu-se îndesat lîngă mine, pe buturugă.

Fraülein culege cu demnitate mingea din iarbă și i-o aduce fetiței. Dar fetiței nu-i mai trebuie mingea, ea pe Chița o vrea. Bate din picioare și țipă ca o muzicuță, scuturîndu-și moțul din creștet.

— Lasă-le să se joace, *Fraülein*, pe răspunderea mea... Fata e curată și cuminte.

Nemțoaica s-a înduplecat. Se așază pe o bancă, își potrivește cu grijă fustele în jurul ei, apoi își ridică romanul pînă în dreptul nasului — și nu mai știe nimic.

Jocul a reînceput. Dar în curînd Minica rămîne pe dinafară. Chița se învîrte în jurul mingii, o prinde, îi face vînt și se înșurubează după ea, sus, tot mai sus. Fusta creață i se ridică pînă peste genunchii goi — și ea habar n-are. Își pierde un papucel — nici nu bagă de seamă. În jurul ei s-au adunat toți copiii de pe pîrău.

— Prinde-o Chițo !

— N-o lăsa, Chițo !

— Stai, Chițo !

— Nu te da, Chițo !

Iar Chița parcă-i nebună. Cu părul în vînt, cu brațele ridicate, nici nu mai atinge pămîntul. Jocul ei începe să aibă un tact precis. Nu se mai joacă : dănțuiește. Obrajii îi ard, și ochii, ca două linioare piezișe, strecoară din cînd în cînd cîte o privire sălbatică. Acuși are să și chiuie...

Însă larma se curmă fără veste. Prin liniștea neașteptată țipă un hultan, iar pîrăul parcă se mută, din marginea pădurii, lîngă noi.

Izbită de tăcere ca de un zgomot, Chița se oprește din joc cu mingea strînsă la piept, nedumerită.

Peste capetele copiilor s-a înălțat făptura lungă și strîmbă a maicii Achilina. Ochii crunți sub stuful cenușiu al sprîncenelor o țintuiesc locului pe vinovată, iar glasul de talangă dogită pornește rar și apăsat :

— Călugăriță ești tu, blăstămato !

„Călugărița“ așază mingea jos, binișor, de parcă se teme să n-o vatăme, și începe să-și caute cu ochii prin iarbă papucelul pierdut.

— O „fată de mănăstire“ nu se cuvine să se joace ! aruncă maica spre mine cu dojană, dar fără să mă privească, deșirînd cuvintele ca pe niște pietre colțuroase.

— O „fată de mănăstire“ nu se cuvine să se joace ! mai aruncă o dată, spre Fraülein.

— Iar tu, zăludo, du-te acasă... că mai vorbim noi acuși !

Chița trece pe lîngă mine smerită, cu ochii în pămînt, călugărește. Dar la colțurile gurii rîsul i se zbate încă. E fericită că s-a jucat. Și la ea fericirile țin mult, ca bomboanele din care mușcă numai cîte-o bucățică. Și nu le uită. Mai curînd își uită necazurile, că îndată îi vin altele în loc...

Prin pulberea dulce a începutului de toamnă, se duc acum amîndouă : fetița înainte, măruntică și umilită, călugărița în urmă — înaltă, strîmbă și neagră ca o pasăre de pradă.

„CEL MIC“

Sîntem singure acasă. Am ieșit cu lucrul pe cerdac. Cînd se aud pași pe drum, Chița împunge, serioasă, în bucățica ei de etamină. Lucrează pentru maică, cu lîna scămoșată, „din vechi“, o pernă, pe cîmpul violet al

căreia stă o pasăre verde pe o creangă roşie şi ciuguleşte cireșe albastre. Coase stîngaci, ţinînd acul cu toate degetele, şi se înţeapă mereu.

Cînd nu se aude nimic, Chiţa scoate de sub polcuţă un ghemotoc de petici înfăşurate pe un băţ: păpuşa.

— Și îţi place ţie la călugărie? o întreb, ca s-o stîrnesc la vorbă.

— Ei, place!... Da' ce era să fac? Că dacă o murit tătuţa, o adus mămuţa *maştihoi* [1] în casă, că nu mai dovedea, vadană şi cu atîtea ploduri... Acu, cele mari se cheamă că fac treabă. Da' pe mine, ce? Era să mă hrănească de pomană? Ș-atunci m-o luat „la ascultare" maica Achilina, că-i oleacă de cimotie cu mămuţa...

— Și-i bună maica Achilina?

Fetiţa mă săgeteză pe la coada ochiului. Nasul i se mişcă iepureşte, dar răspunde spăsită:

— Dă, îi bună... numa că a dracului mă huieşte! Și nu mă lasă nici să joc, nci să cînt... Că eu ştiu o grămadă de cîntece de pe la noi, cîntece frumoase „de lume", nu de-astea călugăreşti, fornăite... Da' de bună, îi bună maica: mi-o făcut paltonaş de şiac din rasa cea veche a sorei Frăsîna, şi rochiţă de cit, şi ciuboţele cu şireturi... Și la toamnă mă dă la şcoală, că-s mare, am împlinit şapte ani. Am să învăţ a scrie. Și am să scriu acasă, să-ntreb de „cel mic"...

Rămîne pe gînduri, ca un om mare. Apoi mă întreabă:

— Matale ce gîndeşti? Oare-o fi mergînd în picioare?

— Cine?

— Cel mic.

— O fi mergînd... ştiu eu?...

Chiţa îşi leagănă pe genunchi ghemotocul de petic.

— Iaca, aista-i cel mic... Mîine-poimîine îi face mama iţari şi cămeşuţă cusută cu arnici...

Păpuşa dă din cap şi se uită la „mamă" cu ochii ei mari, de creion chimic.

---

1 Maştihoi — tată vitreg (n.a.).

— Îl cheamă Vasile... zice dulce fata.

— Și ți-e dor de el, Chițo?

— Dor... că eu îl înfășam, eu îl scăldam, eu îl adormeam...

Se aud glasuri pe drum. Chița îl vîră pe „cel mic" sub polcuță și coase un timp cu vrednicie.

— Oi, că iar m-am împuns!

Își suge degetul, apoi lasă lucrul pe genunchi și oftează bătrînește, cu glas.

— De ce oftezi, Chițo?

— Mă gîndesc la „cel mic"... Oare cum mi-ar zice el acuma? Cînd eram acasă, îmi zicea mamă...

Își azvîrle capul în sus cu un fel de mîndrie și de răutate parcă:

— Că mie îmi zicea mamă, nu mămuței!

Și într-un tîrziu, aplecată peste etamina ei, începe să cînte îngînat, cu glas tremurat și ușurel:

Și cînd ți-o fi mai dor de mine,
Să strigi copilu pe nume:
Vin' la maica, măi copile,
Vin' la maica, măi Vasile...

ÎN PĂDURE

Fetița a intrat pe nesimțite în liniștea și răcoarea pădurii înalte de brad. Cărarea, moale și lunecoasă, e așternută cu ace ruginite de cetină. Din umbra umedă se uită urît la fetiță ciuperci grase, cu căciuli mari, cafenii. Se uită urît... Și trei păsărele cenușii, cît nucile, cu codițele date pe spate, sar dintr-un tufiș într-altul și fac atîta larmă, de parcă toată pădurea ar fi numai a lor. Un sturz de poleială trece peste vîrful brazilor. Acolo, sus, e lumină și cald. Aici, jos. e umbră și răcoare.

Fetiței parcă începe să-i fie frică. Dacă s-ar întoarce?... Doar i-a spus de-atîtea ori măicuța-bătrîna:

— Bagă de seamă să nu te rătăcești prin pădure, c-apoi...

I-a spus chiar și o poveste cu o fată care s-a rătăcit așa. Dar aceea își umpluse buzunarele cu cenușă, ca s-o împrăștie de-a lungul drumului, pe cînd ea nu și-a luat nimic...

A trosnit o creangă. Fetița tresare și întoarce capul. E un cîine străin, un dulău roșcat și clăpăug. De unde s-o fi luat după ea și ce-o fi vrînd? Își scutură urechile, strănută, dă din coadă și i se uită drept în ochi. Vrea să meargă cu ea. Asta vrea, nici vorbă.

Și ce bine i-ar prinde un tovarăș la drum! Dar măicuța-bătrîna i-a spus să se ferească de cîini, că s-ar putea să fie turbați.

— Haide, pleacă... marș!

Dulăul o privește nedumerit și parcă nu-i vine a crede că-l alungă. Totuși, rămîne în urmă, așezîndu-se pe coadă în mijlocul cărării.

— Am scăpat !

Dar, furișîndu-se pe sub brazi, cîinele s-a luat după fetiță. Cînd se oprește ea, se oprește și el, uitîndu-se după cîte-o pitulice ori cercetînd cu luare-aminte vreo tufă de ferigă. Iar cînd pornește ea, pornește și el.

Au ajuns într-o poiană cu iarba măruntă bătută în flori de fragi și-n păscuțe cît fulgii de omăt. O gheonoaie bearcă ciocănește într-un putregai : toc-toc-toc... Și o gaiță verde trece grăbită pe sus, certîndu-se cu nu știu cine.

Deodată, pe un ciot de brad zvîcnește o veveriță castanie, cu guleraș alb la gît și cu coada pămătuf. Întinde spre fetiță un căpușor de șoarece și parcă se miră de ceva. Poate că o întreabă :

— Ce cauți tu, măi pui de om, în împărăția mea ?

Însă dulăul cel roș a prins de veste și, dintr-un salt, ajunge sub bradul cu veverița. Speriată, sălbătăciunea cea mică se aruncă pe alt brad, apoi pe altul...

— Ca la circ ! se bucură fetița.

Cîinele se ia după veveriță, fetița se ia după cîine. Veverița trece din brad în brad, ușoară de parcă plutește, și goana ei abia dacă trezește un foșnet dulce printre crengi. Dulăul aleargă după ea schelălăind, se repede în sus răsucindu-se și mușcă, de ciudă, copacii. Iar ecoul îi răspunde de pretutindeni, de parcă toată pădurea ar fi plină de cîini.

Fetița aleargă rîzînd în urma lor : așa joacă mai zic și eu ! Nu ca în ogradă la măicuța-bătrîna, unde n-ai voie să calci decît pe cărare și unde „nu șade frumos" să sai în sus ori măcar să rîzi în gura mare...

Deodată, se face liniște. Veverița s-a mistuit pe undeva, prin vreo scorbură. O creangă subțire se leagănă încă și ecoul mai hohotește o clipă într-un fund de rîpă. Dulăul ocolește copacul, apoi rămîne cu o labă ridicată și cu ochii în ochii fetiței.

— Unde mi-i jucăria ? o întreabă.

— Caut-o ! îi răspunde ea, ca să-i facă în ciudă.

Apoi se uită în jurul ei. Drept în faţă, e o rîpă cu brăduţi strîmbi şi cu tufe încîlcite de mure. Acolo, în fund, cîntă domol o şuviţă de apă. Pădurea e deasă, umbra verzuie şi umedă. Şi nici o cărare, nicăieri...

— Gata, m-am rătăcit !...

Dacă vine ursul după mure ? Dacă iese din vreun desiş muma-pădurii, cu un hrib la ureche în loc de floare, s-o înşface la subsuoară ca pe-o bocceluţă şi s-o ducă în bordeiul ei subpămîntean, plin cu tot soiul de lighioane pe care va trebui să le slujească mai rău decît pe maica Tomaida ?

Pe obrajii fetiţei alunecă lacrimi mari şi tulburi. Nu şi le şterge cu batista, aşa cum a învăţat-o măicuţa-bătrînă : parcă ursului şi mamei-pădurii le pasă dacă se poartă cuviincios ori nu !

O răsuflare caldă îi atinge mîna. E dulăul cel roş.

— Dacă nu te luai tu după veveriţă, nu ne rătăceam ! îl ocărăşte fetiţa, întorcîndu-şi pe dos buzunarul fustei ca să-şi caute batista.

— Na, că mi-am prăpădit şi basmaua din pricina ta !

In liniştea aţipită a pădurii răzbesc glasuri aspre, şi printre trunchiurile drepte se zăresc trei oameni bărboşi. Doi duc pe umeri topoare, al treilea o traistă goală într-un vîrf de băţ. Vorbesc tare despre o femeie din sat, una Marina lui Ion al Păvălăcheoaiei, împotriva căreia se arată a fi grozav de porniţi tustrei.

Fetiţa simte cum i se moaie genunchii. Se lipeşte de un brad şi închide ochii : măcar să nu-i vadă.

— Poate că nu m-or dibui...

Dar cîinele cel roş mîrîie a om rău, se aşează voiniceşte în faţa ei şi începe să latre îndîrjit.

Oamenii îşi cată de drum, vorbind înainte despre Mărina lor. Numai cel cu traista întoarce spre cîine obrazul întunecat şi-i aruncă, printre dinţi, un scuipat şi o vorbă proastă.

— Ce-o mai fi fost şi asta, măi Cuţu ? întrebă fetiţa.

Dulăul se uită la ea şi ridică o ureche clăpăugă. Se bucură, pesemne, că i-a spus pe nume.

— Da' pe tine cum te cheamă ? întreabă ochii lui.

— Pe mine mă cheamă Taliţa... îs „la ascultare"

la maica Tomadia de pe pîrău... Da' eu numai cu măicuța-bătrîna mă împac, că-i milostivă și bună. Nu te uita că-s mărunțică, la Sîmpetru împlinesc șase ani... Vorba-i ce ne facem noi acuma ?

Dulăul adulmecînd în vînt, înaintează cîțiva pași, se oprește... Parcă-i spune :

— Ia-te după mine, nu te teme !

Și pleacă amîndoi, el înainte, ea după el. Drumul e lung și cu ocoluri, tufișurile-s numai spini. Pe fată încep s-o doară picioarele. S-ar opri, măcar să-și scuture cetina și pietricelele din papuci.

— Că doar nu dau turcii... bombănește, ca maica Tomaida.

Dar cîinele e grăbit. Se uită la ea peste umăr.

— Hai, că ne-apucă noaptea ! înțelege fetița.

Și dintr-o dată recunoaște locul : uite poiana cu păscuțe albe în iarba măruntă, uite stînca Bălașei, uite pîrăul și, în vale, chiliile mănăstirii albind printre livezi...

Dulăul s-a așezat pe coadă mai la o parte, cu limba scoasă, gîfîind. E ostenit. Și cine știe cît mai are de mers pînă acasă la el, săracul !

Fetița se apropie, stîngace. Ar trebui să-i mulțumească, doar așa a învățat-o măicuța-bătrîna : „Celui ce-ți face bine, mulțămește-i și roagă-te Domnului pentru iertarea păcatelor sale"...

Dar ce te faci cînd cel care ți-a făcut bine nu-i decît un dulău clăpăug ?

Îi mîngîie o ureche, fierbinte, moale și plină de scai.

— Măi Cuțule, măi...

Cuțu se face că n-o aude. După obiceiul lui, se uită într-un tufiș, după o pitulice.

— Eu n-am nimica să-ți dau, măi Cuțule... că maica Tomaida îi hapsînă rău. Da' dacă mă aștepți oleacă, mă reped pînă la măicuța-bătrîna și-i cer o prescură, că are o mulțime sub pernă, mucegăite...

Fata o ia repede la vale, măturînd cărarea cu fusta lungă de șiac. Dulăul se uită o vreme după ea, apoi se scutură și se întoarce înapoi în pădure, la treburile lui.

TACHE CEL MITITEL

I se zice „Tache cel mititel", spre deosebire de celălalt Tache, cel mare, care e vizitiu.

E argățel la „curte". Îngrijește de păsări. Altă slujbă n-are , dar face de toate și e totdeauna bucuros cînd îi mai dă cineva cîte-o treabă pe deasupra. Dimineața iese cel dintîi de sub șopronul unde dorm argații. Singur și mic în lumina încă tulbure, calcă apăsat ca un om cu treburi multe. Scoate ciutura din fîntînă, spală curat treucile și le umple cu apă proaspătă, apoi se duce la geamul bucătăriei și bate, și bate, pînă cînd se trezește baba Laia și-i dă, bodogănind, căușul cu grăunțe. Atunci, Tache cel mititel deschide larg ușile poieților și începe să-și strige ascuțit „sufletarii".

— Puii tatii, pui-pui-pui-pui-pui-pui-pui ! ... De șapte ori.

Niciodată nu greșește să spună un „pui" mai mult sau mai puțin.

Cel dintîi iese cocoșul. După el, buluc, găinile. Pichirile calcă măruntel, întorcînd în toate părțile capetele albastre, de șarpe, și mirîndu-se tot timpul nu știu de ce. Curcile parcă nu și-au împlinit somnul, iar gîștele fac gălăgie și se ceartă cu toată lumea. La urmă de tot ies și rațele, grase și leneșe, legănîndu-se în mers.

Coboară și hulubii din palatele lor înalte, foșnind de parcă rupe cineva în văzduh fîșii lungi de pînză. Calcă delicat, își rotesc cozile și ciugulesc grăunțele cu grijă,

într-ales. Dar i-a zărit curcanul : furios și umflat, cu mărgelele învinețite, se repede între ei bolborosind, ca un balon blindat. Nu-i poate suferi pe hulubi, prea o fac pe cuconașii.

Numai că Tache cel mititel e pe-aproape. Apucă curcanul de aripi și-l înțepenește bine între genunchii negri și goi. Și numai după ce hulubii s-au săturat și s-au cocoțat pe streașina hambarului să-și ciugulească penele la soare, scapă și curcanul, bleg, dintre genunchii lui Tache. Curcile se adună în jurul lui și se miră prelung, indignate, privindu-l cînd cu un ochi, cînd cu celălalt.

După aceea, Tache trebuie să păzească cloștile de uliu. S-a deprins să se uite în sus cu un singur ochi, ca găinile. Și, înainte ca să presimtă cineva apropierea dușmanului care plutește în cer sus, tocmai lîngă soare, Tache își aruncă brațele în văzduh și scoală satul cu gura lui :

— Uiu-iu... uite uliu, mă !

Cu oamenii, Tache vorbește puțin. În schimb, toată ziua stă de vorbă cu sufletarii lui. Ține de rău găinile ce fac ouă în cătină, se ceartă cu rațele că-i murdăresc apa în treuci și se supără pe curci, că-s proaste. Apoi se așază pe prispa hambarului și sîsîie printre dinți, de parcă toată lumea ar fi a lui. Ghiță, cocoșul, îi sare pe umăr.

— Ce zici tu, măi Ghiță ? Oare plouă azi, să aducem bobocii de la baltă ?

Ghiță îi răspunde nu știu ce pe limba lui.

— Bine, dacă zici tu că nu plouă, nu plouă... Da' nu mă ciupi de ureche, că stricăm prieteșugul !

Pentru aceste treburi, și pentru multe altele, Tache cel mititel are să primească o sută de lei pe lună.

— O sută, cu spălatul acasă. Altminterea nu-l dau, a hotărît mamă-sa, Maranda, cînd l-a tocmit.

— Optzeci nu i-s de-ajuns ?

— Cu spălatul la curte, da... Da' cu spălatul acasă, o sută.

„Spălatul la curte" e numai așa, o vorbă în vînt, deoarece Tache n-are ce-și spăla nici la curte, nici acasă. Poartă, de-a dreptul peste piele, o hăinuță albastră de doc cu bumbi de tinichea și o pereche de pantaloni căpă-

tați de la „dom' Puiu“, iar pe cap o pălărie de pai răscopt, în care-și prinde, în fiecare dimineață, cîte un fir proaspăt de busuioc. Ca flăcăii.

*

Tache cel mititel și-a primit cea dintîi leafă.

S-a trezit la al doilea cîntat al cocoșilor, a dat drumul la sufletari înainte de a se lumina de zi și a chiuit de cîteva ori așa, degeaba, fără să fi văzut nici un uliu. Pe urmă, a așteptat.

După ce a pus mîna pe cele cinci „bumăști“ de cîte douăzeci de lei, Tache le-a învelit într-o bucată de jurnal, pe care o păstra de mult pentru treaba asta sub grindă, în șopron, le-a vîrît în sîn și s-a așezat pe prispa hambarului, cu picioarele spînzurate.

— Vezi să i le dai mă-tii ! i-a spus vechilul.

— S-aștepte ! îi răspundea abia acum Tache, în gînd, răsfirîndu-și și strîngîndu-și degetele picioarelor, pe care noroiul din jurul treucilor n-a avut cînd să se usuce.

Din casă iese „dom' Puiu“, trăgînd după el cîteva cutii de sardele înșirate pe-o sfoară. În dimineața asta, băiețelul nu e decît o locomotivă. Cu capul în piept, cu coatele strînse de trup, pufăie ritmic și calcă îndesat. Se oprește lîngă hambar și fluieră. Acolo e gara. Tache cel mititel îl privește ca trezit din somn.

— Da' amarnic mai fluieră trinu matale, dom' Puiu ! zice el, cu prefăcută mirare.

Puiu mai fluieră o dată, ca să-i facă plăcere lui Tache, apoi „ia apă“, încruntat.

— Tu ți-ai băut cafeaua cu lapte ? îl întreabă el.

Dar lui Tache nu-i arde acum de cafea cu lapte. De altfel, nici nu știe ce-i aceea. El se gîndește la averea lui.

— Dom' Puiu, știi ? Am o sută de franci...

Tache cel mititel are o sută de franci ! Puiu uită că e locomotivă și se apropie de prispa hambarului. Deschide mari ochii cafenii, obrajii plini cu aer i se dezumflă și rămîne cu gura ușor căscată. Îl privește pe Tache cu un sentiment nou, de admirație, dar și cu oarecare neîncredere : dacă spune minciuni ?

— Ia să-i văd!

Tache vîră mîna în sîn şi scoate pacheţelul. Îl desface, netezeşte uşurel „bumăştile“ noi-nouţe, apoi le pătureşte şi le vîră iarăşi în sîn, după ce aruncă peste ogradă, roată, o privire ascuţită, de uliu.

— Şi... ce-ai să faci mata cu atîtea parale? întreabă Puiu, fără să-şi dea seama că l-a ridicat pe Tache cu o treaptă mai sus.

Tache cel mititel numără pe degete.

— Întăi şi-ntăi, îmi ieu o păreche de bocanci cu ţinte... pe urmă o casîncă pentru mămuca, s-o îmbun, pe urmă o drîmbă... Am socotit eu. Şi-mi mai rămîne şi de-un pac de tiutiun pentru tată-meu ist' de acu, să nu mai deie aşa de îndesat.

Gîndul că Tache mănîncă bătaie de la tată-său „ist' de acu“ îl coboară dintr-o dată la locul lui de totdeauna.

MIAULICA

Pe fetiță o cheamă Lisuca, pe pisică o cheamă Miaulica, iar pe păpușă, Moaca. Pe fetiță a botezat-o bunica, pe pisică a botezat-o fetița, și i-a zis : „Miaulica" pentru că miaună toată ziua, iar pe păpușă a botezat-o baba Tasia, care nu ține minte numele tuturor păpușilor pe care le strică Lisuca și le spune, la toate, „Moaca".

Fetița are ochii ca doi bănuți de magheran stropiți cu punctișoare cafenii, iar sprîncene n-are de loc. Cînd vorbește, gura i se face rotundă ca o mărgică. Pisica e albă, zburlită și cu ochi albaștri. Numai vîrful nasului, căptușeala urechilor și pernițele labelor i-s în culoarea șerbetului de trandafir. Păpușa e ca toate păpușile care închid ochii cînd le culci și hîrîie cînd le scoli. Tasia pretinde că zice „mamă", dar nu-i adevărat : Lisuca a scobit-o cu cuțitașul la gît și a văzut mașinăria care hîrîie, așa cum a văzut și bobița de plumb care o face să închidă ochii...

Miaulica doarme în brațele Lisucăi. Doarme și Moaca, în pătucul ei de lemn cu rețea (să nu cadă din pat prin somn, cum a căzut odată Lisuca). Pleoapele de faianță s-au coborît cu ochi cu tot, uitînd sus, deasupra lor, genele rare. Cînd doarme, Moaca parcă-i oarbă.

Lisuca alintă pisica și pisica toarce.

„Parcă sforăie bunicul"... se gîndește Lisuca, și rîde. Se uită apoi la Moaca : „Oare dacă aș alinta-o, n-ar toarce și ea ?...

Miaulica doarme, Moaca doarme... Ar dormi și Lisuca, dar nu poate, că dacă s-ar mişca, le-ar trezi. Își sprijină capul de covoraşul din perete. E bine şi așa... O rază de soare încearcă să i se urce pe vîrful pantofului. E căldută... Lisuca o scutură. Pata de soare se clatină şi cade. Une-o fi căzut ?

În liniştea pe care pendula din sală o împarte în bucățele, tacticos, a tresărit un zgomot. O bobiță de carton, uitată sub dulap de cine știe cînd, se rostogolește pînă la marginea covorului. Și în urma ei se ivește, cenușiu și sperios, un șoricel. Se uită împrejur cu gămăliile ochilor, apoi se aşază pe codiță și începe să se spele, purtîndu-și repede lăbuțele aproape străvezii peste bot, pe frunte, pe după urechi... Lisuca rîde :

— Ce mai spălat, fără apă și fără săpun ! Să te vadă bunica...

Dar șoricelul nu se supără. Stă, cuminte, cu lăbuțele la piept.

— Poate că ți-e frig ? Poate că ți-e foame ? Să-ți aduc o farfurioară de lapte cu orez ? Uite, tremuri... Să te culc în blana Miaulicăi, că așa-i de caldă...

Sub mîna ei, fetița simte trupul pisicii încordat ca o vargă de oțel. Cînd s-a trezit din somn ?... Ochii înguşti nu lasă să li se vadă ferestruicile albastre, şi totuşi privesc fioros.

Varga de oțel s-a destins : zdup !

Șoricelul nici n-a încercat să fugă. Și-a vîrît capul între umeri şi a plîns subțirel, abia auzit. Pe urmă a tăcut. Codița îi stă nemișcată pe covor, ca o jurubiță răsucită de ibrişin.

— Îl prinzi să mi-l dai mie ? Mersi, Miaulică ! Da' vezi să nu mi-l zgîrii !

Lisuca sare de pe pat. Trezită din somn, păpușa scapă din articulația stricată, ca pe un obiect de prisos, o mînă. Pleoapele i se ridică o clipă, arătînd două felioare de crai-nou cafeniu. Dar se lasă repede la loc, anume parcă să nu vadă ce are să se întîmple.

Lisuca întinde mîinile, să-și primească darul mititel. Miaulica însă mormăie cu dușmănie, îi aruncă o căută-

tură bănuitoare şi, cu şoricelul în dinţi, fuge sub pat. Iar pe marginea covorului două mărgeluţe roşii...

Lisuca începe să înţeleagă. Ochii îi joacă în lacrimi, colţurile gurii îi tremură. Şi dintr-o dată îşi duce amîndoi pumnişorii la ochi şi, rezemată de dulap, se porneşte să plîngă cu sughiţuri.

CĂLUȚUL

Cînd s-a trezit, abia se lumina de zi : o dungă alburie se strecura pe sub ușa grajdului. Înăuntru era cald. Afară picura de pe marginea streșinii de stuh : ploua, ori se topea omătul.

Călușul a rămas cu smocul de fîn între dinți, ciulind urechile. Pe urmă a ridicat puțin buza de sus și a nechezat, ușurel și dulce. Se auzeau pași. Cineva a tras drugul pe dinafară, ușa s-a deschis, și în lumina domoală a dimineții abia desfășată din neguri s-a arătat stăpînul. Venea aplecat, de parcă se temea să nu dea cu creștetul într-un tavan prea scund. Așa-i era mersul. Avea barbă roșcată și ochii fumurii, ciudați : cu unul se uita drept, dar celălalt căta furiș, cu ocoluri. Bombănea necăjit, scuipînd fire de tutun printre dinții lați și negri ca niște sîmburi de harbuz.

Între om și cal era o prietenie veche. Omul nu rîdea niciodată, în schimb călușul se veselea pentru amîndoi. Omul a frecat spinarea calului cu un șomoiog de fîn, apoi l-a scos afară, la lumină.

Era un căluț mărunt, roșcat ca barba stăpînu-său, cu părul cam lung și cam fără lustru, ca toți frații lui de muncă.

Pe prispa casei, o fată dezghioca păpușoi. Ciocălăii foșneau uscat și în sită cădea poleială de grăunțe. Găinile așteptau pe-aproape, uitîndu-se la sită cînd cu un ochi, cînd cu celălalt. Mai îndrăzneț, un cocoșel porumbac a

sărit pe prispă, a furat un grăunte şi a fugit cu el după casă, strigînd găinile cu glas de cocoş bătrîn.

Fata a întrebat :

— Nu-l iei şi pe Bălan al lui bădiţa Nică, tătucă ?

— Nu, că n-am de-adus decît o figură de cheatră, cît se împlinesc măsura...

Căluţul a intrat singur între hulube, apoi şi-a scuturat coama şi a zvîrlit, în glumă, cu picioarele de dinapoi. Omul l-a dojenit, dar fără asprime :

— Îţi vine-a zburda, măi tată ?

Căruţa s-a hurducat greu peste pragul porţii, şi căluţul a luat-o înainte pe drum. Omul a rămas să închidă poarta. Glasul fetei l-a ajuns din urmă :

— Tătucă-ăi, dacă îi lua parale de la domnu Haim, vezi de-o lecuţă de zahăr...

Omul nu s-a ostenit să-i răspundă. Dar căluţul a întors capul şi s-a uitat la fată cu ochii lui violeţi : că, adică, a înţeles :

— N-avea grijă... nu uităm noi !

*

Ploua. La fiecare pas, potcoavele alunecau pe caldarîmul ud. Cu capul în piept, cu picioarele încordate, căluţul trăgea greu la deal. Din cînd în cînd se oprea, întorcea privirea ostenită spre bolovanii vineţi din căruţă, şi resemnat, o lua înainte. Omul îl îndemna cu prietenie :

— A dracului vreme, măi tată ! Dacă ştiam una ca asta, îl luam şi pe Bălan... Da' poate că tot om răzbi noi pînă la domn' Haim, ce zici ?

Căluţul nu-l auzea. Asculta cum vuiau, departe, tramvaiele. Totdeauna îi fusese frică de tramvaie. Înţelegea că rostul lor era să lunece pe cele două jgheaburi de oţel culcate de-a lungul străzilor. Dar dacă îi vine vreunuia chef să sară din jgheab şi s-o ia razna pe uliţă, cum o ia el uneori peste cîmp, pe-alăturea cu drumul ?

La o răscruce, roata din spate a intrat în şină şi n-a mai vrut să iasă. Căluţul s-a opintit, omul a pus şi el umărul, frăţeşte. Dar la cotitură s-a arătat, fără veste, duşmanul : venea la vale în goană smintită, sunînd înspăimîntat din clopot. Omul a apucat calul de zăbală şi l-a smucit într-o parte. Era prea tîrziu. Vuiet greu de

dărîmătură, zăngănit de geamuri sparte... Apoi, o clipă de tăcere adîncă. Parcă nu se întîmplase nimic. Și dintr-o dată oamenii au început să țipe și să răcnească, coborînd din tramvai și alergînd aiuriți, în neștire. Larma se întindea, unduind, de-a lungul străzii.

Numai căluțul tăcea. Doborît pe-o coastă între sfărîmăturile căruței, cu capul sprijinit de o piatră și cu un picior prins sub tramvai, se uita împăienjenit împrejur. Durerea punea ape tulburi în ochii lui mari. Un om s-ar fi zbătut, ar fi strigat. El nici măcar nu încerca să scape din încleștarea vrăjmașă : știa că e zadarnic. Doar pielea i se încrețea ușor pe trup, în tremur mărunt.

Încetul cu încetul, în jurul lui se făcea gol. Oamenii se trăgeau la o parte, uitîndu-se cu spaimă și cu un fel de umilință parcă la durerea lui resemnată și mută. Dintr-o mașină a coborît un bărbat voinic, cu aur mult la chipiu și la mîneci. A poruncit ceva, scurt și aspru. Hurducîndu-se peste bolovanii răsturnați din căruță, tramvaiul a dat îndărăt. Stăpînul căluțului s-a apropiat, s-a uitat la piciorul sfărîmat, s-a aplecat și a întins mîna.

— Măi tată...

Dar mîngîierea lui n-a mers pînă la capăt. A lunecat doar o clipă, dibuitoare, pe deasupra coamei pline de noroi, apoi omul și-a acoperit ochii cu cotul și a luat-o pe stradă în sus, cu capul gol, clătinîndu-se și tîrîndu-și picioarele prin bălți.

În urma lui, bărbatul cel cu aur la chipiu și la mîneci a scos din tocul de piele de la șold un pistol. O femeie din mulțime a țipat, s-a apucat cu mîinile de tîmple și a fugit într-o curte, trîntind portița după ea. Numai copiii se apropiau pe nesimțite, privind cu ochi mari și nevinovați.

Căluțul a simțit oțelul rece și a ciulit o ureche. Îi tremurau nările și în ochi i se adunau ape tulburi — plîns omenesc. Nu înțelegea... Un vuiet greu l-a făcut să tresară. Nu l-a auzit, dar l-a simțit adînc în trup, ca pe un cutremur care l-ar fi prins din toate părțile deodată.

Nu-l mai durea nimic, nu-şi mai aducea aminte de nimic. O clipă şi-a ridicat capul, a nechezat dulce şi şi-a căutat, cu ochii încă vii, stăpînul. Apoi între el şi lume a început să se clatine o pînză cenuşie şi moale. A ascultat o vreme cum curgea pe deasupra lui, alinătoare, liniştea. De-a lungul spinării i-a mai trecut un fior, cel din urmă. Şi ochii mari şi violeţi, în care se ţeseau vinişoare subţiri, i-au rămas deschişi, încremeniţi în nedumerire.

CÎNTEC DE LEAGĂN

În fiecare dimineață, cînd abia se luminează de zi, pe la poarta noastră trece domnul Vențel, lăcătușul. Trece, înalt și drept, purtîndu-și sus capul mic, cu nasul puțin strîmb, cu ochii trași spre tîmple și cu un dinte de sus ieșit peste buza de jos. Hainele lustruite, ca de piele, îi stau departe de trup : la fiecare pas parcă le bate vîntul.

În capătul străzii e o crîșmă. Pe firma nouă scrie, cu litere albastre împodobite cu foi de viță, tot albastre : *La Bahus.* Iar dedesubt e zugrăvit, călare pe un butoi și cu cîte un strugure stacojiu în fiecare mînă, un bărbat grozav de fudul și de roșu, aducînd la chip și la îmbrăcăminte cu Mihai Viteazul, așa cum ni-l înfățișează cărțile de școală. Numai că, în loc de cușmă, poartă cam pe-o ureche o coroniță de aguridă.

De acolo iese domnul Vențel în fiecare seară, călcînd bătăios, fără să-și îndoaie picioarele de la genunchi. Uneori sîsîie pe sub dintele cel lung o melodie străină și dulce, mereu aceeași. Dar niciodată nu se clatină. Dimpotrivă, cu cît e mai cu chef, cu atîta merge mai drept și se ține mai mîndru.

Cît timp Vențel e la lucru, casa rămîne singură în fundul ogrăzii cu brusturi de scaieți — nevăruită de cine știe cînd, cu ferestrele bătute de praf, cu streașina pe-o coastă. Rămîne în seama lui Iohan cel mic, al lui Hani.

Hani iese uneori în pragul portiței strîmbe. Slab și cu capul mare, are părul roșu și obrazul pistruiat, ca bătut

în pesmete. Ochii de cerneală violetă, trași spre tîmple, ca ai lui tată-său, au privirea ușor piezișă, de parcă vor să vadă lucrurile de două ori.

Cîteodată, Hani își ia inima în dinți și vine pînă la poartă la noi. Își sprijină bărbia de clampă și se uită printre ostrețe la flori. Grozav i-s dragi florile. Dar de intrat, nu vrea să intre.

— De ce nu intri, Hani ?

— Poi... să las casa singură ?

— Și nu ți-e urît singur ?

— Nu... că-s cu Pisoi.

Îi dau covrigi și mere. Merele le ronțăie pe loc, în dinții din față, că măsele n-are.

— Le mănînc pe toate, că nu-i plac lui Pisoi.

Însă covrigii îi strînge în buzunar.

— Pe-a meu am să-l mănînc așa, uscat, că-mi place. Da' pe-a lui Pisoi am să-l moi în apă, că el îi bătrîn și-l dor dinții...

Și pleacă grăbit spre casă, călcînd apăsat, ca tată-său.

Astăzi, Hani nu-i în apele lui. Vorbește mai mult ca de obicei, dar zîmbește mai rar. Se lasă de pe un picior pe altul și se uită mereu în urmă, spre casă. Îmi spune că a avut și el mamă, că pe mama o chema Profira și că în fața casei lor erau straturi cu mărar, cu vîzdoage și cu măgheran. Afară de Pisoi, Hani mai avea pe-atunci încă doi prieteni : un purcel negru, țigănesc, pe care-l chema Vasile, și un dulău ciobănesc, pe care-l chema Ursu. Dar pe Vasile l-au tăiat într-o iarnă, și i-a mîncat Hani o ureche friptă pe cărbuni. După ce a plecat mama la cimitir, Ursu a început să urle, și pe urmă a plecat și el, cine știe unde... Și Hani a rămas numai cu motanul cel roș.

— Și de mult a plecat mama ta, Hani ?

— De mult... eram mititel atunci.

Mă uit la el : abia ajunge cu nasul la clampa portiței. . .

— O murit „din facere", adaugă Hani, cu aerul unui om care știe multe. Și acuma, el îi supărat, că-l scutură frigurile.

— Pe cine-l scutură frigurile ?

— Pe dînsul... pe Pisoi...

Tace şi clipeşte, lungindu-şi gîtul subţirel :
— Ia... mă strigă !
Ascult şi eu, dar nu aud nimic.
— Cine te strigă ?
— Pisoi. S-o trezit din somn şi mă strigă. Aud eu...
Şi repede, cu gîtul întins, fuge acasă.

Într-un tîrziu, îl găsesc ghemuit pe pragul porţii lui, cu motanul în braţe. L-a învelit într-o haină veche şi-l mîngîie cu vorbe dulci, de mamă.
— Tot îl mai scutură, Hani ?
— Tot... Nici n-o vrut să mănînce...
Urechile pisoiului îs reci, cu ochii tulburi. Se zgribuleşte, cuminte, şi se uită trist drept înaintea lui. Hani îl leagănă încetişor, şi deodată începe să-i cînte — un cîntec făcut de el, pe care şi-l îngînă singur, seara, cînd se întunecă, şi domnul Venţel întîrzie la *Bahus*.

Taci, că vine tata, măi Pisoi,
Taci, că vine mama, măăăi...

PRIMĂVARA

A ieşit de la şcoală înaintea celorlalţi. Nici nu ştie cum şi-a smucit mănţăluţa din cuier şi s-a strecurat pe uşă. Aude încă glasul moale, ca de aluat, al profesorului de matematici :

— Marinescu Mihai, patru. Marinescu Radu, doi...

Marinescu Radu e el.

Merge cu ochii în pămînt, tîrîndu-şi picioarele. Mantaua, mai lungă decît s-ar cuveni (făcută „să ţie"), îl arată şi mai prizărit. Parcă-i de căpătat. Ţinut de o singură curea, ghiozdanul vine în urma lui : parcă ar fi mai bucuros să rămînă în drum. Şi doar în ghiozdan nu e decît un singur caiet, un biet caieţel subţire, de teză. Dar sub pagina înnegrită cu scrisul neîndemînatic de copil, sub cifrele strîmbe, cu ştersături din belşug şi cu o pată mare de cerneală drept la mijloc, se răsfaţă un 2 ghebos, tras cu creion roşu, şi atît de îndesat, încît a ieşit în relief pînă pe ultima pagină.

— Am doi la matematici...

S-a oprit. Oftează şi parcă nu mai ştie încotro să apuce. O ia încetişor pe strada din spatele şcolii, pe unde n-a fost niciodată. Încotro o fi ducînd străduţa asta ?...

... Cînd o să ajungă acasă, o să găsească masa pusă şi pe toţi la locurile lor. Se vede intrînd. Nici vorbă că o să scape din mînă uşa de la săliţă ! Aşa i se întîmplă totdeauna cînd vrea să intre pe furiş. Pe urmă o să se

înroşească, aşa, fără să-l întrebe nimeni nimic. Îşi simte de pe acum urechile fierbinţi. O să se uite aiurea, cu privirea aceea frîntă şi lăturalnică pe care şi-o cunoaşte bine şi de care-i e ruşine.

— Ei ?... o să-l întrebe tata.

Atunci el o să arunce repezit, ca să scape mai curînd de povară :

— Mi-a pus doi în teză la matematici... pe nedrept !

Tata o să-şi ia căutătura lui de zile rele, scurtă şi vînătă, care usturâ ca un smoc de urzici. Mama o să lase farfuria din mînă — încet, să nu se spargă, dar destul de tare ca să tresară toţi — şi o să-şi ridice ochii spre fusta de balerină a abajurului :

— Doamne-dumnezeule, băiatu ista are să mă omoare cu zile !

Iar Kiki, cu mutra ei spăsită, o să-şi toarne apă în pahar, ca şi cum n-ar auzi nimic. Kiki bea apă ca o raţă, îşi umple paharul fără să verse o picătură pe-alături şi are cinci în teză la matematici.

— Îi proastă, da' toceşte a dracului !

Marinescu Radu se uită în jurul lui. Strada asta, nouă pentru el ca strada unui tîrg necunoscut, coboară în pantă repede spre cîmp.

— Mere mura-a-a...

E moş Avram, moşneagul cu mere murate. Se grăbeşte să nu scape ieşirea băieţilor. Dar e greu la deal. Lasă jos căldăruşa albastră, îşi şterge fruntea cu palma, apoi feţuieşte polonicul cu poala surtucului.

Marinescu Radu n-a mîncat niciodată mere murate. Nu-i dă voie mama. Băieţii mănîncă, strîng dintr-un ochi, plescăie din gură şi zic că-s tare bune. Într-o zi, a văzut-o chiar pe mama lui Şvarţ oprindu-se pe stradă ca să cumpere un măr murat. L-a luat cu două degete din polonicul lui moş Avram şi, plecîndu-se uşor, ca să nu-şi stropească paltonul de astrahan, a muşcat din el delicat, ca din cine ştie ce fruct exotic. Mărul era galben şi lustruit, şi Marinescu Radu l-a simţit acrişor şi pişcînd de limbă. Dar de gustat, tot n-a gustat : dacă nu-l lasă mama...

— Mere mura-a-a...

La Iaşi, înainte de a mirosi a liliac, primăvara miroase a mere murate.

Moş Avram o ia la deal, strada o ia la vale. Marinescu Radu rămîne pe loc. Pe partea dreaptă se ridică un gard de scînduri, înalt şi bine încheiat. Încolo, case ca toate casele.

— Ce-o fi dincolo de gard ?...

Se caţără pe stinghia de jos. Dar nasul abia îi ajunge la jumătatea scîndurii.

— Unul de-a opta ar vedea...

Numai Marinescu Radu n-o să fie niciodată „de-a opta". Cum să ajungă într-a opta un băieţel care are doi în teză la matematici ?...

Pune ghiozdanul jos, lîngă gard, şi se aşază deasupra. Pe stradă nu e nimeni. O gospodină iese la portiţă, dă drumul unui purcel, se uită de-a lungul străzii şi se întoarce în casă, tipărindu-şi la tîmple tulpanul cu mărgele.

Miroase a friptură.

Marinescu Radu oftează. I-e foame. Dar mai ales îşi simte inima grea, şi parcă îl scobeşte ceva în gît, acolo de unde porneşte plînsul.

— Na !... iaca şi vacile-domnului !...

Culege în palmă, de pe gard, o pereche de gîngănii. Fiecare din ele pare grozav de grăbită, dar nici una nu vrea să se ducă unde o trage cealaltă, aşa că rămîn amîndouă pe loc. Cercurile negre, pe mărgeanul lustruit al spinărilor, par trase cu compasul. Şi cele două punctişoare...

— Două... am doi la matematici !

Prin gardul misterios răzbate o linie dreaptă de lumină. „Linia dreaptă e drumul cel mai scurt între două puncte"... Glasul profesorului e moale, ca de aluat :

— Marinescu Mihai, patru. Marinescu Radu, doi...

Marinescu Radu îşi sprijină palmele de gard şi se uită printre scînduri, pe unde vine dunga de lumină. Dincolo de gard e o livadă pustie.

Dar nu-i pustie, e plină de viorele. Dacă i-ar încăpea mîna printre scînduri, ar putea să rupă o tulpină

de ață bătută cu steluțe albastre. Pînă acum, Marinescu Radu n-a văzut viorele decît în buchete îndesate și cleioase, legate cu zdrențe țigănești. Ce delicat e firișorul de floare, subțire și răsfirat, singur sub ocrotirea lăncilor mici ale frunzelor !

O floare galbenă cu patru petale lustruite își face loc printre frunzișul coșcovit, de astă-toamnă. Un cais își clatină în soare crengile bătute cu bobițe rumene : acuși înflorește și el. Deasupra livezii cerul e altfel parcă decît deasupra orașului, e ușor și vesel. Sub brazi, la umbră, mai stăruie încă un pic de omăt — sărac, umilit, cenușiu de colb și de bătrînețe.

— Hait, că de-acu te ia dracu ! îi aruncă printre scînduri Marinescu Radu.

Pe două straturi cafenii săpate de curînd (oare de ce seamănă straturile a morminte ?) ies colți verzi, ca niște cuie bătute pe dinăuntru. Și straturile parcă-s piepteni de scărmănat lîna.

— Unul, doi... Am doi la matematici...

Marinescu Radu oftează. Dar simte că oftează de mîntuială. Mai încearcă o dată, cu glas. Nu merge : necazul i s-a subțiat, cum se subție gheața peste bălți, primăvara.

— Uite și un mieluț !

Brumăriu, cu țintă albă în frunte, un mieluț trecea de-a curmezișul livezii sărind pe picioarele înalte și grosuțe. Cine l-o fi speriat ?

— Are și zurgălău ! se bucură în gura mare Marinescu Radu.

De la școală, din deal, se aude cîntînd. Se duc internii la masă. Și cînd li-e foame, cîntă.

— Na, că iar am întîrziat !...

Își înhață ghiozdanul de sub gard și o ia repede la deal, călcînd în tact. Pe melodia cunoscută, cuvintele pînă acum colțuroase și grele se-așează ușor, fără voia lui :

— Am doi la matematici...

Dar cîntecul acesta nou, străveziu și dulce, nu mai înseamnă pentru Marinescu Radu decît un mieluț cu zurgălău și o livadă cu soare, cu primăvară și cu viorele.

DRAGOSTE ÎNVRĂJBITĂ

Cu capul lăsat pe speteaza băncii din grădină, pe jumătate adormit, băiatul se uită la cerul siniliu cuprins între marginea gardului şi frunzişul uşor al salcîmilor.

Îl cheamă Miţu. E cîrn, grăsuţ şi mititel. Picioarele, cu şosetele căzute peste pantofi, nu-i ajung pînă la pămînt.

Inchide ochii. Acolo, sub pleoape, în cercurile de lumină colorată care se învîrtesc şi se strîng, se alege din nimic faţa Rinei : rîde ca totdeauna, cu toată gura. Din cele două şiruri de dinţi zimţuiţi, ca de pisică, lipsesc doi, unul de sus şi altul de jos, iar părul, încîlcit pe frunte, e împletit la tîmple în două codiţe gemene, în culoarea mătăsii de păpuşoi. Rochiţa roşie cu bănuţi albi e mai lungă la spate decît în faţă, iar ghetele, cu şnururile veşnic deznodate, rîd din toate cusăturile...

— Săraca Rina !...

Cînd era acasă, Rina venea în fiecare zi, izbind portiţa şi călcînd apăsat pe nisipul cărării, ca să lase urme. Se proptea în faţa lui Miţu pe picioruţele ei negre şi zgîriate şi-l întreba :

— Azi ce-mi dai ?

În fundul buzunarelor, Miţu avea totdeauna cîte ceva pentru Rina : o bucăţică de corn cu nucă, o bomboană încleiată, o pară din compot învelită într-o foaie de caiet... Intr-o clipă, fetiţa înghiţea tot, mişcîndu-şi iute botişorul de iepure şi făcînd cu ochiul :

— A dracului de bun !

Pe urmă pleca, fără să-i zică măcar „bună ziua".

Rina e fata cucoanei Sevastița, cea care s-a mutat astă-primăvară în căsuța veche de peste drum, cu cerdacul proptit în bîrne. Cucoana Sevastița pleacă de acasă dimineața, cu pălăria trasă pe ochi, și se întoarce seara, cu pălăria căzută pe ceafă.

— Unde se duce mamă-ta în fiecare zi ? a întrebat-o Mițu pe fată.

— La cucoane, i-a răspuns Rina cu atîta seninătate, încît n-a putut s-o mai întrebe nimic.

De altfel, Mițu știa de la Rina că mama ei fusese crescută „cu pian", ca și „tanti" de la București, care-i cucoană...

Într-o zi, cucoana Savastița a primit un plic lung și parfumat, cu peceți aurii. Și Rina a venit într-un suflet la Mițu, să-i spună că „tanti" o cheamă să-i țină de urît la băi. Imediat au și început pregătirile. Rochița cea roșie, spălată și călcată, a fost împodobită cu un guleraș alb, și Rina a umblat două zile desculță.

— Un' ți-s ghetele ? a întrebat-o Mițu, cu ochii la picioarele ei goale.

— La dres, la domnu Pălăduță... Că doar mă duc la băi, cu „tanti"...

Cînd a plecat, Mițu a pîndit-o printre scîndurile gardului. Pălăria albă de pichet îi cădea pînă peste urechi, iar de sub rochița care intrase la spălat i se vedeau pantalonașii. Călca umilită, ștergîndu-se la ochi cînd cu un pumn, cînd cu celălalt. Cucoana Sevastița îi ducea bagajul. : un pachețel învelit într-un jurnal. Lui Mițu i s-a strîns inima :

— Săraca Rina !...

Iar astăzi, Rina se întoarce.

*

Mițu tresare, speriat. L-a ajuns soarele la ochi.

— Dacă trece o rîndunică, vine. Dacă trece o vrabie, nu vine...

Pe deasupra gardului, o vrabie taie pieziș văzduhul. Se aude foșnet, se ridică praf : se scaldă în drum, pesemne, piaza-rea...

— Ba ai să vezi că vine, mincinoaso! Nu s-a dus cucoana Sevastița la gară, s-o aducă?... Da' și dacă n-o veni, să vezi tu ce-ți fac!

Mițu se apleacă după un bulgăre. Dar pînă să ochească vrabia, portița s-a izbit, ca și înainte de plecarea Rinei, și de după tufele de liliac se aud pași.

— Bonjur, Mițule.

Mițu aruncă bulgărele și-și șterge mîna de pantaloni. Rina rîde. E Rina, și parcă nu-i Rina...

— Ți-am spus bonjur... Ce te uiți așa la mine?

— Eu? Nu mă uit. Mă gîndesc.

— Și la ce te gîndești, mă rog?

— La nimic... Uite, ți-au crescut dinții... și te-ai tuns...

— Cum era să nu mă tund? Acolo nici o fată nu mai umbla cu codițe.

„Acolo"...

Mițu își înfundă mîinile în buzunare. Da, în locul ghetelor cîrpite de domnu Pălăduță, fata poartă sandale albe. Unde o fi rochița cea roșie cu bănuți albi, mai scurtă în față decît la spate? Rina e îmbrăcată cu rochie albastră, are șosete albastre, moț albastru... Parcă-i muiată în sineală!

Sub privirea lui dușmănoasă, Rinei nu-i e îndemînă. Încearcă să rîdă.

— Azi ce-mi dai? îl întreabă ea ca înainte, să-l împace.

— Ți-am făcut o morișcă de șindrilă... și un felinar dintr-un bostan turcesc, cu ferestruică și cu luminare... Da' nu ți le dau.

— De ce nu mi le dai?

— Iaca așa... fiindcă nu vreau!

Rinei i se încrețise nasul a plîns. Mițu așteaptă: dacă plînge, îi dă și morișca, și bastonul, ba chiar și poza pe care a tăiat-o cu foarfeca dintr-o carte de-a mamei... Dar fata nu plînge. Își adună gura pungă și-i răspunde înțepat:

— Atîta pagubă! Parcă eu am nevoie de bostanu tău?! Mi-a cumpărat „tanti" păpușă cu cărucior, și cărți cu poze, și un iepure de juri că-i adevărat... Și cînd am să mă duc la București...

— Ce-ai să cauţi tu la Bucureşti, mă rog ?

— Mă ia „tanti" la dînsa... să mă dea la şcoală. Că acolo îs şcoli mari şi frumoase... toate cele îs mari şi frumoase, nu ca aici. Să vezi ce casă arte „tanti", şi ce pălării, şi ce rochii... nu ca ale... nu ca ale mă-tii !

Miţu se trage un pas îndărăt. Zice, fără să ridice glasul, dar gros :

— Du-te acasă... Du-te, cînd îţi spun !

Glasul fetei se ascute a sfadă :

— Şi dacă n-am gust ? Ce, parcă mă tem eu de tine ?

Încet, un pumn a ieşit pe jumătate din buzunarul pantalonaşilor, vînăt de tare ce-i strîns. Rina se face că nu-l vede şi se depărtează cîţiva paşi, cu prefăcută nepăsare. Dar cînd socoteşte că distanţa între ei e destul de mare ca să nu mai fie nici o primejdie, o ia la sănătoasa, cu coatele lipite de trup, fără să se mai uite îndărăt. Portiţa se izbeşte cu zgomot, apoi nu se mai aude nimic.

Miţu îşi simte ochii uscaţi şi tulburi, ca şi cum ar fi mers multă vreme prin colb şi soare. Se gîndeşte la tot ce ar fi trebuit să-i spună Rinei şi nu i-a venit în minte. Da, „s-a legat" de rochiile şi de pălăriile mamei, şi el nu i-a adus aminte de „fleaşca" cucoanei Sevastiţa, dimineaţa căzută pe ochi şi seara pe ceafă.

O vrabie se aşează sfîrîind într-un vîrf de par. Se scutură, se zbîrleşte, pe urmă începe să-şi ciugulească penele una cîte una, cochetînd.

— Ia te uită la ea, parcă-i Rina... îşi zice Miţu, cu necaz.

Un bulgăre se sfarmă, greu, de gard.

— Du-te dracului... şi tu !

VOINICUL

Băieţii de la „numărul 8" ies buluc pe poarta şcolii, umplînd strada cu larmă ascuţită şi cu bulgări de omăt. Un moşneguţ abia mai înalt decît ei se trage speriat lîngă gard, aşteptînd să treacă primejdia.

— Mă daţi jos, bre, bătu-v-ar norocul !...

Începe să ningă cuminte şi rar. Băieţii se reped după fulgi cu gurile căscate, aşa cum se reped cîinii, vara, după muşte. Uşurate de grija unei zile de şcoală, genţile saltă vesel pe spinări sunînd din plumiere.

Trec în sprintenă învălmăşeală fesuri ţuguiate de lînă, căciuliţe cu urechi şi căciuli bătrîne, în care stăpînul vremelnic intră pînă-n gît. Mai tare decît toţi sare şi ţipă un plod cu pălărioară de doc şi cu pantofi mari, femeieşti, cu tocurile înalte. N-are geantă. Din buzunarele hărtănite ale paltonului, care trebuie să fi fost surtuc pe vremea lui, iese la iveală un colţ zbîrlit de abecedar şi marginea tăbliţei fără ramă. Aninat de o sfoară, buretele jumulit sare în jurul stăpînă-său ca o vietate mică şi speriată.

Dintr-o curte iese un domn cu gulerul paltonului ridicat, încheindu-şi tacticos mănuşile. Dar se vede că butonierele sînt prea strîmte. Domnul se opreşte, mormăie nu ştiu ce şi se încruntă urît.

Băiatul cel cu pălărioara de doc se opreşte şi el. Întinde braţul, cu un gest autoritar de comandant. Ceilalţi se adună grămadă în mijlocul străzii, tac şi aşteaptă.

Într-un picior, închizînd dintr-un ochi, băiatul își încheie o mănușă închipuită pe mîna lui vînătă, încrețindu-și nasul numai cît un vîrf de plaivaz.

— A dracului, Lupan ! izbucnesc în rîs băieții.

Domnul a simțit ceva. Se întoarce, scoate din gulerul paltonului o bărbuță roșcată, scurtă și deasă ca un penson, apoi pleacă bombănind.

Iar Lupan calcă mai îndesat, cum i se cade unui om care a făcut cine știe ce ispravă.

— Aista-i pe *aritmetică* la număru trei... Îi amarnic de rău.

Dar altul, firav, căruia ochelarii mari și boneta încheiată sub bărbie îi dau un aer de scafandru, tresare speriat :

— Vai, Lupan ! Da' dacă te prindea ?

Lupan îl privește peste umăr :

— Pe mine să mă prindă, mă ?

Scafandrul își ridică ochelarii căzuți bătrînește pe nas și caută un răspuns pe care nu-l găsește.

— Eu nu mă tem ! i-o ia înainte Lupan, căutînd cu pumnii locul unde ar trebui să fie, dacă n-ar fi pe la genunchi, buzunarele paltonului.

Au trecut de colțul străzii. De acolo, pe ulicioara îngustă și strîmbă, cu cărarea bătută numai de picioare omenești, Lupan ar trebui s-o ia spre casă.

— Nu mergi cu noi la ghețuș, Lupan ?

Ghețușul e mai la vale. Apa scăpată de la o cișmea s-a închegat, albastră și netedă, de-a lungul trotuarului.

Lupan se socotește, se uită la pantofi și oftează. Dar Neagu i-a pus pe umăr o mînă în mănușă de piele galbenă.

— Haide, mă, ce dracu !

Neagu are paltonaș cu guler de miel brumăriu și bocanci cu cataramă. E premiant, și în recreații nu se joacă decît cu Viorescu și cu Lascar...

— Mergi ?

— Dă-i pace, mă, că-l bate mă-sa acasă ! zice gros și răgușit Viorescu.

— ... și-i ia papucii ! adaugă, peltic, Lascar.

— Li-i ciudă de crapă ! se gîndește Lupan. Și, drept răspuns, își tuflește pe ceafă pălărioara de doc, își întinde

în cruce brațele cu mîneci prea largi, care-l fac să semene cu o sperietoare de ciori și, pocnind din degete și sîsîind printre dinți, își face vînt pe gheață la vale, aruncînd spre străduța lui săracă un chiot plin de fericire, dar și de resemnare :

—Ce-o fi, o fi... ducă-se dracului !

*

În prag, o mîță de culoarea umbrei își destinde trupul moale pe lîngă picioarele lui.

— Ei, acu-i acu, măi Cotoi !

Ușa săliței e deschisă. Pe cea de la odaie Lupan o împinge cu șoldul, ca de obicei. Cioburile plăcuței îi sună trist pe fundul buzunarului.

În odaie e întuneric. Numai în plită ard, cu un fum roșcat în loc de flacără, cîteva găteje ude : parcă fierb, nu ard. Miroase ca totdeauna a săpun, a leșie și a mangal. Și parcă nu e nimeni...

— Poate că nu-i acasă... răsuflă Lupan. O fi luat galoșii.

Dar un glas aspru, ca dat pe răzătoare, tresare din beznă.

— De unde-mi vii la vremea asta, haimanaua dracului ?

Lupan își pregătise de mult răspunsul. Acum îl caută și nu-l mai găsește. Își pipăie buzunarele, ca și cum s-ar fi putut rătăci pe undeva, pe acolo.

Se aprinde un chibrit.

— Dacă aprinde lamba, s-o isprăvit cu mine ! își zice Lupan.

Sub bănuțul galben de lumină din sticla afumată, deslușește întîi o broboadă neagră și un nas ascuțit, pereche cu a lui. Și ar vrea să se uite în altă parte, să nu mai vadă ochii mici și vineți, ca două alice de gheață... Dar nu poate.

Lovitura vine fără întîrziere, tocmai acolo unde o aștepta :

— Un' ți-i tăblița ?

— În... în buzunar, îngăimă băiatul.

— În buzunar ?... Cîte tăblițe ai spart de la începutul anului, poghibală blăstămată ?

Lupan încearcă să-și aducă aminte : trei sau patru ?

Dar mai bine să întreacă decît să n-ajungă.

— Patru... zice el, obidit.

— Și gîndești că am să-ți mai cumpăr alta ? Cu ce vrei să-ți cumpăr ? Că eu mă omor muncind, și tu îmi vii acasă rupt și hărtănit de parcă te-o întins toți cîinii... Iar te-ai bătut ?

— Nu m-am bătut, m-am dat pe gheață, mărturisește el într-un suflet, să scape o dată cum o scăpa. Apoi adaugă, cu cel din urmă rest de mîndrie : ... cu Neagu !

Însă femeia nu-l mai aude. Ochii ei iuți s-au coborît la picioarele băiatului.

— Scoate papucii...

Lupan se codește. Trage un scăunaș lîngă plită, scoate pantoful drept și i-l întinde. Femeia îl ia, aruncîndu-i în loc un galoș spart.

— Că ție ce-ți pasă ? Eu muncesc de mă rup, și tu te dai pe gheață cu încălțările mele. Da' las', că te-nvăț eu minte. Am să te trimet la școală în galoși, — desculț am să te trimet, răul răilor !

— Dacă huiește, îi semn bun, își zice Lupan. Se răcorește și nu mai dă...

— Scoate-l și pe celălalt.

„Celălalt" șade pe podea, strîmb. Nu mai are toc : i-a rămas pe gheață. Iar vîrful, cu talpa descusută, se uită în sus, cu gura căscată...

Femeia se uită nedumerită la pantof, se uită la băiat... Și tace. Lupan închide ochii. Îi trec prin minte, amețitor, toate întîmplările zilei : domnul cel cu mănușile, invitația lui Neagu, ghețușul neted pe care a zgîriat, el, liniile cele mai întortocheate... Și parcă-i aude pe băieți :

— A dracului, Lupan !

Și pe urmă — tăblița spartă, tocul rupt...

Femeia a apucat pantoful de vîrf și se apropie. N-o vede, dar o simte. Și atunci, ridicîndu-și coatele în dreptul frunții, voinicul se ghemuiește pe scăunaș și începe să scîncească fără lacrimi, subțirel și umilit :

— Nu da, mămucă, nu da ! Nu da... că are cuie !

VÎNT DE TOAMNĂ

La capătul străzii bătrîne s-au ivit în toamnă, odată amîndoi, un băiat și un cîine roș.

Suluri de praf în vîrtejuri călătoare aleargă după ei, trec înaintea lor răsucindu-se și, fără veste, se risipesc în movilițe netede. Parcă aduce toamna, din tainice ținuturi înghețate, stoluri de dănțuitoare mititele și fumurii.

Băiatul merge grăbit, tîrînd în picioare pantofi mari, cu tocurile strîmbe. Își îndeasă șapca pe urechi și încearcă să-și tragă pantalonii prea scurți peste genunchii goi. Cîinele se ține în pas cu el, ridicînd mereu botul negru și umed spre nasul roșu al băiatului, parcă vrea să-l întrebe ceva. Cîinele are ochi buni și cuminți de copil, copilul are ochi bănuitori și triști de cîine bătut.

O vreme, băiatul urmărește două frunze care se fugăresc pe trotuar, la întrecere : una e verde și sunătoare ca de tinichea, cealaltă moale și roșie ca o petală de mac. Lui i-e dragă cea roșie. Dar cealaltă o întrece și se duce, răsucindu-se și foșnind, parcă anume ca să-i facă în ciudă. Băiatul o strivește sub talpă pe cea roșie :

— Na, bleagă !

Într-o ogradă, pe crengile încîlcite ale unui tufiș, stau cîteva boabe umflate și lăptoase de hurmuz. Băiatul întinde mîna printre ostrețe. Un cățel tărcat se repede din fundul ogrăzii, fără să latre. Doar cînd ajunge lîngă gard, cască gura și scoate un sunet aspru — parcă

strănută. Cîinele cel roș îl privește o clipă cu mirare, apoi întoarce capul, disprețuitor, și-și vede de drum.

Băiatul strînge între degete hurmuzul de furat. Bobița se face din ce în ce mai sticloasă, pînă ce pielea plesnește și iese la iveală miezul, ca un strop de zăpadă moale, și doi sîmburei negri și cleioși.

La crîșma cu geamuri vinete, de parcă a înghețat fumul pe ele, se deschide ușa cu clopoțel, și în stradă năvălesc aburi fierbinți și miros de friptură.

Băiatul deschide gura, de parcă înghite mirosul cald și bun. Cîinele se oprește, adulmecînd și el.

— Ți-e foame, mă ?

Cîinele dă din coadă : cum să nu-i fie foame ?

— Ți-o fi, sărace... da' parcă mie nu mi-i ?...

Lîngă cei doi tovarăși s-au ivit, din vreo casă sau de după vreun colț de stradă, o fată și un băiat. Ea e subțire și alintată, cu ochi buni și veseli. El are o crizantemă galbenă la butoniera pardesiului și părul în vînt. Vorbesc, uitîndu-se unul în ochii celuilalt, de aproape. Și o dată cu ei, pe strada goală parcă s-a rătăcit un pic de soare.

Deodată, fata își duce degetul la gură :

— Taci... că ne-aude !

— Cine ?

Tînărul se uită împrejur. Nu e nimeni. Doar un băiat și un cîine roș în ușa unei crîșme, atît. Departe, la capătul străzii, un copac negru s-a răstignit pe aurul zării de toamnă...

Fata se apropie de ușa crîșmei, unde cei doi adulmecă lacom. Se apleacă și, cu un deget, ridică ușor bărbia înghețată a băiatului.

— Ți-e foame ?

O clipă, cîinele cel roș a ridicat deasupra dinților un colț de buză cafenie. Dar îndată a început să dea din coadă, prietenos.

— Spune : ți-e foame ?

— Ni-e foame.

— Și cum te cheamă ?

Băiatul se uită la străină bănuitor, pe la coada ochilor : ce-o fi vrînd cu ei ? Însă cum fata rîde cu tot obrazul, îi răspunde, îmbunat :

— Pe mine mă cheamă Culai, şi pe el, Muchi.

— Pe el? Pe care el?

— Pe cîine... că noi sîntem doi...

Mîna moale şi albă a fetei se lasă pe capul lăţos şi plin de scai al cîinelui.

— Muchi...

Ar vrea să spună ceva, şi nu ştie ce. Ar vrea să facă ceva, şi nu se pricepe. Se întoarce spre însoţitorul ei, care, sprijinit de un stîlp, îşi striveşte între degete crizantema de la butonieră.

— Titel, uite ce drăguţi îs amîndoi... N-ai ceva mărunţiş? Că li-e foame...

Dar „Titel" e furios. Îşi ridică ochii de la floare şi, măsurînd cu scîrbă pe cei doi vagabonzi rebegiţi de frig, bombăneşte cătrănit:

— Dă-i dracului... Ce, parcă mie nu mi-e foame?

GATA COAPTE, GATA ! . . .

Rezemat de stîlpul porții, cu mîinile îndesate în buzunarele paltonașului. Tirel se uită de-a lungul străzii. Nu e nimeni, nici măcar o vrabie în care să poți zvîrli un bulgăre de omăt ! Numai vîntul, călduț ca de primăvară, încrețește fața bălților și sfarmă în cioburi cerul albastru înecat în ele. De frica soarelui, omătul cenușiu s-a tras la umbra gardurilor.

La capătul de sus al străzii, dinspre mahalaua negustorilor, s-a ivit alt băiat. E numai în surtucel, poartă caschetă cadrilată, de sub care urechile îi ies ca două torți, pantaloni largi cu fundul aproape de genunchi și ghete pe măsura altcuiva. Vine, trăgînd după el un cărucior pe două roți : una rotundă, de lemn, făcută dintr-o macara de ață, cealaltă de tablă, mai mare și mai colțuroasă. Macaraua se învîrte mărunțel și lin, cealaltă roată hurducat, în răstimpuri. Și între roți, pe osia strîmbă, se cumpănește cum poate o cutie de tinichea cu capac.

— Gata ! Gata coapte, gata !

Căruciorul se oprește drept în fața lui Tirel. Copiii se măsoară. Negustorul cel mititel are în ochi ceva ca o umbră de îndoială. Întreabă, lungind silabele :

— Poate cumpărați ceva ? . . .

— Cumpăr, de ce să nu cumpăr ? Da' cum te cheamă pe mata ?

— Pe mine mă cheamă David, domnu David, se bucură negustorașul, dintr-o dată îndrăzneț și familiar.

— Aşa ? Atunci, domnule David, fii bun şi dă-mi cîţiva cartofi copţi.

„Domnul" David lasă să-i cadă în baltă sfoara de care trăgea căruciorul, îşi desface în dreptul umerilor spiţele roşii ale degetelor şi protestează repezit, cu supărare :

— Cartofi ?... Da' cine ţi-o spus matale că eu vînd cartofi ?... Eu nu-s negustor de cartofi. Cartofi vinde Herş Chetrar, un şoltic ş-un păcătos care-nşală la cîntar !

— Şi mata ce vinzi ?

David zîmbeşte ca un negustor încercat, clipind cu viclenie :

— Ce vînd eu ? Parcă nu stă scris pe prăvălie ? Eu vînd castane coapte, marfă de lux. Aşa o marfă prinde bine iarna pe ger, la un colţ de uliţă...

Într-adevăr, pe capacul cutiei de tinichea o mînă neîndemînatică a tras cu creta cîteva litere mari, inegale şi strîmbe, mîncînd vreo două din ele : „CASTNE COPTE".

David deschide prăvălia : pe o bucată de jurnal, un pumn de pietricele vinete. Apoi, cu glas ca trecut printr-o pîlnie, mai trimite o dată în lungul străzii goale strigătul vînzătorilor de castane coapte, aşa cum se aude iarna, pe înserat, la colţuri fumurii de stradă, oprind în jurul plitelor calde muşterii rebegiţi, fără paltoane, cu capul vîrît între umere.

— Gata, gata ! Gata coapte, gata !...

Tirel îl priveşte cu admiraţie.

— Şi cum le dai ?

— Francu şi bucata... asta pentru mata.

— Scump...

— Scump, aşa nişte castane ? Şi încă gata coapte ?...

Tirel chibzuieşte, apoi oftează, pe jumătate înduplecat :

— Atunci, dă-mi de patru lei.

Negustorul alege cu băgare de seamă patru pietricele egale şi le toarnă, de parcă se frige de ele, în buzunarul clientului. Amîndoi par foarte serioşi. Cînd se joacă de-a oamenii mari, copiii sînt totdeauna mai serioşi decît ei.

— Să le mănînci sănătos! Și mai poftim și al'dată...

— Cu plăcere, răspunse Tirel, numărînd în palma întinsă a negustorului patru nasturi de tinichea.

David îi scuipă și-i trece peste bărbie:

— Saftea... să fie cu noroc!

După aceea, negustor și client se sprijină de gard umăr lîngă umăr, sfătuind.

— Cine ți-a făcut matale căruța? întreabă Tirel. Frumoasă căruță.

— Căruța?... Singur mi-am făcut-o. Cine era să mi-o facă?

Abia acum vede Tirel că David are o mulțime de pistrui.

— Ai pistrui? îl întreabă, așa, ca să nu tacă.

— Am, și ce dacă am? Și Malvina are, și încă cum! Parcă-i un ou de curcă. Și doar Malvina îi mare, merge de-acu la școală...

— De ce nu dă cu cremă de lăcrămioare? E foarte bună. Mama a avut și ea doi pistrui pe nas și i-au trecut.

Negustorul rîde. Se gîndește pesemne la ceva grozav de vesel. Poate la cantitatea de cremă de lăcrămioare care i-ar trebui Malvinei pentru toți pistruii ei, poate la altceva.

— Nu vrei să ne jucăm? întreabă Tirel.

— Vreau, de ce să nu vreau? Și de-a ce să ne jucăm?

Băiețelul se gîndește puțin.

— De-a studenții. Vrei?

— De-a studenții?... Și cum vine asta, mă rog?

— Nu-i greu. Eu sînt, adică, student, și tu ești, adică, evreu. Și eu te prind și te bat... E tare frumos!

David se apleacă, trîntește capacul căruciorului și caută sfoara pe jos.

— Ce faci? îl întreabă Tirel.

— Ce fac?... Trag obloanele la prăvălie. Că dacă-i vorba de studenți...

— Și de jucat nu te mai joci?

— Nu... că-i tîrziu de-acu și mă bate mama... Da' mata ești student?

— Încă nu-s... da' am să fiu! răspunde Tirel voinicește.

David se uită pieziș într-o baltă și oftează, umilit:

— Iaca, eu sînt deja evreu!

Și, înhămîndu-se la căruciorul lui, se depărtează cu capul plecat, trăgînd din cînd în cînd cu coada ochiului în urmă.

CUPRINS

PRIETENII MEI SCRIITORI

ALBUMUL CU POZE

Redactor: VIRGIL CUŢITARU
Tehnoredactor: CONST. FLOREA

Apărut 1972. Format 54 × 84/16. Coli de tipar 10,50
EDITURA JUNIMEA Iaşi
Palatul Culturii
România

Tiparul executat la Întreprinderea poligrafică
Iaşi